

Proef ingediend voor het behalen van de graad van Master in de Wijsbegeerte en de Moraalwetenschappen

Het in vraag stellen van homoseksualiteit als categorie

Aan de hand van de thema's: bevrijding, historische en cross-culturele perspectieven op homoseksuele handelingen, en vloeibare seksualiteit

Promotor: Professor Dr. Sophie Withaecx

Letteren & Wijsbegeerte
Studiegebied Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen

2018-2019

Questioning homosexuality as a category, based on the topics: liberation,
historical and cross-cultural perspectives on homosexual acts, and sexual fluidity

Ik wil mijn promotor bedanken die mij doorheen dit leer- en onderzoeksproces heeft bijgestaan. Alsook mijn allerliefste vriendin Pauline, mijn ouders en mijn stiefpapa Jan die de afgelopen maanden samen met mij mijn donkere gedachten hebben overwonnen.

Abstract

Author: Lisa Fenucci

Title: Questioning homosexuality as a category, based on the topics: liberation, historical and cross-cultural perspectives on homosexual acts, and sexual fluidity

University: Free University Brussels

Promotor: Prof. Dr. Sophie Withaecx

Nowadays, homosexuality as a category can no longer be ignored in the Western society. In this research we will further analyze the self-evidence of homosexuality as a category, based on the following three topics: liberation, historical and cross-cultural perspectives on homosexual acts, and sexual fluidity. Firstly, we will discuss whether the category of homosexuality actually does cause the liberation that has been claimed by the gay movements since the 1970s, based on Foucault's vision. Subsequently we will show the different views on social constructivism and essentialism and after that we will take a closer look at the different outlooks on homosexual acts throughout history and across cultures. The final topic we will discuss is the concept of sexual fluidity, pinpointed by Lisa Diamond. Based on the concept of fluidity, we will find out if it is still necessary to use homosexuality as a category. Ultimately, we will, on the basis of the results of the three main topics, conclude that we do have to question homosexuality as a category.

Keywords: homosexuality, categories, sexuality, sexual fluidity, liberation

Trefwoorden: homoseksualiteit, categorieën, seksualiteit, vloeibare seksualiteit, bevrijding

Samenvatting

De dag van vandaag is homoseksualiteit niet meer weg te denken uit onze westerse samenleving. Het categoriseren van onze seksualiteit en daardoor ook homoseksualiteit als categorie, is een vanzelfsprekendheid. Het doel van deze masterproef is om te achterhalen of we de vanzelfsprekendheid van homoseksualiteit als categorie al dan niet in vraag moeten stellen. Dit doen we aan de hand van drie thema's: de bevrijding, historische en cross-culturele perspectieven op homoseksuele handelingen, en vloeibare seksualiteit.

We gaan van start met het onderzoeken wanneer homoseksualiteit als categorie is ontstaan, welke impact het heeft gehad en welke problemen hieruit voortgekomen zijn. De probleemstelling van deze masterproef vloeit hieruit voort en zal de rode draad vormen doorheen het onderzoek.

Vervolgens belichten we het eerste thema, bevrijding. We doen dit aan de hand van het werk van Foucault *'De wil tot weten'* (1976). De onderdrukking lijkt voor velen een historische evidentie maar dit spreekt Foucault tegen. Vanaf de 18de eeuw vormt er zich een discours rond het thema van seksualiteit. De seksualiteit wordt niet verborgen, integendeel, vanaf dan wordt er net meer over seksualiteit gesproken. De foutieve interpretatie door de westerse mens van de relatie tussen macht en seksualiteit speelt een belangrijke rol in het tot stand komen van het gevoel van onderdrukking. De werkelijke macht, die niet opgemerkt wordt door de westerse mens, komt voort uit gewoontes en normen die geïnternaliseerd werden. De bekentenis insinueert een vorm van bevrijding maar met behulp van Foucault zullen we ontdekken dat dit alles behalve het geval is. Ook zullen we het actueel thema van uit de kast komen linken aan het thema van de bekentenis. De verandering van de bloedsymboliek naar een seksualiteitanalytiek heeft ervoor gezorgd dat heteroseksualiteit de norm werd en dat homoseksualiteit als pervers werd bestempeld. Hierdoor ontstaat het concept van heteronormativiteit. De dominante heteronorm kent tot op de dag van vandaag zijn uitwerking. Een voorbeeld hiervan is het homohuwelijk, waarvan we zowel de pro- als contra-argumenten bespreken. We sluiten het thema af met te achterhalen of we toch niet over een 'vorm' van bevrijding kunnen spreken.

In het tweede deel belichten we het debat tussen het sociaal constructivisme, aan de hand van de auteurs als Halperin, McIntosh en Weeks, en het essentialisme, aan de hand van de visie van Boswell. Het sociaal constructivisme claimt dat homoseksualiteit als categorie een constructie is terwijl het essentialisme claimt dat homoseksualiteit een soort is en dat de categorie hier een weerspiegeling van is. Dit debat zullen we in ons achterhoofd houden wanneer we de verschillende visies op homoseksuele handelingen doorheen de verschillende culturen en doorheen de geschiedenis bespreken. Plummer en Weeks halen het belang aan van dat de visie op homoseksuele handelingen verandert doorheen de tijd en naargelang de context. Aan de hand van verschillende auteurs die allen gespecialiseerd zijn in een bepaalde tijdsperiode, zullen we de verschillende visies op homoseksuele handelingen in de westerse geschiedenis nader bekijken. Vooraleer de cross-culturele visies worden behandeld, gaan we van start met het theoretisch kader van Maria Lugones. Zij haalt aan dat het Westen met haar dominante heteroseksualiteit een impact heeft gehad op andere non-westerse culturen. Daarom zal er aan de hand van de verschillende casussen bekeken worden welke visies er bestonden op homoseksuele handelingen. We beschrijven zowel de visies waar het Westen nog geen invloed op had als de visies op homoseksuele handelingen nadat het Westen er wel invloed op kreeg.

In het laatste deel van deze masterproef gaan we dieper in op een mogelijk alternatief voor homoseksualiteit als categorie. We hebben hier gekozen voor het concept vloeibare seksualiteit. Dit alternatief zal zich moeten positioneren tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme. Zo wordt er niet alleen aandacht geschonken aan de culturele aspecten maar ook aan de biologische processen. Aan de hand van het werk *'Sexual fluidity: understanding women's love and desire'* van Diamond (2008), achterhalen we wat vloeibare seksualiteit juist inhoudt. Met Kinsey en Diamond trachten we te duiden dat vloeibare seksualiteit mogelijk een alternatieve kijk kan bieden op het wetenschappelijk categoriseren van seksualiteit. Verder wordt er ook onderzocht waarom vrouwen van seksuele identiteit veranderen. Dit heeft te maken met een belangrijke component binnen vloeibare seksualiteit namelijk triggers. Deze zorgen ervoor dat vrouwen zowel de fysieke als emotionele aantrekkingen moeten afwegen om op die manier in de juiste seksuele categorie te passen. Zo gaan we dieper in op Diamonds onderzoek rond vloeibare seksualiteit en analyseren we eveneens de limieten van haar onderzoek. Deze limieten lijsten we hier op: heteroseksuele vrouwen zijn niet genoeg gerepresenteerd, er komt geen mannelijke vloeibare seksualiteit aan te pas en Diamond haalt aan dat vrouwen 'vloeibaarder' zijn dan mannen. Deze drie limieten gaan we weerleggen aan

de hand van verschillende auteurs. Als laatste wordt er onderzocht of we moeten afstappen van homoseksualiteit als categorie. We doen dit aan de hand van het concept 'unlabeled', de ethische implicaties van de vloeibare seksualiteit en het nieuw raamwerk dat hieraan verbonden is.

Ik verklaar plechtig dat ik de masterproef, 'Het in vraag stellen van homoseksualiteit als categorie aan de hand van de thema's: bevrijding, historische en cross-culturele perspectieven op homoseksuele handelingen, en vloeibare seksualiteit', zelf heb geschreven.

Ik ben op de hoogte van de regels i.v.m. plagiaat en heb erop toegezien om deze toe te passen in deze masterproef.

5 augustus 2019, Lisa Fenucci, handtekening

Inhoudstabel

1. Inleiding	1
2. Status Quaestionis	3
3. Methodologie	5
4. Problematiek: het ontstaan van homoseksualiteit als categorie	9
5. Onderzoeksvraag.....	14
6. Zorgt de categorie van homoseksualiteit werkelijk voor bevrijding?.....	15
6.1. De onderdrukking	15
6.2. Macht en Seksualiteit.....	19
6.3. De bekentenis door de Scienta Sexualis	22
6.3.1. Uit de kast komen	24
6.4. De gezonde hetero als norm	27
6.4.1. Heteronormativiteit	29
6.4.2. Homohuwelijk.....	30
6.5. Bevrijding is zo slecht nog niet	34
6.6. Beschouwing	36
7. Homoseksuele handelingen in verschillende maatschappijen	38
7.1. Essentialisme versus sociaal constructivisme.....	38
7.1.1. Essentialisme.....	39
7.1.2. Het sociaal constructivisme	41
7.1.2.1. Kritiek op het sociaal constructivisme	45
7.2. Dé Homoseksualiteit?.....	47
7.3. De visie op homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis.....	49
7.4. Cross-culturele kijk op homoseksuele handelingen	56
7.5. Beschouwing	64
8. Bestaat er een alternatief?	65

8.1. Samensmelten van het sociaal constructivisme en essentialisme.....	66
8.2. Vloeibare seksualiteit	68
8.2.1. Misvattingen omtrent vloeibare seksualiteit	72
8.3. Weg met het binair systeem.....	73
8.4. Diamond's longitudinaal onderzoek.....	75
8.5. Verandering in seksuele aantrekking en seksuele identiteit	77
8.5.1. Triggers	77
8.5.2. Biseksueel? Homoseksueel? Heteroseksueel?	79
8.6. De limieten van het longintunaal onderzoek van Diamond	81
8.6.1. Niet representatief	81
8.6.2. Mannelijke vloeibare seksualiteit.....	82
8.6.3. Geslachtsverschil in vloeibare seksualiteit	83
8.7. Weg met homoseksualiteit als categorie?.....	85
8.7.1. Unlabeled	85
8.7.2. Ethische implicaties van de vloeibare seksualiteit.....	87
8.7.3. Een nieuw raamwerk.....	89
8.8. Beschouwing	91
9. Conclusie	93
10. Bibliografie	97

“Everybody's
journey is
individual. You
don't know with
whom you're
going to fall in
love”

James Baldwin
(1969)

1. Inleiding

Moeten NGO's de seksuele categorieën van het Westen implementeren in landen zoals Ghana?

Dit is een vraag die gesteld werd tijdens het gastcollege door Heather Tucker in de lessenreeks Filosofie en Ethiek van de Seksualiteit aan de Vrije Universiteit Brussel (2018). Op dat moment leek het mij logisch om met een volmondige 'ja' te antwoorden. Toch begon ik de daarop volgende dagen na te denken over de vanzelfsprekendheid van homoseksualiteit als categorie. Dit vraagstuk heeft mij sinds dat moment niet meer losgelaten en resulteerde in de zoektocht naar het antwoord op de onderzoeksvraag: *“Moet de categorie van homoseksualiteit in vraag gesteld worden?”*.

Tegenwoordig wordt homoseksualiteit meer en meer aanvaard in onze maatschappij en krijgt het een prominentere rol toegekend in de publieke sfeer. Voor bijna iedereen maakt het deel uit van de dagelijkse realiteit, het is dus een zeer actueel onderwerp. Het categoriseren van onze seksualiteit, en dus ook homoseksualiteit als categorie, is een vanzelfsprekendheid geworden. In deze masterproef gaan we deze vanzelfsprekendheid dan ook onder de loep nemen aan de hand van drie grote thema's. Het eerste thema gaat over 'bevrijding', in het tweede thema behandelen we zowel 'cross-culturele als socio-historische perspectieven' op homoseksualiteit als categorie en in het derde thema focussen we op een alternatief voor de categorisering, namelijk 'seksuele vloeibaarheid'. Met dit alles trachten we het categoriseren van seksualiteit, en met name homoseksualiteit als categorie, kritisch te benaderen.

We beginnen dus met een hoofdstuk waarin we gaan achterhalen wanneer homoseksualiteit als categorie en als term ontstaan is. Daarna gaan we dieper in op de vraag of homoseksualiteit als categorie wel degelijk voor bevrijding zorgt. Verder bespreken we homoseksuele handelingen doorheen verschillende culturen en doorheen de tijd zodat we een beter beeld krijgen over welke visies er bestonden en bestaan omtrent homoseksuele handelingen. Ten laatste wijden we een hoofdstuk aan een mogelijk alternatief voor de categorisering van homoseksualiteit, namelijk vloeibare seksualiteit, en ontdekken we of het categoriseren van homoseksualiteit al dan niet achterwege moet gelaten worden. Het is van uitermate belang dat de term 'homoseksualiteit' in dit onderzoek zowel naar mannen als naar vrouwen die op hetzelfde geslacht vallen, verwijst. Wanneer we specifiek ingaan op mannelijke of vrouwelijke homoseksualiteit zal dit duidelijk vermeld worden.

We proberen dus een kritische blik te werpen op homoseksualiteit als categorie. Het doel is om homoseksualiteit als categorie op een andere manier te benaderen.

2. Status Quaestionis

Dit onderzoek is gebaseerd op een kritische literatuurstudie. Het antwoord op de onderzoeksvraag dat ik in deze masterproef construeer, baseer ik op bestaande vaststellingen en onderzoeken. Zoals eerder vermeld, is dit onderzoek verdeeld in drie grote thema's waarmee we proberen te antwoorden op de onderzoeksvraag.

In het eerste gedeelte van het onderzoek ligt de voornaamste focus op het werk *'De wil tot weten'* van Michel Foucault (1976). Dit academisch werk werd gepubliceerd eind jaren 70, maar is nog steeds zeer relevant. Foucault bouwt hierin een argumentatie op over waarom we kritisch moeten omgaan met de onderdrukkingshypothese en met de bevrijding die hieraan vasthangt. Deze kritische analyse over de bevrijding zorgt voor een aantal andere problematieken waar verschillende schrijvers dieper op ingaan. Zo pikken Lisa Duggan en Michael Warner in op het concept van heteronormativiteit. Het homohuwelijk, een thema dat voortvloeit uit het concept van de heteronormativiteit, wordt verworpen door Victoria Clarke en Judith Butler terwijl Cheshire Calhoun, Angela Bolte en William Eskridge argumenten aanbrengen pro homohuwelijk. Een ander thema waarin Foucault zijn invloed laat gelden, is het thema 'uit de kast komen', waar schrijvers zoals Chloë Taylor en David Halperin dieper op ingaan. Het wordt hierdoor duidelijk dat Foucault een werk geschreven heeft dat vele andere schrijvers heeft geïnspireerd. Het is nog van belang om aan te halen dat de schrijvers Lisa Duggan, Michael Warner, Judith Butler, Victoria Clarke, Chloë Taylor, David Halperin zich situeren binnen de queer studies.

In het tweede gedeelte ligt de focus niet op één bepaalde schrijver maar gaan we wel verder in op specifieke thema's. De startbasis is de discussie tussen twee stromingen, namelijk het sociaal constructivisme en het essentialisme. Jeffery Weeks, David Halperin en Mary McIntosh verdedigen het sociaal constructivisme terwijl John Boswell en in zeker mate ook Michael Kauth vooral pleitbezorgers zijn van het essentialisme. De discussie tussen beide stromingen is tot op de dag van vandaag aanwezig binnen de studie van cross-culturele en historische visies omtrent homoseksuele handelingen. Jeffery Weeks en Ken Plummer halen aan dat er zowel doorheen de geschiedenis als cross-cultureel anders naar homoseksualiteit kan gekeken worden. De visie van beide sociologen toont vandaag de dag nog steeds zijn relevantie, want een aantal schrijvers gaan hier dieper op in. Om de verschillende visies omtrent homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis te achterhalen, maken we gebruik van vaststellingen en

onderzoeken van Michel Foucault, Charles Hupperts, Bernd-Ulrich Hergenmöller, Helmut Puff, Michael Sibalis en Laura Gowing. Deze schrijvers zijn allen gespecialiseerd in een bepaalde tijdsperiode en hebben bijgedragen tot een beter inzicht in de historische visies omtrent homoseksuele handelingen. Aan de hand van het theoretisch kader van Maria Lugones gaan we dieper in op de cross-culturele visies op homoseksuele handelingen. Binnen dit theoretisch kader kunnen we de volgende schrijvers plaatsen: Gloria Wekker, Robert Aldrich, Adrian Carton, Serena Dankwa en Afsanen Najmabi. Deze onderzoeken kunnen we onderbrengen in de queer studies. De tegenstelling tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme kent zelfs in het derde gedeelte van deze masterproef, namelijk ‘vloeibare seksualiteit’, zijn uitwerking.

In het laatste gedeelte richten we ons op één schrijver: Lisa Diamond. In haar werk *‘Sexual Fluidity: understanding women’s love and desire’* (2008) haalt Diamond als eerste de term vloeibare seksualiteit aan. Deze term wordt dan ook aan haar toegeschreven. Toch mogen we de voorgaande onderzoeken van Alfred Kinsey en Roy Baumeister omtrent vloeibare seksualiteit niet wegcijferen. Diamond bespreekt in haar werk bijna uitsluitend over vrouwelijke vloeibare seksualiteit. Het is dus noodzakelijk om ook het werk van Ritch Savin-Williams *‘Mostly straight: sexual Fluidity Among Men’* (2017) te bespreken. Dit werk spitst zich toe op de mannelijke vloeibare seksualiteit bij *‘mostly straight’* mannen. Desondanks is het duidelijk geworden dat er een grote kloof is op het vlak van het onderzoek rond mannelijke vloeibaarheid en seksuele vloeibaarheid in het algemeen. Daarom is het van belang om in de toekomst deze kloof te dichten.

3. Methodologie

Om de onderzoeksvraag *'Moet homoseksualiteit als categorie in vraag gesteld worden?'* te beantwoorden, dienen we eerst aandacht te besteden aan een aantal subvragen:

- I. Hoe is homoseksualiteit als categorie ontstaan?
- II. Zorgt de categorie van homoseksualiteit werkelijk voor bevrijding?
 - a. Is de onderdrukking een historische evidentie?
 - b. Welke rol speelt de bekentenis in het bevrijdingsgevoel?
 - c. Hoe verhoudt de relatie tussen macht en seksualiteit zich werkelijk?
 - d. Wat is heteronormativiteit?
 - e. Zorgt homoseksualiteit dan helemaal niet voor bevrijding?
- III. Hoe wordt er naar homoseksuele handelingen gekeken vanuit verschillende maatschappijen?
 - a. Is homoseksualiteit als categorie een constructie of vormt het de essentie van de homoseksuele persoon?
 - b. Hoe verschillen de visies op homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis?
 - c. Welke visies bestaan er op homoseksuele handelingen in andere non-westerse culturen?
- IV. Bestaat er een alternatief?
 - a. Bestaat er een middenweg tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme?
 - b. Wat is vloeibare seksualiteit?
 - c. Biedt vloeibare seksualiteit een andere kijk op het wetenschappelijk categoriseren van homoseksualiteit?
 - d. Wat houdt het longitudinaal onderzoek van Diamond in?
 - e. Waarom veranderen vrouwen van seksuele identiteit?
 - f. Wat zijn de limieten van het longitudinaal onderzoek van Diamond?
 - g. Moeten we afstappen van homoseksualiteit als categorie?

Het opzet van mijn onderzoek is om een antwoord te bieden op de onderzoeksvraag *‘Moet homoseksualiteit als categorie in vraag gesteld worden?’*, dit doe ik aan de hand van een kritische literatuurstudie. In de inleiding is het duidelijk geworden dat ik mijn onderzoek heb afgebakend door te kiezen voor mannen en vrouwen die voor hetzelfde geslacht vallen. De reden waarom ik gekozen heb om mijn onderzoek alleen toe te spitsen op homoseksualiteit is dat ik voorafgaand aan mijn onderzoek ondervonden heb dat het betrekken van andere seksuele categorieën (transgender, panseksualiteit, aseksualiteit,...) voor nog meer complexiteit zou zorgen. Deze masterproef zou niet voldoende zijn om deze complexiteit te kunnen bevatten.

Allereerst gaan we van start met te achterhalen hoe de term en de categorie homoseksualiteit is ontstaan, welke impact het heeft gehad en welke problemen dit met zich mee heeft gebracht. Dit is van belang om een beter beeld te krijgen van de westerse visie op homoseksualiteit als categorie en vooral aan te tonen dat homoseksualiteit als categorie pas ontstaan is vanaf het einde van de 19de eeuw. Uit deze problematiek komt mijn onderzoeksvraag voort. Aan de hand van drie thema’s probeer ik hierop een antwoord te geven.

Vervolgens gaan we dieper in op het eerste thema: bevrijding. Ik baseer mij voornamelijk op het werk *‘De wil tot weten’* geschreven door Michel Foucault (1976) en bijkomende literatuur die de visie van Foucault verder uitdiept. Ik probeer een antwoord te bieden op de vraag of homoseksualiteit werkelijk voor bevrijding zorgt, en ik kom hiertoe door eerst een aantal andere thema’s te onderzoeken: de bekentenis, de onderdrukkingshypothese, de relatie tussen macht en seksualiteit. Daarna heb ik het werk van Foucault verbonden met andere thema’s zoals uit de kast komen, heteronormativiteit en het homohuwelijk, en dit aan de hand van andere schrijvers. Tijdens het onderzoek heb ik ondervonden dat er wel degelijk een vorm van bevrijding is geweest en dit probeer ik te duiden aan de hand van het interview tussen Foucault en Boswell alsook aan de hand van krantenartikelen.

Daarna gaan we over tot het tweede thema waarin we van start gaan met de discussie tussen twee verschillende stromingen, namelijk het sociaal constructivisme aan de hand van Halperin, McIntoch, Weeks en het essentialisme aan de hand van Boswell. Ik ben hiertoe gekomen doordat Foucault in het eerste thema aanhaalt dat seksualiteit als identiteit een constructie is. Hierdoor ben ik diepgaander gaan zoeken naar de discussie tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme aan de hand van databanken via de website van de bibliotheek van de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Aan de hand van deze informatie ben er achter gekomen dat het

sociaal constructivisme stelt dat homoseksualiteit een constructie is terwijl het essentialisme stelt dat homoseksualiteit de essentie vormt van het individu. Geleid door de discussie heb ik opgemerkt dat deze visies verbonden kunnen worden aan verschillende perspectieven op homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis en cross-cultureel. Ik kies hier bewust voor de term ‘homoseksuele handelingen’ en niet voor ‘homoseksualiteit’ omdat de term homoseksualiteit pas ontstaan is aan het einde van de 19de eeuw. Ik ben op zoek gegaan naar werken die gaan over de geschiedenis van de homoseksualiteit en zo ben ik tot het belangrijk werk: ‘Van *alle tijden, in alle culturen; wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*’ (ed. Aldrich, 2006) gekomen. De lessen Filosofie en Ethiek van de Seksualiteit hebben mij geïnspireerd om cross-culturele visies omtrent homoseksuele handelingen te onderzoeken.

In het derde thema wil ik tenslotte achterhalen of er een alternatief bestaat voor homoseksualiteit als categorie. Dit alternatief moet zich tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme bevinden, vloeibare seksualiteit is mogelijks zo een alternatief. Deze term is te danken aan Lisa Diamond in haar werk ‘*Sexual Fluidity: understanding women’s love and desire*’ (2008). Op het onderzoek van Diamond ben ik dieper ingegaan om zo te achterhalen wat vloeibare seksualiteit juist is, en daarna heb ik onderzocht of vloeibare seksualiteit een andere kijk kan bieden op homoseksualiteit als categorie. Ik heb ook bekeken welke onderzoeken er gevoerd zijn omtrent de veranderende seksuele identiteit vóór het onderzoek van Diamond en ben tot twee belangrijke werken gekomen, namelijk die van Kinsey en Baumeister. Het was ook van belang dat ik het onderzoek van Diamond diepgaander analyseerde om zo de limieten ervan te kunnen weergeven. Diamond legt de nadruk in haar onderzoek op vrouwelijke vloeibare seksualiteit. Daarom is het nodig om vloeibare seksualiteit bij mannen aan te halen met een ander onderzoek. Het onderzoek dat ik hiervoor gebruikt heb is een recent werk van Ritch Savin-Williams ‘*Mostly Straight: Sexual Fluidity Among Men*’ (2017). Dit onderzoek valt echter niet te vergelijken met dat van Diamond doordat het zich richt op ‘mostly straight’ mannen en niet op andere seksuele categorieën zoals homo- of biseksuelen. Het is het duidelijk geworden dat het onderzoek naar mannelijke seksuele vloeibaarheid gering is. Een ander limiet is dat Diamond aanhaalt dat het verschil in geslacht een rol speelt in de vloeibaarheid van seksualiteit. Daardoor ben ik tot onderzoek overgaan om deze stelling te weerleggen of juist te beamen.

Aan de hand van het werk van Diamond en het gastcollege dat ze aan de Universiteit van Cornell gaf, kan ik tot een genuanceerd beeld bekomen van homoseksualiteit als categorie. Ook

kan ik onderzoeken of we van homoseksualiteit als categorie moeten afstappen en welke implicaties het afstappen hiervan zou hebben.

De hoorcolleges Filosofie en Ethiek van de Seksualiteit hebben mij de nodige achtergrond gegeven om aan deze masterproef te beginnen. Het werk *'De wil tot weten'* van Foucault (1976) was het startpunt waaruit mijn masterproef gegroeid is.

Uiteindelijk ben ik gekomen tot drie verschillende thema's, die in elkaar overvloeien en daardoor aan elkaar vasthangen. Ik zal een antwoord bieden op de onderzoeksvraag aan de hand van de geselecteerde bronnen waardoor we een genuanceerder beeld hebben gekregen van homoseksualiteit als categorie.

4. Problematiek: het ontstaan van homoseksualiteit als categorie

Om van start te gaan met deze masterproef is het van belang dat we eerst de vraag stellen: *Hoe is homoseksualiteit als categorie ontstaan?* We zullen in een korte bespreking achterhalen wanneer deze categorie ontstaan is, welke impact dit heeft gehad op de hedendaagse gedachte over homoseksualiteit als categorie en welk probleem dit met zich mee heeft gebracht.

Om te beginnen is het nodig dat we ervan bewust gemaakt worden dat de categorie van homoseksualiteit voor het einde van de 19de eeuw niet bestond. De term ‘homoseksualiteit’ werd pas voor het eerst in 1892 opgenomen in *Oxford English Dictionary* en heeft ons daarna nooit meer verlaten. Voor 1892 was er dus geen homoseksualiteit, maar volgens David Halperin (1990) werd de term ‘seksuele inversie’ al in het begin van de 19de eeuw gebruikt. Dat refereerde dan naar een groter geheel van gedragingen die afwijken van het mannelijke of vrouwelijke geslacht, waarbij homoseksuele verlangens een indistinct aspect vormen. Een afwijkende keuze, bijvoorbeeld kiezen voor homoseksuele gedragingen, werd gezien als een symptoom van een omkering of inversie van de seksuele rollen; ‘inversie’ slaat dan op het adopteren van een vrouwelijke of mannelijke stijl, die niet in overeenstemming is met het biologische geslacht. Zo kunnen we een inversie bij een vrouw herkennen wanneer deze een mannelijke stijl hanteert, en bij een man wanneer deze een vrouwelijke stijl hanteert. Een man die op een man valt, zou dan bijvoorbeeld opgevat worden als een man die het vrouwelijke gedragstrekken aanneemt. Bovendien werden homoseksuele handelingen volgens de destijdse perceptie gekoppeld aan een psychologische vorm van hermafroditisme. De term homoseksualiteit daarentegen, legt de focus meer eenduidig op de keuze voor een partner van hetzelfde geslacht (Halperin, 1990).

Een andere term die gebruikt werd om homoseksuele handelingen aan te duiden, voor het eind van de 19de eeuw, is ‘sodomie’. Sodomie is een overkoepelende term voor alle tegennatuurlijke handelingen en het gebruik van deze term had als gevolg dat de homoseksuele handeling als tegennatuurlijk werd beschouwd. Vanaf het einde van de 19de eeuw werden mannen en vrouwen die zich vergrepen aan homoseksuele handelingen, niet langer beschouwd als tegennatuurlijk maar werden ze bestempeld als homoseksueel (Tamagne, 2006)

Foucault (1976a) haalt aan dat vóór de moderne tijd afwijkend gedrag, zoals homoseksualiteit, zijn basis kende in de handelingen. Nadien werd de homoseksuele handeling gegrond in een

identiteit. Het ontstaan van de homoseksualiteit als categorie en daardoor als identiteit, speelde zich af eind 19de eeuw. De wetenschap speelde een belangrijk rol in het tot stand komen van homoseksualiteit als categorie, aangezien deze een normaliserende rol opnam in de zoektocht naar de waarheid over de seksualiteit. De wetenschap werkte niet alleen normaliserend maar claimde ook de waarheid te kennen over seksualiteit. Het grote gevolg hiervan was dat homoseksualiteit als perversie werd bestempeld. Hiermee bedoelt Foucault dat alle seksuele onregelmatigheden niet alleen geassocieerd werden met geestesziekten, maar ook beschreven werden door de wetenschap als afwijkingen. Het bestraffen van normaalafwijkend gedrag voor de 18de eeuw maakte plaats voor controlerende instanties en mechanismes zoals therapieën, die toezicht hielden op het gedrag van de mens. Een ander belangrijk gegeven is dat het individu gezien werd als een soort. Foucault bedoelt hiermee dat de homoseksueel als persoon een heel raamwerk aan gedragingen, karakteristieken, fysiologie en zelfs een geschiedenis kreeg toegekend. Deze kenmerken hingen vast aan zijn eigen seksualiteit. Foucault beschrijft: “De homoseksualiteit werd één met de persoon.” (1976a, p. 51). Dit betekent dat homoseksualiteit niet meer werd gezien als een vorm van seksuele handeling maar eerder een verinnerlijking hiervan. Dit bracht een nieuwe term met zich mee, namelijk ‘homoseksualiteit’. Het subject, de homoseksuele persoon, werd een object van bestudering door de wetenschap die leidde tot een pathologiseren en aanzette tot een bekentenis. Homoseksualiteit werd gezien als een aparte soort met een eigen seksuele identiteit. (Foucault, 1976a)

Daardoor werd de homoseksueel vanaf dan gezien als een ziek persoon die behandeld moest worden vanwege zijn perversie. Psychiaters en medici probeerden homoseksualiteit te definiëren door middel van fysiologische aanwijzingen, zodat de persoon kon gecategoriseerd worden om de geaardheid vast te stellen. Homoseksuele mannen werden vaak geassocieerd met criminaliteit, bij vrouwelijke homoseksuelen daarentegen lag dit net iets anders. Er werd weinig belang gehecht aan lesbische liefde, dit gebeurde omdat seksuologen twijfelden over het bestaan van zo een relaties. De vrouw zou volgens hun geen bevrediging kunnen vinden door de afwezigheid van zaad. Relaties met vrouwen zouden zojuist meer krankzinnigheid teweegbrengen door het gebrek aan bevrediging (Tamagne, 2006). Een belangrijke hoeksteen voor het vormen van homoseksualiteit als een categorie, en zo ook als identiteit, is dus het proces van medicalisering. Zoals we hierboven heb aangehaald, werd homoseksualiteit opgevat als een ziekte en op deze manier vonden de artsen een weg om homoseksualiteit te controleren.

Het grote publiek zal in hun mening over dit onderwerp zowel geleid worden door de medische theorieën, maar ook door publieke schandalen, zoals ook Foucault (1976a) aanhaalt. De kranten publiceerden een mix van feiten en verhalen over perversies. Zo werd bijvoorbeeld in het jaar 1871 in Engeland het eerste grote proces gehouden waar de pers grondig verslag van uitbracht. Tijdens het proces werden twee mannen die zich in het openbaar in vrouwelijke kleding hadden begeven, terechtgesteld. De aanleiding van die aanklacht was het dragen van vrouwenkleding en homoseksuele handelingen (Tamagne, 2006).

Een impact van het categoriseren van homoseksualiteit vanaf het einde van de 19de eeuw was dat de homoseksuele persoon zich bezighield met het installeren van een homoseksuele cultuur. Dat gebeurde aan de hand van het organiseren van bijeenkomsten of het uitbrengen van tijdschriften voor een homoseksueel lezerspubliek. Via een spel van herkenningstekens doken er in de stad ook ontmoetingsplaatsen op waar homoseksuele personen gesprekken voerden vol van dubbelzinnigheden, aangezien homoseksualiteit op dat moment namelijk iets was dat enkel in de privésfeer beleefd diende te worden. Er werden ook bepaalde kledingvoorschriften gebruikt, bijvoorbeeld de kleur roze, om op te vallen en zich kenbaar te maken als homoseksueel. Bij de vrouwen werden bijvoorbeeld ook sigaretten gebruikt om zich kenbaar te maken. Hierdoor konden de homoseksuelen binnen deze subcultuur hun identiteit opeisen, iets wat voor hen niet mogelijk was binnen de publieke sfeer. De wetgeving met betrekking tot homoseksualiteit verschilde aan het einde van de 19de eeuw in Europa van land tot land. Zo waren in Frankrijk seksuele relaties in de privésfeer niet strafbaar, maar viel de zedenpolitie toch binnen bij homobars of sauna's. In Finland en Zweden werd dan weer een celstraf van twee jaar uitgevaardigd voor een homoseksuele handelingen (Rizzo, 2006). We kunnen dus opmerken dat het slechts beperkt mogelijk was om homoseksualiteit en homoseksueel contact te ervaren in de privésfeer, terwijl het in de publieke sfeer was ondenkbaar was

Als reactie op deze repressieve omgeving, ontstonden er na de tweede wereldoorlog bewegingen die als doelstelling hadden discriminatie op basis van seksualiteit te bestrijden, voornamelijk aan de hand van integratie; in de jaren 50 en 60 was er de overtuiging dat het onwetendheid was die zorgde voor deze discriminatie. Binnen deze bewegingen noemden homoseksuelen zichzelf 'homofiel'. Deze term draagt in zich dat ze zich focusten op algemenere gevoelens van vriendschap in de plaats van op seksuele identiteit. De eerste homofiele beweging, Mattachine Society, werd opgericht 1950 in de Verenigde Staten. Het belang van deze bewegingen lag in het aantonen van de gemeenschappelijke waarden en

normen tussen de homofielen en de anderen, aangezien zowel de overheid als het publiek afkerig stonden ten aanzien van homoseksuele handelingen door foutieve stereotyperingen. Het was voor de homobewegingen dus van belang om aan te tonen dat homoseksuelen ook 'gewone' mensen waren en niet verwijfde mannen of masculiene vrouwen. Vooropgesteld werd dat ook zij gewone burgers waren, die dezelfde rechten en plichten vervulden tegenover hun eigen staat als de anderen. Hierdoor vormde en groeide het beeld dat ondanks de homoseksuele handelingen, homofielen zich aan een aanvaardbaar gedragspatroon hielden, dat verenigbaar is met instituties zoals gezin, kerk en staat. De homofiele bewegingen verwierpen ook de homosubcultuur die schuilging achter verschillende homobars en clubs. In 1969 ontstaat er in New York 'the Gay Liberation Front'. Het belangrijkste thema van dat Gay Liberation Front was de bevrijding. Terwijl homofielen de focus legde op integratie, hadden de Liberation Movements een heel andere visie. Deze bewegingen focusten zich namelijk op een grondige analyse van de politieke, economische en sociale structuren. Het was belangrijk voor de Liberation Movements om allianties te vormen met andere minderheidsgroepen, zoals vrouwen of anders gekleurden, omdat de gevestigde orde voor een onderdrukking van alle minderheden zorgde. Hierdoor was het belangrijk om de hele maatschappij om te vormen, en was integratie hier dus niet op zijn plek. Hiermee kozen ze er dus voor om te streven naar een politieke revolutie. Het omvormen van de maatschappij was mogelijk via het uitkomen voor de eigen ik, dus door openlijk voor hun homoseksualiteit uit te komen: een coming-out. De homoseksuele identiteit werd dus bevestigd door het zich uiten in de publieke sfeer. Toch zal de bevrijdingsbeweging in belang afnemen in de loop van de jaren 70 doordat er niet éénzelfde gedachtengoed was. De beweging verbrokkelde en er bleven allerlei verschillende ideologieën als stromingen over. Een voorbeeld van een afsplitsing is de Gay Activists Alliance. Deze verschilde van de Gay Liberation Front doordat hun actieprogramma zich enkel focuste op de homoseksuelen en niet ook op de andere minderheidsgroepen en daardoor ging deze beweging niet op zoek naar een algemene politieke revolutie. Een ander punt van verschil is dan weer dat ze meer impact hadden op het politieke systeem doordat er gelobbyd werd voor het bereiken van gelijkheid. De normalisatie van homoseksuelen werd steeds meer mogelijk, maar tot nu toe enkel voor de blanke middenklassen. Voor homoseksuelen uit minder bevoorrechte klassen was toetreding tot het 'normaal' leven dus nog niet weggelegd. Vanaf de jaren 80 ontstonden er wetwijzigingen die het verschil tussen hetero- en homoseksuelen verkleinden. Mensen kregen veel meer mogelijkheden tot contact met andere homoseksuelen en eisten een identiteit op die overeenkwam met de seksuele geaardheid. Maar ondanks dat er steeds meer gelijkheid bereikt

werd tussen homoseksuelen en heteroseksuelen, wordt er nog steeds geijverd voor gelijkheid omdat het heteroseksuele huwelijk nog steeds de hoeksteen van de samenleving vormt (Rizzo, 2006).

Ten slotte brengt het categoriseren of labelen van homoseksualiteit ook een tegenstelling met zich mee. Enerzijds biedt het veiligheid en comfort, anderzijds controleert het en legt het restricties op (ed. Plummer, 1981). Het categoriseren van homoseksualiteit heeft ervoor gezorgd dat homoseksuelen in een aantal landen van gelijke rechten mogen genieten, maar heeft er ook voor gezorgd dat we in een hokjes mentaliteit beland zijn.

We kunnen dus opmerken dat de categorisering van homoseksualiteit een impact heeft op de manier waarop we vandaag de dag kijken naar homoseksualiteit. Voor de 19de eeuw werden homoseksuele handeling, gevoelens alsook de oriëntatie niet gegrond in de identiteit. Desondanks kunnen we opmerken dat er fases zijn geweest waarin men afstand deed van de homoseksualiteit als identiteit, zoals gebeurde bij de homofilie bewegingen. Dit was in schril contrast met de opkomst van de homobewegingen in de jaren 70 en 80, waarin niet alleen de bevrijding een prominente rol kreeg toegekend maar waarin ook het toe-eigenen van een eigen identiteit aan de hand van een geaardheid op de voorgrond komt. Het opeisen van de homoseksualiteit als categorie bracht homoseksualiteit dus in de publieke ruimte, waardoor het gevoel van bevrijding hieraan verbonden werd.

Aan het categoriseren van homoseksualiteit wordt vanaf de jaren 70 een gevoel van bevrijding gekoppeld, maar kunnen we wel echt spreken van bevrijding? Verder hebben we aangehaald dat de categorie homoseksualiteit pas in de 19de eeuw ontstaan is in het Westen. Er bestonden dus ook andere visies vóór het ontstaan van homoseksualiteit als categorie, het is dan ook belangrijk om deze verder te verkennen. Daarnaast kunnen we ons afvragen of er vandaag de dag een alternatief mogelijk is waardoor het categoriseren van homoseksualiteit overbodig is. De onderzoeksvraag van deze masterproef heeft dan ook betrekking tot de beschouwing van de categorie van homoseksualiteit, en luidt ‘moet de categorie van homoseksualiteit in vraag gesteld worden?’. Deze vraag wordt beantwoord en de kwestie wordt uitgediept aan de hand van drie belangrijke thema’s, namelijk bevrijding, historische en cross-culturele perspectieven op homoseksuele handelingen, en vloeibare seksualiteit. Uiteindelijk zal deze masterproef bijdragen aan een genuanceerder beeld van homoseksualiteit als categorie.

5. Onderzoeksvraag

Met de onderzoeksvraag: *Moet de categorie van homoseksualiteit in vraag gesteld worden?* willen we homoseksualiteit als categorie in vraagstellen. Dit aan de hand van drie thema's namelijk bevrijding, historische en cross-culture perspectieven op homoseksuele handelingen en vloeibare seksualiteit. Uiteindelijk willen tot een genuanceerder beeld komen van homoseksualiteit als categorie.

6. Zorgt de categorie van homoseksualiteit werkelijk voor bevrijding?

De bevrijding krijgt een prominente rol vanaf de jaren 70 en 80. Het spreken over de eigenlijke homoseksuele gevoelens dat wordt verbonden met de categorie van homoseksualiteit als identiteit, zorgt in de publieke ruimte voor een gevoel van bevrijding. *Zorgt de categorie van homoseksualiteit werkelijk voor bevrijding?* In dit hoofdstuk stellen we aan de hand van de visie van Foucault de categorie van homoseksualiteit in vraag omdat deze aanleiding zou geven tot het gevoel van bevrijding. Om hier een antwoord op te bieden zullen we dieper ingaan op een aantal thema's namelijk onderdrukking, de bekentenis, de relatie tussen macht en seksualiteit en de heteronormativiteit.

6.1. De onderdrukking

Foucault (1976b) vertrekt in zijn werk *'De wil tot weten'* vanuit de aanname dat de moderne seksualiteit getekend is door het victoriaanse tijdperk. Door de ogen van onze moderne maatschappij wordt de 17de eeuw gekenmerkt als een tijdperk waarin de seksualiteit niet alleen werd opgeborgen of verzwegen maar bovenal werd onderdrukt. Het woord seks werd verbannen uit de verschillende gespreksonderwerpen met behulp van verboden en censuur. Om deze reden verkrijgt de moderne mens het idee dat hij zich moet bevrijden van zijn onderdrukte seksualiteit. Dit wordt door Foucault weergegeven in de term 'de onderdrukkingshypothese'. Foucault haalt aan dat bij al wie de onderdrukkingshypothese gebruikt om de geschiedenis van de seksualiteit te beschrijven, er twee breuklijnen voorkomen. De eerste breuklijn is ontstaan in de 17de eeuw wanneer er voorschriften en verboden ontstonden omtrent de seksualiteit en wanneer de seksualiteit het stilzwijgen werd opgelegd. De andere breuklijn ontstond in de 20ste eeuw wanneer de greep van de machtsmechanismen begon te verschuiven. De verboden werden vervangen door tolerantie tegenover de perversies zoals homoseksualiteit en de strafbaarheid van de perversies zou voor het grootste gedeelte worden teruggeschroefd. Volgens Foucault beschouwen heel wat mensen tegenwoordig de onderdrukking, die 'ontstaan' is in het victoriaanse tijdperk en zijn uitwerking kent tot op de dag van vandaag, als een historische evidentie. *Maar is deze onderdrukking wel historisch evident?* Aan de hand van Foucault zullen we achterhalen of we deze historische evidentie als waarheid mogen beschouwen. (Foucault, 1976b)

Om dit te weten te komen, moeten we volgens Foucault de chronologie van deze verschillende methodes (omtrent seksualiteit) nagaan en moet er gekeken worden naar de chronologie van de verspreiding en de effecten die seksualiteit teweegbracht. Als er gekeken wordt naar zowel de chronologie van de verschillende methodes als naar de chronologie van de verspreiding en de effecten van seksualiteit, merkt Foucault op dat deze dateringen niet samengaan met de onderdrukkingshypothese. De oorsprong van de methodes moet niet pas in de 17de eeuw worden gezocht maar eerder in de middeleeuwen, wanneer de biechtpraktijk centraal stond. In de christelijke traditie krijgt het gewetensonderzoek, het onderzoek waarbij een biechtvader nagaat of het individu gezondigd heeft, een prominente rol toegekend die ervoor zorgt dat het discours wordt omgezet in de technologie van het vlees (met het vlees bedoelen we in deze context de seks). Discours is een belangrijke term in het werk van Foucault en verwijst naar systemen die kennis en betekenissen produceren. Het is een manier waarop kennis wordt georganiseerd en die uiteindelijk leidt tot het accepteren van het discours als een sociaal feit. Het discours ontstaat door de effecten van macht binnen het sociale kader. Op de macht zullen we nog dieper ingaan in de volgende hoofdstukken. Om terug te komen op de middeleeuwse biechtpraktijken, zorgde de bekentenis ervoor dat de zonden aan het licht werden gebracht. Hierdoor werd niet alleen de focus gelegd op de seksuele lusten, maar ook de gedachten en de gevoelens die hiermee gepaard gingen, moesten onder woorden gebracht worden. De christelijke traditie die aan de belijdenis en het verlangen de hoofdrol toekent, wordt essentieel voor de eeuwen die volgen. Door de belijdenis die voortvloeit uit de kloosterlijke traditie, zadelt het Westen zich op met de opdracht om zijn seksualiteit continu te beschouwen. Aan het einde van de 18de eeuw scheurde het discours van seksualiteit zich grotendeels los van het kerkelijk instituut en kwam het in handen van de staat. Ondanks dat de kerk haar invloed verloor, kreeg de bekentenis een vaste plaats toegekend. Via de pedagogie, geneeskunde en economie werd de seksualiteit een persoonlijke aangelegenheid van de staat. De geneeskunde zal zich vanaf dat moment richten tot de seksualiteit die de norm zal bepalen. Seks wordt dan niet meer gezien, als een zonde maar zal binnen de geneeskunde een plaats krijgen als ziekte. De 19de eeuw kende een bloeiende ontwikkeling van technologieën van de seks omwille van de medicalisering en normalisatie van de seksualiteit. Het pathologiseren van de verschillende perversies zorgde voor een ontwikkeling in het theoretiseren en behandelen van perversies. Al deze technieken die continuïteit, veranderingen en breuken teweegbrachten, vallen niet te rijmen met de langdurige onderdrukkingshypothese. De onderdrukking kende zijn opmars niet in de 17de eeuw en verminderde niet tot aan de 20ste eeuw. Er was volgens Foucault eerder sprake van een

‘voortdurende inventiviteit’ van methodes waarbij dat er twee momenten in de geschiedenis waren waarin deze inventiviteit overvloedig aanwezig was. Dit was in de 16de eeuw door de ontwikkeling van het gewetensonderzoek en de 19de eeuw met de opkomst van de seks technologieën die medisch van aard waren. (Foucault, 1976a)

Een ander punt dat een belangrijke waarde kent in de geschiedenis van de seksualiteit, is de spreiding en de toepassing van de technieken van de seksualiteit. Er wordt verondersteld dat de intensivering van de sociale controle veel strenger was ten aanzien van de lagere maatschappelijke klassen, meer bepaald de armeren. Desalniettemin is dit niet het geval; de strengste technieken werden namelijk ontwikkeld voor en toegepast op de rijke klasse. Zo werd de seksualiteit eerst geproblematiseerd in het aristocratisch gezin. De onderste klassen van de maatschappij hebben zich juist aan de machtsmechanismen van seksualiteit onttrokken, waardoor er geen sprake was van een seksuele eenheidspolitiek. De bourgeoisie behandelde de seksuele gezondheid met groot belang. Iedereen bezat volgens hen een seksuele waarheid die met behulp van een professional, de psychiater, tevoorschijn kon komen. Doordat psychiater en technologische behandeling zorgde voor een zuivering van het eigen welzijn, onderscheidde de bourgeoisie zich van de massa via kennis over seksuele gezondheid wat leidde tot een verdeling van kennis over seksualiteit in het moderne westen. Geleid door drie fasen heeft de seksualiteit zich toch weten doordringen tot de onderste klassen van de maatschappij via het gezin, geboortebeperving en de juridisch-medische controles van perversies. Foucault haalt aan dat er uiteindelijk een tegenovergestelde strategie wordt toegepast dan die door de onderdrukkingshypothese geclaimd wordt. De burgerij moest niet alleen voor zichzelf zorgen, maar moest zichzelf ook beschermen door zichzelf te voorzien van een technologie van de seks. De onderdrukkingshypothese veronderstelt het tegenovergestelde, namelijk dat de mens zich heeft moeten ontdoen van alle seks, die tenslotte gevaarlijk was. De onderdrukkingshypothese veronderstelt dat het lichaam in de greep zat van verboden die het zwijgen oplegde. Foucault achtte seksualiteit het element bij uitstek hierdoor was het van belang voor de burgerij om met de nodig zorg om te springen met seksualiteit. (Foucault, 1976a)

Het victoriaans tijdperk richt zich niet alleen op perversies maar ook op de seksualiteit van kinderen. Er mocht in het victoriaans tijdperk niet gesproken worden over de seksualiteit van kinderen, dit zou als resultaat hebben gehad dat in de 17de en 18de eeuw het spreken over de seksualiteit van kinderen teruggedrongen werd. Foucault haalt aan dat dit helemaal niet het geval was en dat het spreken over de seksualiteit van kinderen niet werd teruggedrongen door

het verbod op spreken over de seksualiteit van kinderen in het victoriaans tijdperk, maar dat dit juist aanleiding gaf om er meer over te spreken. De opvoeders, de ouders, overheidsfunctionarissen en artsen spreken over de seks van de kinderen, en via deze weg kan het worden opgenomen in een stroom van discoursen. Hierdoor groeien er verschillende percepties, meningen, voorschriften en medische adviezen hieromtrent. De resultaten die hieruit voortvloeien zorgen niet alleen voor de intensivering van de machten maar ook van het spreken zelf. Anderen concentratiepunten van macht die vanaf de 17de en de 18de eeuw actief worden, zijn de geneeskunde en de psychiatrie, die de seksuele perversies en de tegennatuurlijke gedragingen gaan beschrijven en pathologiseren. Uit de opvatting van deze gedragingen als zijnde abnormaal vloeide voort dat er procedures werden ontwikkeld om te observeren, te ondervragen en onder woorden te brengen hoe men zich voelt. (Foucault, 1976a)

Foucault haalt aan dat er tegenargumenten zullen gevonden worden op zijn visie over bevrijding, die concluderen dat het praten over seks en seksualiteit mogelijk gemaakt is doordat de moderne mens zich bevrijd heeft van het verbod op spreken. Het resultaat hiervan is dat de geheimhouding en het stilzwijgen een prominente rol kreeg. Het is dan ook de taak van de moderne mens om deze geheimhouding op te heffen en zich hiervan te bevrijden. Zoals we al eerder hebben aangehaald, gaat Foucault hiertegen in en stelt hij dat de mens juist niet bevrijd moet worden aangezien deze zichzelf de taak al toegekend heeft om voortdurend te spreken over zijn seksualiteit. Er moet wel met de nodige voorzichtigheid omgesprongen worden met op welke manier Foucault zich afzet tegen deze onderdrukkingshypothese. Hij haalt namelijk zelf aan dat hij niet ontkent dat er rond het thema van seksualiteit in de 17de eeuw geen verboden waren, en zegt ook niet dat deze verboden louter als schijn moeten gezien worden. Het probleem is wel dat het verbod als fundamenteel wordt gezien en aan de hand daarvan wordt de geschiedenis van de seksualiteit vanaf de 17de eeuw beschreven. (Foucault, 1976b)

We kunnen dus opmerken dat de seks niet in een donker hoekje wordt geduwd vanaf de 17de eeuw maar het wordt eerder zelf gezien als een geheim dat ontrafeld wordt en waar over gesproken moet worden. Foucault zet zich afzet tegen de onderdrukkingshypothese als een historische evidentie, dit omdat de 17de eeuw een verspreiding kende aan instrumenten die de moderne mens ertoe aanzette om zelf over de eigen seksualiteit te spreken. We moeten dus zowel het idee van de bevrijding als de onderdrukking kritisch beschouwen.

6.2. Macht en Seksualiteit

Het is belangrijk voor dit onderzoek dat we achterhalen hoe het mogelijk is dat de westerse mens deze onderdrukkingshypothese en de bevrijding die daaraan vasthang zomaar aanvaardt. Hierdoor moeten we dieper ingaan op de relatie tussen macht en seksualiteit. Bevrijding is niet alleen gekoppeld aan de gedachte over de onderdrukkingshypothese maar ook aan de relatie tussen macht en seksualiteit. Daarom moeten we de vraag stellen: *Hoe verhouden macht en seksualiteit zich werkelijk tot elkaar?*

Om deze vraag te kunnen beantwoorden moeten we eerst beginnen met te achterhalen hoe de westerse mens denkt over de relatie tussen macht en seksualiteit. Dit doen we aan de hand van vijf punten die opgesteld zijn door Foucault om daarna de visie van Foucault over macht nader te bekijken. Foucaults hoofdstuk IV: 'Het dispositief van de seksualiteit' is hierbij van belang.

Het eerste punt is dat de westerse beschaving de relatie tussen seksualiteit en macht ziet als een *negatieve relatie*. Deze negatieve relatie veronderstelt dat de macht grenzen trekt die leiden tot uitsluiting op grond van seksualiteit, zoals het verwerpen of blokkeren van een bepaalde seksualiteit, zoals homoseksualiteit. Het tweede punt dat Foucault vernoemt, is de *instantie van de regel*; hierbij neemt de westerse beschaving aan dat wat de wet stelt, de seksualiteit is. Alles wat buiten de wet valt kan zodoende niet als seksualiteit bestempeld worden. De macht wordt daardoor gezien als een binair systeem dat zegt wat kan en wat niet kan. Vervolgens is er *de cyclus van het verbod*, dit punt houdt in dat de macht alleen via een middel zoals straf, controle kan krijgen over de seksualiteit. De macht heeft als doel om het individu afstand te laten doen van zijn seksualiteit, door middel van bestraffing. Zo wordt een persoon die homoseksueel is ervan belet om hiervoor uit te komen. Het vierde punt is dat van *de logica van de censuur*. Censuur manifesteert zich op drie manieren: "Stellen dat het niet geoorloofd is, verhinderen dat erover wordt gesproken, ontkennen dat het bestaat" (Foucault, M., 1976, p. 90) De westerse beschaving ziet deze drie manieren als een verband; een ketting die in een logische volgorde vasthangt. Over wat verboden is, zoals homoseksualiteit, mag niet meer worden gesproken, en het verbodene zal daardoor uit de werkelijkheid verbannen worden met als resultaat dat het niet meer bestaat. Het laatste punt dat wordt aangehaald is *de eenheid van het dispositief*. De macht dringt volgens de westerse beschaving door op elke niveau van de samenleving, van hoog naar laag. Dit zou werken via het raamwerk van censuur, wet en verbod. De onderdaan, het volk (laag niveau) gehoorzaamt aan de staat (hoog niveau) tegenover zijn volk (laag niveau). Door

deze vijf punten verkrijgt de westerse mens het idee dat de macht de seks en zo ook de westerse mens zelf onderdrukt. (Foucault, 1976a)

Foucault houdt er een volkomen ander beeld op na over de relatie tussen macht en seksualiteit, hij stelt namelijk dat de westerse mens moet bevrijd worden van het beeld dat hij over de relatie van macht en seksualiteit heeft. Macht is veel complexer dan de westerse beschaving voorstelt, aangezien het niet alleen in termen van wetten, verboden of vrijheid voorgesteld kan worden. De opvatting van seksualiteit in termen van onderdrukking door middel van wetten, leidt op die manier af van de opvatting van seksualiteit in termen van macht. Foucault zet zich dus af tegen de visie van de westerse beschaving over de relatie tussen macht en seksualiteit. De westerse mens lijkt te denken dat al hetgeen ontkend wordt door de wet simpelweg niet bestaat, of dat de wet dwingt tot zwijgen, maar dat is niet het geval; niet enkel bestaat alles wat ontkend wordt door de wet nog steeds, maar er wordt ook over gesproken. De macht kan niet alleen gedacht worden in termen van verboden, wetten of vrijheid maar de macht is veel complexer dan het laat uitschijnen. De macht kan niet gezien worden als een geheel van instituten en instrumenten waaraan de burger zich moet onderwerpen. Daarom is macht volgens Foucault:

“ De veelheid van krachtverhoudingen die immanent zijn aan het gebied waar ze zich doen gelden en die de vorm van hun eigen organisatie bepalen; het spel waarin deze krachtsverhoudingen via aanhoudende conflicten en confrontaties veranderen, groeien of verschuiven [...].” (Foucault, M.,1976a, pp. 97-98)

Macht wordt op elk ogenblik gepubliceerd, is overal aanwezig en kent geen structuur. Het kan dus niet als een instituut gezien worden. Eerder dankt de macht zijn naam aan de complexiteit en strategische situatie waarin hij zich op dat moment in de samenleving bevindt. Foucault beschrijft dat macht niet kan gedeeld, maar ook niet verworven kan worden. De Macht ontstaat door de interactie binnen een sociale relatie en werkt niet top-down maar bottom-up, dus de macht vertrekt van onderaan uit en werkt zich zo door naar de bovenste lagen. Het is dus niet zo dat de oorsprong van een machtsverhouding in de bovenste lagen ligt en deze zich doorwerkt tot aan de onderste lagen zoals wel het geval is in de relatie tussen heerser en de overheersten. Een voorbeeld van zo een bottom-up situatie is de familie, deze speelt een belangrijke rol die doorwerkt doorheen heel de samenleving. Waar macht is, is steeds verzet, maar desondanks zal verzet in relatie tot macht, zich niet buiten de macht positioneren maar zijn plaats binnen de macht innemen. Deze machtsmechanismen hebben een invloed op de discourses van de

seksualiteit, en kneden onze moderne visie over seksualiteit. We constateren dat de moderne visie over seksualiteit ontstaat vanuit het veld van verschillende vormen van mobiele machtsverhoudingen en niet vanuit de zwart-wit verhouding van de overheerser en de onderdrukte. (Foucault, 1976a).

“Het discours transporteert en produceert macht, versterkt haar maar ondermijnt haar ook, levert haar uit, verzwakt haar en maakt het mogelijk haar te blokkeren” (Foucault, M., 1976, p. 105). Het zwijgen kan volgens Foucault evengoed macht huisvesten. Een voorbeeld dat hij aanhaalt is dat aan sodomie het stilzwijgen werd opgelegd; enerzijds werd er een strengheid tegenover sodomie opgelegd zoals vervolgingen en executies, maar anderzijds was er ook een tolerantie zoals schaarste van gerechtelijke veroordelingen. Een ander voorbeeld is de opkomst van het pathologiseren van homoseksualiteit als een ziekte. Hierdoor ontwikkelde zich een discours over soorten homoseksualiteit. Er ontstonden wetenschappelijke schema's die de sociale controles van de perversies mogelijk maakten. Daardoor ontstond een tegendiscours waardoor de homoseksualiteit over zichzelf kon spreken. Het is belangrijk om niet tot de conclusie over te gaan dat zich aan de ene kant het discours van de macht bevindt en aan de andere kant wat zich tegen de macht keert, binnen eenzelfde discours is het namelijk mogelijk dat er tegenstrijdige of verschillende discourses bestaan. (Foucault, 1976a)

Het is belangrijk om te onthouden dat de macht zich niet boven het subject bevindt maar eerder in het subject. Dit vormt een probleem doordat de disciplinaire macht niet erkend wordt als macht, doordat deze macht wordt ervaren van binnenuit door onze gewoontes en normen. Wanneer de mens hindernissen ervaart door deze gewoontes en geïnternaliseerde normen, denkt de westerse mens dat hij macht ervaart. (Taylor, 2017)

We kunnen hieruit afleiden dat de moderne mens een andere interpretatie heeft over de relatie tussen macht en seksualiteit. Foucault toont aan dat macht zich overal bevindt, zelfs in het subject. Hierdoor wordt de echte macht niet erkend of anders gezegd opgemerkt. We beseffen niet dat we door verschillende machten worden gedwongen om te spreken en hierdoor gedwongen worden om de categorie van homoseksueel op te nemen. De macht dwingt ons om te spreken en te hebben over onze gevoelens. Het categoriseren van het zelf als homoseksueel en het gevoel van bevrijding dat dit teweeg brengt, wordt dus door de disciplinerende macht tenietgedaan omdat het verre van bevrijding brengt.

6.3. De bekentenis door de Sienta Sexualis

We gaan in dit hoofdstuk dieper in op het spreken, meer bepaald op de bekentenis dat een gevoel van ‘bevrijding’ teweegbrengt. We moeten ons de vraag stellen: *welke rol speelt de bekentenis in het bevrijdingsgevoel?*

De bekentenis speelt in onze westerse traditie een rol doordat het wordt gekoppeld aan de het achterhalen van de waarheid over seks. Daardoor verschilt de westerse traditie met een andere traditie, namelijk die van de ars erotica. Deze richt zich naar de Aziatische, de Arabische en Romeinse wereld. De ars erotica houdt in dat de waarheid van seks wordt voortgebracht uit de lust zelf. Het verlangen wordt dus niet verbonden met de absolute wet (God) en de verboden die hieraan vasthangen. De scienta sexualis die het tegenovergestelde is van de ars erotica rust op de bekentenis, hangt vast aan de westerse traditie en is de enige die een procedure heeft ontwikkeld om de waarheid van seks te achterhalen. De westerse mens bekent niet alleen de zonde die hij begaat, maar ook zijn gedachten en diepste verlangens. Dit heeft als gevolg dat de westerse mens doordrenkt is van de bekentenis. De bekentenis heeft als gevolg dat de westerse mens zich aan een zelfonderzoek onderwerpt om via deze weg zijn eigen bewustzijn te ontrafelen. De bekentenis ligt zo diep in onze westerse traditie verankerd dat er een probleem ontstaat in onze denkwijze over hieromtrent.

“De plicht om bekentenissen af te leggen wordt ons vanaf zo veel verschillende punten voorgehouden en ligt zo diep in ons verankerd, dat we haar niet meer waarnemen als het gevolg van een dwingende macht. Integendeel, het komt ons voor dat de waarheid in het meest verborgene van onszelf er alleen maar om ‘vraagt’ aan het licht te treden; en als dit niet lukt, dat ze dan wordt tegengehouden door een dwang, dat het geweld van een macht op haar drukt en dat ze zicht uiteindelijk slecht kan manifesteren via een soort bevrijding.”

(Foucault, M., 1976a, p. 68)

In de plaats van de bekentenis te zien als het gevolg van een dwingende macht krijgt de westerse mens het idee dat wanneer hij niet kan overgaan tot een bekentenis; het lijkt alsof hij gedwongen wordt tot een stilzwijgen. Daardoor krijgt de westerse mens het gevoel dat hij zich moet bevrijden van de macht die aanzet tot stilzwijgen. Foucault maakt duidelijk dat de schuldbelijdenis vanaf de christelijke biecht tot de dag van vandaag bij voorkeur gaat over seks. In de bekentenis is het van cruciaal belang dat er een aanwezigheid is. Deze aanwezigheid kan volgens Foucault ook ‘virtueel’ zijn. Hij bedoelt hiermee dat niet alleen personen maar ook

instanties een bekentenis kunnen opleggen aan de spreker. De bekentenis is een ritueel waarin de persoon zijn schuld bekent om zo over te gaan tot zuivering en verlossing. In de productie van een discours die ging over de waarheid van seks speelde de bekentenis, in de vorm van de biecht, een belangrijke rol. In de 18de en 19de eeuw nam de bekentenis verschillende vormen aan zoals van een verhoor, waarbij bekentenissen werden opgeschreven en opgeslagen in dossiers. Hierdoor ontstaat er wat Foucault “het archief van de seksuele lusten” noemt (1976, p. 71). Dit archief bouwde verder op de seksuele lusten die zowel de gebreken als niet normale verschijnselen blootlegde. De bekentenisprocedure kreeg een wetenschappelijke connotatie toegekend, ze werden ondergebracht in een wetenschappelijke vorm (de psychoanalyse) en de schuldbelijdenis werd gekoppeld aan het wetenschappelijk onderzoek. De psychoanalyse geeft de opdracht om de onderdrukking op te heffen.

“En juist daarmee opende zich de weg naar een forse verschuiving in de tactiek, door een herinterpretatie van het hele seksualiteitsdispositief in de termen van algemene onderdrukking, een koppeling van deze onderdrukking aan algemene mechanisme van overheersing en uitbuiting, en een onderlinge verbinding van processen die het mogelijk maken zich van dit alles te bevrijden.” (Foucault, M., 1976a, p. 132)

De opkomst van de psychoanalyse krijgt in de geschiedenis van het onderzoek naar seksualiteit een prominente rol. Homoseksualiteit als perversie wordt eerst via verboden aan banden gelegd en nadien zorgde de psychoanalyse ervoor dat deze ‘verboden’ verlangens aan het licht zouden worden gebracht. Hierdoor raakt het verbod verbonden met de plicht om de waarheid te zeggen. De verschillende verboden zoals het verbod op homoseksualiteit, worden aangenomen als zijnde universeel. Het verbod geldt dus niet alleen voor elke samenleving maar is ook van toepassing op elk individu. De psychoanalyse zou ervoor zorgen dat dit verdringingseffect opgeheven wordt. Ondanks dat het verbod voor de gehele samenleving gold, kan alleen de gegoede bourgeoisie gebruik maken van de psychoanalyse. Hierdoor kreeg de psychoanalyse geen vat op het platteland en de lagere sociale klasse. De bourgeoisie had een geprivilegieerde status, omdat ze gebruik kon maken van de psychoanalyse om de waarheid over zichzelf aan het licht te brengen. De Seksualiteit werd uiteindelijk gezien als de oorzaak van alles, aangezien in de seks het verborgene schuilt en het komt aan het woord via de bekentenis. De ‘afwijking’ homoseksualiteit wordt vanaf de 18de eeuw niet meer gezien als een zonde maar als een ziekte. Deze ziekte kon niet alleen gediagnostiseerd, maar ook aan behandelingen onderworpen worden. (Foucault, 1976a)

We kunnen dus opmerken aan de hand van Foucault dat het spreken een vorm van bevrijding insinueert die wel voor een gevoel van bevrijding zorgt, maar in de realiteit nog meer onderdrukking teweeg heeft gebracht. De samenleving van de 18de eeuw heeft een apparaat opgezet om de ware discoursen over seks te produceren. Dit had als gevolg dat iedereen gedwongen werd om over seksualiteit te spreken. Foucaults omschrijving hiervan in zijn werk, als “De seks als een verklaring voor alles.” (1976a, p. 85) vat dat scherp samen. Om een voorbeeld aan te halen van een ‘moderne’ bekentenis gaan we dieper in op het thema uit de kast komen.

6.3.1. Uit de kast komen

Vanaf eind jaren 1970 ontstond, zoals in het eerst hoofdstuk vermeld werd, de beweging Gay liberation Front, met als speerpunt van de beweging de bevrijding. Het openlijk en publiekelijk opeisen van homoseksualiteit als categorie speelt een belangrijk rol. Zich outen en een identiteit opeisen waren dus van belang, wat leidde tot de geboorte van de term ‘coming-out’. We zullen eerst achterhalen wat uit de kast komen inhoudt aan de hand van de organisatie Çavaria (n.d) (een koepelorganisatie die opkomt voor de holebi en de transgendergemeenschap) en aan de hand van The Cass identity model ontworpen door Vivian Cass. Daarna zullen we de visie van Çavaria en Vivian Cass verbinden met de visie van Foucault over de bekentenis.

Ge-out worden of uit de kast komen wordt beschreven door de organisatie çavaria. Wanneer een persoon aan zijn omgeving vertelt dat hij of zij homo, lesbisch, bi, transgender, ... is, spreekt men van een outing. Çavaria vermeldt dat een coming-out wordt gepropageerd als een logische fase waarbij men zich bevrijdt van de repressie die men ervaart wanneer men ‘in de kast’ blijft. Het kan volgens Çavaria een absolute bevrijding zijn om over de eigen seksualiteit te spreken zonder dat de angst hieraan verbonden wordt. Uit de kast komen gebeurt voorts niet éénmalig, maar meerdere keren, bijvoorbeeld voor klasgenoten, collega’s, vrienden, aangezien elk nieuw sociaal contact een mogelijkheid inhoudt dat iemands seksualiteit ten sprake komt. Na verloop van tijd, zal zich outen evenwel gemakkelijker verlopen. Het is van belang om een nuance aan te brengen die Çavaria niet maakt wanneer de omgeving van een homo- of biseksueel persoon erachter komt dat deze persoon niet hetero is, is dit niet altijd de keuze van de persoon in kwestie, we spreken dan van een ‘outing’. Een outing is dus niet altijd vrijwillig en personen kunnen zo door anderen ge-out worden.

Çavaria is in de eerste plaats een organisatie die zich focust op de meer praktische aspecten omtrent seksuele beleving. Als we de wetenschappelijke basis gaan bekijken, heeft Vivian Cass (1979) een theorie ontwikkeld waarin ze uitlegt dat coming out een proces is. Dit proces verdeelt Cass onder in zes fases. De eerste fase is die van de *identity confusion*. Deze fase houdt in dat de persoon zich vragen gaat stellen over zijn of haar geaardheid, deze vragen kunnen dan vergezeld worden door gevoelens van verwarring en verwerping. De volgende fase is die van *identity comparison* en houdt in dat de persoon accepteert dat hij of zij homo, lesbisch of bi is. Als gevolg hiervan beseft het individu dat deze nieuwe identiteit een sociaal isolement teweeg kan brengen. De derde fase is die van de *identity tolerance*, en brengt het gevoel teweeg van stijgende isolatie alsook van vervreemding doordat de samenleving een heteroseksueel beeld voor ogen heeft. De vierde fase *identity acceptance* bevat de acceptatie van de eigen identiteit. De vijfde fase is de fase van *identity pride* en houdt in dat de persoon zichzelf geaccepteerd heeft, evenals dat de persoon trots is om bij de LGBT-community te horen. *Identity synthesis* is de laatste fase, en wordt beschreven als een fase waarin de seksuele identiteit wordt samengevoegd met andere aspecten van het zelf. (Cass, 1979)

We kunnen opmerken dat er gelijkenissen zijn tussen aan de ene kant ‘uit de kast komen’ en het proces dat hiermee gepaard gaat, en aan de andere kant de visie van Foucault over ‘de bekentenis’. We kunnen opmerken dat de bekentenis een rol speelt wanneer een persoon zich out. De term ‘outen’ veronderstelt een vorm van ‘bevrijding’ waardoor de persoon die zich out eindelijk zichzelf kan zijn in een bepaalde gemeenschap maar ook anders zal beoordeeld worden binnen dezelfde maatschappij. Dat valt ruwweg samen met wat Cass bespreekt in haar laatste fasen van de coming-out. Foucault haalt dan ook aan dat de homocultuur gezorgd heeft voor de verscherping van de homoseksuele activiteit (Sevenant, 2012). De bekentenis zorgt er volgens Foucault (1976) voor dat de persoon die bekent, niet bevrijd wordt van een dwingende macht die hem het zwijgen oplegt. De bekentenis vloeit volgens hem voort uit de macht die het subject dwingt om te spreken. De bekentenis in de 18de en 19de eeuw legde ‘niet normale’ seksuele lusten bloot, die dan als ziekte werden gediagnostiseerd, waarvoor daarna een behandeling aangeboden werd. Vanaf de 18de eeuw wordt het bekennend subject niet alleen gedwongen om het te hebben over zijn seksualiteit maar ook om aan zelfonderzoek te doen, wat zou leiden naar de productie van waarheid. In het boek *Foucault* haalt Karskens (2012) aan dat de bekentenis zorgt voor de openbaring van ons geheim, hetgeen onze ware seksuele geaardheid blootlegt en daarmee onze identiteit vastlegt. ‘Uit de kast komen’ is een term die

volgens Karskens ontstaan is vanuit de homo-emancipatie. Ondanks dat Foucault zich bevond in een periode waarin homo's zich emancipeerden, gebruikte hij de term uit de kast komen niet in zijn werk. Volgens Karskens is het makkelijk aan te voelen dat Foucault doorheen het werk alsook doorheen zijn leven uit de kast aan het komen was. Foucault zal dan ook enkele jaren later nadat hij *Histoire de la sexualité* gepubliceerd heeft, openlijk over zijn homoseksualiteit en homoseksuele levensstijl spreken.

Als de macht vat wil krijgen op de seks heeft het informatie nodig en deze informatie ontstaat doordat de mens spreekt. De bekentenis vormt de basis voor de wetenschap van de seks en dat is waar volgens Taylor (2017) de *sexual liberation movement* ironisch genoeg voor gezorgd heeft. De *sexual liberation movement* heeft de relatie tussen macht en seksualiteit geïnterpreteerd als een repressie en heeft ervoor gezorgd dat de homogemeenschap uit de kast moet komen en ook moet praten over zijn seksualiteit. Hierdoor vormt de *sexual liberation movement* geen weerstand tegen de macht, maar eerder een verlengde daarvan.

Een interessante bemerking van Taylor (2017) is dat de seksuele bekentenis voor iedereen geldt maar voor de personen die afwijken van de norm, zoals homoseksuelen, zal de bekentenis een meer desastreuze impact hebben dan voor degenen die niet afwijken van de norm. Harpin (1995) haalt in zijn werk '*Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography*' aan dat er negatieve gevolgen zijn aan de praktijk van uit de kast komen. Halperin dacht in eerste instantie dat uit de kast komen ervoor zou zorgen dat de speculaties die anderen hadden over zijn eigen seksualiteit zouden stoppen, maar dat was allesbehalve het geval. Wat Halperin eerst dacht wordt ingewisseld door het feit dat wanneer je open bent over de seksualiteit en uit de kast komt als homo of lesbisch, je geaardheid en seksualiteit toch een punt van discussie en speculatie kunnen vormen. De persoon die zich zal uiten als homoseksueel zal verschillende gevaren als limieten opgelegd krijgen door hetero's die hun eigen ideeën projecteren op homoseksuelen. Dit gebeurt allemaal als gevolg van het openlijk uitkomen voor de eigen homoseksuele identiteit. Halperin is niet tegen 'uit de kast komen' gekant, maar ziet het als een activiteit waarbij het eerder zorgt voor meer restricties dan dat het vrijheid zou teweegbrengen. Coming out is volgens Halperin een weerstand tegen de normaliserende vorm die voortvloeit uit de macht. Foucault toont volgens Halperin aan dat uit de kast komen juist het gehoorzamen is aan de normaliserende macht die ertoe aanzet om ons te identificeren met een bepaalde seksualiteit en dit te bekennen aan de buitenwereld. (Halperin, 1995)

We kunnen dus opmerken dat doormiddel van de bekentenis de homoseksueel zich wil bevrijden uit de greep van de normaliserende macht die door de heteroseksuelen worden toegekend. In deze masterproef gaan we mee in de visie van Halperin en Foucault dat bevrijding niet automatisch zorgt voor de ‘werkelijke’ bevrijding. We zijn ervan overtuigd dat uit de kast komen niet noodzakelijk is om homoseksualiteit op te eisen.

6.4. De gezonde hetero als norm

Het is van belang voor dit onderzoek dat we achterhalen hoe het komt dat de ‘gezonde’ heteroseksueel de norm werd en hoe dit uiteindelijk heeft geleid tot heteronormativiteit binnen onze westerse samenleving. Maar wat is *heteronormativiteit*? Om hier een antwoord op te bieden moeten we eerst achterhalen hoe de norm is ontstaan. Dit heeft te maken met de verandering van een *bloedsymboliek* naar een *seksualiteitsanalytiek* en we zullen deze verandering nader bekijken aan de hand van hoofdstuk V: ‘De macht om te beschikken over leven en dood’, in het werk ‘*De wil tot weten*’ van Foucault.

De soevereine vorst heeft voor een geruime tijd het privilege gehad om over leven en dood te beslissen. Dit privilege is afgeleid van *patria potestas* die de *pater familias* (de vader) in de antieke oudheid, meer bepaald de Romeinse samenleving, het recht gaf om over zijn kinderen en slaven te heersen. Het afpakken en het schenken is essentieel bij het uitoefenen van de rol van de pater familias. De soevereine vorst kon dus beslissen over leven en dood van zijn eigen bevolking. Een voorbeeld dat kan aangehaald worden is dat wanneer een onderdaan de regels overtreedt, de vorst zijn leven kan nemen. Vanaf de 17de eeuw zullen de machtsmechanismen grondig door elkaar geschud worden. Het doel was dan niet meer het af te pakken of te schenken maar het leven te organiseren en te controleren. De machtsmechanismen werken voortaan via *de macht over het leven* en hebben zich via twee wegen ontwikkeld. De eerste weg is de macht die zich op het lichaam als machine concentreert. Het lichaam kan geoptimaliseerd en getraind worden via disciplineren. Foucault noemt het de *anatomische politiek gericht op het menselijk lichaam* omdat de uitvoering van de macht wordt verbonden met hoe het lichaam werkt. De tweede weg kreeg pas halverwege de 18de eeuw vorm, en concentreert zich op het lichaam als specimen. Foucault noemt het *biopolitiek gericht op de bevolking*, wat inhoudt dat de individuen niet alleen deel uitmaken van een gemeenschap, maar ook van een biologische soort. Via controlerende instanties wordt er gekeken naar de voortplantingen, geboorte- en sterftcijfer en dergelijke... De weg van de lichamelijke prestaties en het kijken naar levensprocessen vormt volgens Foucault de organisatie *van de macht over het leven*. Dit vormt

de springplank voor de context waarin de seksualiteit in de 17de eeuw vorm krijgt en die daardoor een aantal gevolgen met zich meebracht. Als gevolg van de ontwikkeling van de biomacht zal de wet en het rechtssysteem zijn plaats moeten afstaan aan de norm die steeds meer aan belang wint. Door de biomacht komt niet meer de dood, maar het leven op de voorgrond, die waarde en nut als haar hoofddoel ziet. De wet of het justitiesysteem zal niet zomaar verdwijnen. Eerder zal de wet geleidelijk aan functioneren als de norm en het rechtssysteem zal een regulerende functie krijgen. Het leven kreeg een centrale plaats toegekend binnen de macht van de technologieën en dit had als gevolg dat het een normaliserende samenleving op gang bracht. Bio-politiek heeft gezorgd voor de vorming van een regulerend mechanisme, dat zijn uitwerking kent op de techniek van de kennis alsook op het niveau van de verschillende instituten zoals de familie, de school, of het leger. Door deze context kunnen we begrijpen waarom seks onder de aandacht is gekomen van de politiek. Seks heeft een relatie met de disciplineren van het lichaam, alsook met de bevolkingsregulering. Daardoor geeft de seks de aanleiding tot een gedetailleerd toezicht, controles, medische en psychologische onderzoeken en zal de seks het vertrekpunt worden voor de regulering. (Foucault, 1976a)

Foucault haalt aan dat door de nieuwe machtsstructuren die vanaf de 17de eeuw zijn ontstaan als gevolg hiervan de samenleving de *bloedsymboliek* heeft omgeruild voor een *seksualiteitsanalytiek*. Deze twee terminologieën verschillen in de methode hoe de macht wordt uitgeoefend tussen de politiek dat het bloed ziet als in wetten en de dood, terwijl anderzijds de seksualiteit zich bevindt aan de zijde van het weten, de norm, de bekentenis, leven en dus de disciplineren. Het controleren van de seks krijgt zijn uiting via de sekscontrole. (Foucault, 1976a)

De verschuiving van een *bloedsymboliek* naar een *seksualiteitsanalytiek* speelt een essentiële rol in het tot stand komen van de norm die verschillende gevolgen heeft teweeggebracht. In het werk *Discipline, toezicht en straf: de geboorte van de gevangenis* (1975) gaat Foucault dieper in op de problematiek van de norm. De norm werd volgens Foucault gecreëerd vanaf de klassieke tijd (vanaf de 17de eeuw tot aan de moderne tijd). De mens wordt aan de hand van de norm gemeten om zo na te gaan of hij al dan aan de norm voldoet, en zodoende of hij al dan niet ‘normaal’ is. Als gevolg hiervan zegt Foucault dat: “Generally speaking, all the authorities exercising individual control function according to a double mode; that of binary division and branding (mad/sane; dangerous/harmless; normal/abnormal) [...]” (1975, p. 199). Door het creëren van ‘normale mensen’ impliceert de westerse mens dat er abnormale mensen bestaan,

alleen door het bestaan van de norm ontstaat dus het idee van de afwijkingen daarvan. Normen zijn volgens Foucault concepten die continu gebruikt worden voor het evalueren en controleren van de mens. (Foucault, 1975)

De disciplinaire macht heeft toegang tot het lichaam doormiddel van de norm, en niet door gebruik te maken van de wet. De wet verschilt van de norm doordat er geen wetten zijn die vertellen hoe je moet eten, wandelen of slapen, terwijl er daaromtrent wel normen bestaan. De disciplinaire macht heeft een invloed op het subject doordat normen worden geïnternaliseerd door het subject zelf, en niet uitgevoerd door de macht die van boven komt. In contrast tot de juridische macht, zal de disciplinerende macht dus geen wetten maken of bestraffen, maar dat betekent echter niet dat de juridische instituties alsook de wetten verdwijnen. De wet wordt namelijk geïnfiltreerd door de norm. In deze tijd wordt er meer gepraat over wetten en rechten dan ooit tevoren. Dit resulteert erin dat er continu gesproken en geschreven wordt over legislatieve activiteiten. Toch is dat volgens Foucault nog altijd geen teken dat de macht nog steeds legislatief is. De legislatieve wet is één van de vele vormen die het aanvaarden van de normaliserende macht toegankelijker en acceptabeler maakt. Foucault haalt aan dat de norm en bepaalde discoursen ‘abnormale’ individuen creëren. Zo zijn er enerzijds de mensen die conform zijn met de norm, namelijk de heteroseksuelen, en anderzijds de abnormalen, de homoseksuelen die van de norm afwijken. Hierdoor ontstaat de dominante norm die gebaseerd is op de heteroseksualiteit of in andere woorden uitgedrukt de heteronormativiteit. (Foucault, 1975)

6.4.1. Heteronormativiteit

De norm is volgens Foucault gebaseerd op heteroseksualiteit. Aan de hand van verschillende schrijvers zullen we achterhalen wat die dominante heteronorm precies inhoudt en hoe deze norm zorgt voor homoseksualiteit als categorie. Als eerste moeten we echter de vraag stellen; *wat houdt heteronormativiteit precies in?* Heteronormativiteit is een systeem van normen en praktijken die de positie van heteroseksualiteit verheffen tot een natuurlijk gegeven en dit zorgt ervoor dat heteroseksualiteit boven alle andere seksuele expressies staat (Robinson, 2016). De dominante heteronormativiteit creëert een binaire oppositie tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit, waardoor de monogame voortplantende heteroseksualiteit superieur lijkt in vergelijking met andere seksuele expressies. De niet-heteroseksuele expressies worden niet alleen opgemerkt als een abnormaliteit, maar ook als een mindere vorm van een seksuele uiting. Robinson haalt in zijn artikel de queer theoreticus Michael Warner aan, aan deze theoreticus

hebben we de term heteronormativiteit te danken. Door gebruik te maken van deze term zal er meer aandacht gevestigd worden op de consequenties van de heteronorm, namelijk de privileges die het met zich meebrengt en het marginaliseren van de minderheden. Deze marginalisering vindt plaats via relaties met anderen en via sociale instituten, zoals familie, religie, media en dergelijke. Zo worden de gemarginaliseerde individuen bijvoorbeeld de toegang tot het huwelijk ontzegd, en wordt het homohuwelijk gezien als minderwaardig in vergelijking met heterohuwelijk. De marginalisering van minderheden, waaronder homoseksuelen, stuit op verzet. Zo wordt in het werk van Taylor (2017) de term ‘queer’ aangehaald, deze term vormt een belangrijk concept in het verzet tegen de normaliserende (hetero)norm. Uit de term ‘queer’ ontstaat dan de ‘queer theory’ die zich afzet tegen het gebruik van labels zoals gay of lesbisch, dewelke relevant zijn in deze masterproef. De personen met deze labels worden door de heteronorm gezien als abnormaal, excentriek of raar in hun seksuele praktijken. David Halperin (1995), één van de prominent aanwezige auteurs in dit onderzoeksgebied, beschrijft dat de mainstream homoseksueel niet zijn pijlen richt tegen de dominante heteroseksuele norm, maar juist wil geaccepteerd worden. De mainstream homoseksueel wilt laten blijken dat hij in overeenstemming is met de sociale normen die er op dat moment bestonden. Volgens Lisa Duggan (2002) toont het streven naar *homonormativiteit* aan dat homoseksuelen zich willen aanpassen aan de heteroseksuele norm. *Homonormativiteit* is een politieke strategie die niet ingaat tegen de dominante heteronormatieve instituties, bijvoorbeeld het huwelijk. Dit zorgt dus juist voor de instandhouding van de heteronorm.

Hieruit kunnen we concluderen dat seksuele minderheden via *homonormativiteit* zoeken naar gelijkheid maar dat deze gelijkheid niet kan worden bereikt doordat de heteronormatieve instituties een dominante uitwerking kennen op de maatschappij. Om een beter beeld te krijgen van zo een heteronormatieve institutie zullen we een korte, kritische bespreking houden over het huwelijk. Dit doen we aan de hand van verschillende pro en contra argumenten.

6.4.2. Homohuwelijk

Foucault stelt in een interview in het begin van de jaren 80 de vraag voor nieuwe wettelijke en sociale orders, dit doet hij om een aanpassing van de rechtspraak die het huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht toelaat, door te voeren. Wanneer Foucault dit aanhaalde was er nog geen wet die het homohuwelijk goedkeurde, iets dat zo zou blijven tot aan het begin van de 21ste eeuw. (Foucault, 1983) Foucault lijkt zich in dit interview pro-huwelijk te positioneren, maar we moeten deze positie niet zomaar overnemen. Het blijft nodig om over het

homohuwelijk kritisch na te denken, want ondanks dat het recht op trouwen voor holebi's gezorgd heeft voor een verbetering van de politieke rechten van homoseksuelen, heeft het ook gezorgd dat de dominante heteronorm invloed krijgt op het homohuwelijk.

Taylor (2017) haalt dit ook aan want hij vindt dat de politieke rechten van homoseksuelen verbeterd zijn en dat homoseksuelen hierdoor meer legislatieve bescherming kunnen genieten. Ook hebben homoseksuelen politieke rechten verkregen die instaan voor een verbetering in de benoeming van andere seksuele oriëntaties dan de heteroseksuele oriëntatie. Toch zorgen deze legislatieve activiteiten voor de nodige problemen. Taylor heeft het bijvoorbeeld over problemen omtrent de legislatieve activiteiten in verband met het homohuwelijk. Homokoppels hebben geen rechten, die moeten namelijk geschonken worden voordat hun levens 'normaal' gevonden kunnen worden (zoals Foucault zegt, de norm inspireert de wet). Dat is dus die maskering van de macht: homohuwelijk bestaat, maar net vanuit een onevenwicht en ongelijkheid. Dat het huwelijk normaliserend is, gaat echter enkel op voor geprivilegieerde homoseksuele koppels die ervan gebruikmaken. Zo komen ze dichterbij de heteroseksuele norm te staan: monogaam, gehuwd, enzovoorts. maar als zij trouwen heeft dat als gevolg dat homokoppels die níet getrouwd zijn, nog steeds niet normatief zijn. Zo kan het gebeuren dat getrouwde homokoppels het huwelijk als gedeeltelijk normaliserende instantie in stand houden. Het normaliseert sommigen, en marginaliseert anderen. Geprivilegieerde homoseksuele koppels situeren zichzelf eerder dichterbij de heteronorm dan zich te affirmeren met het afwijken van de norm. Aan homokoppels kunnen rechten worden geschonken, waardoor ze ook als normaal aanzien worden. Door gebruik te maken van legislatieve wetten veroorzaakt men echter een maskering van de macht. De disciplinaire macht heeft ervoor gezorgd dat het homohuwelijk en andere onderwerpen die te maken hebben met homoseksualiteit, genormaliseerd worden. Homoseksuele koppels die trouwen en het gevoel hebben dat ze via het huwelijk weerstand bieden aan de macht, zullen juist het tegenovergestelde bereiken. De macht is er dan namelijk in geslaagd om het getrouwde homokoppel te normaliseren. (Taylor, 2017)

In het artikel '*Lesbian and Gay Marriage transformation or normalization?*' haalt Victoria Clarke (2003) verschillende schrijvers aan die tegen de denkwijze van Taylor ingaan. Victoria Clarke is psychologe gespecialiseerd in queer psychology en menselijke seksualiteit. Cheshire Calhoun, één van de auteurs die aangehaald wordt in het artikel van Clarke, is relevant voor deze masterproef omdat zij professor in de filosofie is en schrijft over thema's als het

homohuwelijk. William Eskridge, een andere auteur aangehaald door Clarke, is belangrijk doordat hij zich focust op de LGBT-rechten, welke leiden tot rechten in verband met het homohuwelijk. Ook Angela Bolt wordt vermeld in het artikel van Clarke en gaat dieper in op het homohuwelijk.

Calhoun haalt aan dat het argument dat homoseksuelen niet geschikt zouden zijn voor het huwelijk, ontstaat vanuit de onderdanigheid en exclusie van homoseksuelen uit de maatschappij. Het huwelijk vervult volgens haar een fundamentele rol binnen de maatschappij en de hetero die hier geschikt voor is, wordt als volwaardige burger gezien. De kern van de heteroseksuele privileges is dus het huwelijk en het gezin dat uit het huwelijk volgt. Als homoseksuelen niet kunnen trouwen, zal dit volgens Calhoun gevolgen hebben voor de erkenning van de homoseksueel als burger. Bolte haalt dezelfde argumenten voor homohuwelijk aan als Calhoun, namelijk dat het huwelijk de enige reden is dat homoseksuelen het volledig recht verkrijgen als burger in de maatschappij. Bolte keurt daardoor alternatieven voor het huwelijk, die als vervangingen kunnen dienen, af. Een ander argument dat Bolte aanhaalt is dat het legaliseren van het homohuwelijk zou bijdragen tot het accepteren van homoseksuelen en het verminderen van homofobie. Door het homohuwelijk te accepteren en toe te laten, wordt de relatie tussen homoseksuelen gezien als legitiem. Eskridge haalt een gelijkaardig argument voor het homohuwelijk aan, namelijk dat homofoben hun attitudes snel veranderen wanneer een persoon in de nabije omgeving uit de kast komt als homoseksueel. Op die manier zal ook het homohuwelijk de dialoog stimuleren binnen gemeenschappen, tussen collega's op het werk, enzovoort. Calhoun, Eskridge en Bolte zijn dus allen van dezelfde mening dat het homohuwelijk een positieve ontwikkeling is. (Clarke, 2003)

Clarke gelooft, in tegenstelling tot de voorgaande auteurs, niet dat het homohuwelijk positieve effecten kan hebben. Ten eerste haalt ze aan dat we de strijd aan moeten gaan tegen heteroseksisme. Heteroseksisme is de organisatie rond de heteroseksuele norm en alle gevolgen die hieruit voortvloeien. Clarke is het eens met Calhoun dat het huwelijk de kern vormt van de geprivilegieerde heteroseksueel maar dat heeft grote gevolgen wanneer het homohuwelijk hieraan toegevoegd wordt. Het homohuwelijk zal er niet voor zorgen dat het heterohuwelijk gedecentraliseerd wordt. Eerder zorgt het homohuwelijk voor een versterking van huwelijk als ideaal. Als gevolg hiervan zal het huwelijk op een gouden buste worden gezet en onaantastbaar worden. homoseksuelen die niet in het huwelijksbootje treden, worden niet alleen gemarginaliseerd maar ook uitgesloten. Om hier verandering in te brengen is het volgens Clarke

nodig om een transformatie teweeg te brengen in de institutie die het huwelijk heet. Clarke gaat niet in tegen het argument van Bolte en Eskridge dat het homohuwelijk voor een grote verdraagzaamheid zou leiden, wel heeft Clarke haar twijfels over de gevolgen die het homohuwelijk met zich mee zal brengen. Voornamelijk zal het homohuwelijk zorgen voor de constructie van een liberale homoseksuele identiteit. Dit heeft als gevolg dat het homohuwelijk als een instrument functioneert dat sociale controle uitvoert over de mensen met een andere geaardheid. Hierdoor zullen de privileges van de normatieve heteroseksualiteit niet meer in vraag gesteld worden. Daarom moet er volgens Clarke de nodige aandacht besteed worden aan de liberale gedachten die rond het thema van het homohuwelijk naar voor worden geschoven. (Clarke, 2003)

Als laatste bekijken we de kritische blik van Judith Butler, die zich begeeft in het onderzoeksveld van de queer studies. Judith Butler haalt in het werk *'Is Kinship Always Already Heterosexual?'* (2002) aan dat er kritisch met het homohuwelijk moet omgegaan worden en vooral met de staat als normaliserende instantie. Het feit dat de staat ook wil participeren in het debat over het homohuwelijk, vormt een probleem.

"That the state's offer might result in the intensification of normalization is not widely recognized as a problem within the mainstream lesbian and gay movement." (Butler, J., 2002, p.16)

De progressieve homobewegingen die het huwelijk willen installeren voor homoseksuelen lijken aan het punt voorbij te gaan dat het huwelijk niet alleen normaliserend werkt maar dat het huwelijk ook andere relatievormen uitsluit. Het huwelijk wordt als maatstaf gebruikt om het legitieme en het niet legitieme te onderscheiden, en hierbij staat de staat in voor de erkenning van het huwelijk. Het gevolg van de normaliserende werking van de staat is dat deze intervenueert in de regulatie van verwantschap. De staat gaat zich volgens Butler bemoeien met de voortplanting alsook met de adoptie door homoseksuele koppels. Het homohuwelijk is vaak een factor voor uitsluiting van adoptiemogelijkheden alsook voor de uitsluiting van reproductieve technologieën. (Butler, 2002)

We kunnen dus opmerken dat er positieve aspecten kunnen voortvloeien uit het homohuwelijk, met name de afname van homofobie en de toename van verdraagzaamheid, maar toch moeten we kritisch zijn. We hebben aangetoond dat het discours omtrent het homohuwelijk vervat zit van tegenstrijdigheden, wat een eenduidig positieve beschouwing ervan bemoeilijkt. Een

kritische houding ten aanzien van het homohuwelijk ziet het homohuwelijk als een normaliserende instantie. Bij uitbreiding verlost het mensen niet simpelweg van de heteronormativiteit die de maatschappij kenmerkt.

6.5. Bevrijding is zo slecht nog niet

In de voorafgaande hoofdstukken hebben we kunnen constateren dat we met een kritische blik moeten kijken wanneer we zeggen dat homoseksualiteit als categorie voor bevrijding zorgt. We worden namelijk gedwongen om het te hebben over onze eigen seksualiteit, zelfs in die mate dat we uit de kast moeten komen. Deze dwang wordt niet geïnduceerd door een macht die boven ons staat, maar door een macht die ook in ons leeft. Ondanks het bestaan van homoseksualiteit als categorie worden homoseksuelen nog steeds onderworpen aan de dominante, heteroseksuele norm. *Maar kunnen we dan met zekerheid zeggen dat homoseksualiteit als categorie niet voor bevrijding heeft gezorgd?* Omdat we vertrokken zijn vanuit de visie van Foucault om het te hebben over onderdrukking, zullen we Foucaults visie verder onderzoeken. Foucault heeft twee verschillende visies over het concept van onderdrukking. Aan de ene kant ontkent hij niet dat de homoseksueel onderdrukt is geweest, maar aan de andere kant laat hij duidelijk blijken dat hij komaf wil maken met de gedachte dat er nooit over seksualiteit gesproken geweest is tot aan de 20ste eeuw (Foucault, 1976b).

In een interview in het begin van de jaren 80 haalt Foucault aan dat er twee kwesties opgemerkt kunnen worden die van belang zijn, voor de politieke doeleinden van de homobeweging. Ten eerste haalt hij aan dat vrijheid van de seksuele keuze onder de loep moet genomen worden. Foucault praat hier uitdrukkelijk over ‘keuze’ en niet over handelingen, omdat er seksuele daden zijn, zoals verkrachting, die niet geduld mogen worden. Er is dus geen totale vrijheid mogelijk op het vlak van de seksuele handeling. Wel is dit mogelijk voor de seksuele keuze, die als absolute vrijheid kan gezien worden. Zo is iedereen vrij om te kiezen tot welk geslacht hij aangetrokken is. De vrijheid van keuze brengt eveneens met zich mee dat de persoon zelf de keuze heeft om zijn keuze ‘openbaar’ te maken of niet. Op het moment dat Foucault nog leefde, dus tussen eind jaren 70 en begin jaren 80, waren al legislatieve veranderingen doorgevoerd die een positieve impact hadden op de tolerantie tegenover homoseksuelen. Het tweede punt dat Foucault opmerkt, is de plaats die deze seksuele handelingen innemen binnen het sociaal en wettelijk kader. Een voorbeeld daarvan is het huwelijk, waarbij Foucault pleit voor het legaliseren van het homohuwelijk maar opmerkt dat het niet mag gelden als doel. Het zou eerder de posities van de verschillende relaties in verband met de erkenning van het sociale

en legale raamwerk moeten aankaarten. Een ander voorbeeld is dat seksuele keuze geen factor mag zijn in het uitoefenen van een beroep, onder welke omstandigheden dan ook. Een vraag die dan naar voor wordt geschoven is: “But what if the profession is used by homosexuals to encourage others to become homosexual?” (Foucault, M.,1983, p. 290). Het antwoord van Foucault op deze vraag is dat bijvoorbeeld een homoseksuele leerkracht die over homoseksualiteit praat, bijdraagt tot de realiteit. Als een leerkracht homoseksueel is, kan dit een intens effect hebben op de leerlingen omdat de rest van de maatschappij het bestaan van homoseksualiteit ontkent. (Foucault, 1983)

Foucault beklagt de marginalisering van homoseksuelen door de macht die de heteroseksualiteit bezit. Door aan te tonen dat heteroseksualiteit een constructie is en niet zijn basis kent in de natuur, kan het marginaliseren en uitsluiten van homoseksuelen volgens Foucault verminderen. Hierdoor wordt de homoseksueel als volwaardig lid van de maatschappij gezien en heeft de heteroseksualiteit niet meer de bovenhand. Om hiertoe te komen, is het belangrijk dat individuen niet meer gezien worden op basis van hun biologische seksuele verschil, maar eerder gedefinieerd worden op basis van de morele persoon die ze zijn. We hebben dus wel degelijk aangetoond dat Foucault zich positioneert tegen de dominantie van de heteronorm en dat hij streeft naar het stoppen van de marginalisering van homoseksuelen. (Foucault, 1983)

Het is van uitermate belang dat er op ethisch vlak heel wat positieve veranderingen zijn geweest die wel degelijk een vorm van ‘bevrijding’ hebben meegebracht. Zo heeft de wereldorganisatie in 1990 homoseksualiteit geschrapt uit de lijst van geestesziekten. In België kunnen homoseksuele koppels vanaf 2003 officieel trouwen voor de staat (Knack, 2014). Tot nu toe zijn er (maar) 30 landen die het homohuwelijk toelaten (Abc News, 2019). Anderen landen trekken de wetten die ze hadden uitgevaardigd tegen homoseksualiteit terug in. Het hoger gerechtshof in India heeft in 2018 bijvoorbeeld beslist om het verbod op homoseksualiteit op te heffen waardoor aan de homoseksuele daad geen gevangenisstraf van tien jaar meer vasthangt. Zo wordt homoseksualiteit niet alleen gelegaliseerd, maar worden de grondrechten van de homoseksuele mens erkend (DeMorgen, 2018). Nog in 2019 de-criminaliseert Botswana homoseks, de rechten van homoseksuelen worden op die manier in bescherming gebracht (The New York Times). homoseksuelen worden ook zichtbaarder op televisie; Disney brengt voor het eerst een openlijk homoseksueel personage in beeld (DeMorgen, 2019).

We kunnen dus wel degelijk zeggen dat er een vorm van bevrijding is geweest. We moeten echter in het achterhoofd houden dat dit in heel wat andere landen niet het geval is. Zo voert het land Brunei in maart van 2019 (DeMorgen) de doodstraf door steniging in voor homoseksuelen. Brazilië kent dan weer het hoogste aantal moorden op homoseksuelen; in 2017 werden er 445 moorden gepleegd waarvan het grondmotief homofobie was (TheGuardian, 2018). In Rusland wordt de media aan censuur onderworpen; uit de film Rocketman, die gaat over het leven van Elton John, werden bijvoorbeeld alle homoseksuele scènes geknipt voor vertoningen in Russische filmzalen (Demorgen, 2019).

Het is dus van belang dat we aandacht schenken aan de rechten van homoseksuelen, niet alleen in het Westen maar over heel de wereld, aangezien deze bevrijding wel degelijk een positieve impact kan hebben op het homoseksueel individu. Dat mogen we in deze masterproef ook zeker niet wegcijferen.

6.6. Beschouwing

Naar mijn persoonlijke mening kunnen we hieruit concluderen dat het opeisen van homoseksualiteit als categorie door de homobewegingen, allesbehalve bevrijding heeft teweeggebracht. Hierbij sluit ik mij aan bij de visie van Foucault, die stelt dat de westerse mens denkt dat hij bevrijd is van zijn onderdrukte seksualiteit terwijl dit in werkelijk niet zo is. Zo kunnen we dus stellen dat de onderdrukking geen historische evidentie is. De macht bevindt zich overal, maar deze wordt niet herkend door de westerse mens doordat de macht zich niet boven het subject begeeft maar in het subject voortleeft. Volgens Foucault zorgt het discours van de seksualiteit ervoor dat de homoseksueel zijn verlangens en aantrekkingen gaat beschouwen als zijn eigen seksuele identiteit.

Ook het uit de kast komen zorgt niet voor bevrijding, zoals wel geclaimd wordt door homobewegingen zoals Çavaria. Ik heb aan de hand van de visie van Foucault opgemerkt dat de homoseksueel gedwongen wordt om zijn diepste gevoelens en verlangens te bekennen aan de buitenwereld. De bekentenis werd door de psychoanalyse en de biechtpraktijken gebruikt om de zonden of de perverse seksuele verlangens aan het licht te brengen en wordt ook in werking gesteld door het concept van uit de kast komen. De homoseksueel wordt gedwongen zich te outen en zo ook om zich te assimileren met homoseksualiteit als categorie.

Als laatste zorgt homoseksualiteit als categorie niet voor bevrijding omdat de homoseksueel vasthangt aan de heteronormativiteit. De heteroseksualiteit is tot op de dag van vandaag nog

steeds dominant en kent zijn uitwerking op instituties zoals het homohuwelijk. Toch vind ik het van belang om aan te halen dat er wel degelijk een vorm van ‘bevrijding’ is geweest en dat we dit in deze masterproef ook zeker niet mogen ontkennen.

7. Homoseksuele handelingen in verschillende maatschappijen

In het eerste hoofdstuk hebben we aangehaald hoe de seks tot een discours is omgevormd. De verschillende machten die hun uitwerking kennen in het tot stand komen van de bekentenis, krijgen een prominente rol toegeschreven. We hebben ondervonden dat de moderne gedachten over de bevrijding anders geïnterpreteerd kunnen worden en dat de eis om continu te spreken over onze eigen seksualiteit geen bevrijding teweeg brengt. (Foucault, 1976)

Ondanks dat we in het vorig hoofdstuk de focus hebben gelegd op het thema van bevrijding hebben we opgemerkt dat de seksuele oriëntatie en daardoor ook homoseksualiteit als categorie door Foucault niet als de essentie van de seksuele identiteit wordt ervaren. In dit hoofdstuk gaan we hier dieper op in. We situeren dit zowel binnen het kader van het essentialisme als binnen dat van het sociaal constructivisme. Als we de verschillende standpunten hebben weergegeven is het van belang om over te gaan tot het nader bekijken van een aantal relevante historische en cross-culturele visies omtrent homoseksuele handelingen. We gebruiken ‘homoseksuele handelingen in plaats van ‘homoseksualiteit’ omdat homoseksualiteit voor de 19de eeuw nog niet verbonden werd aan een identiteit. Verder in dit hoofdstuk bekijken we nog andere alternatieve visies om naar homoseksuele handelingen te kijken, en zullen we aantonen dat er nog andere mogelijkheden zijn dan enkel gebruik te maken van homoseksualiteit als categorie.

7.1. Essentialisme versus sociaal constructivisme

In het werk *‘De wil tot weten’* van Foucault (1976) hebben we opgemerkt dat seksualiteit verbonden werd met de identiteit. De seksuele oriëntatie en daardoor ook homoseksualiteit als categorie wordt als de kern van de seksuele identiteit ervaren. Omdat volgens Foucault homoseksualiteit als categorie ervaren wordt als de kern van het eigen ik, is het van belang om te achterhalen of homoseksualiteit als categorie een construct is, of de essentie vormt van de homoseksueel.

We proberen hier een antwoord op te geven aan de hand van het debat dat gaat over de seksuele categorieën, meer bepaald een debat tussen de opvattingen in het essentialisme en die in het sociaal constructivisme. Het essentialisme houdt in dat de termen zoals ‘homo’ of ‘hetero’ naar objectieve, onveranderde culturele eigenschappen van een persoon verwijzen. Met andere woorden vormt de term ‘homoseksueel’ zodoende de essentie van de persoon. De seksuele voorkeur wordt gezien als het resultaat van biologische eigenschappen (genen, hormonen, ...).

Uit het opmerken van deze biologische verschillen ontstaan dan seksuele identiteiten zoals homo- en heteroseksualiteit. Aan de andere kant hebben we de visie van het sociaal constructivisme, die luidt dat de term ‘homoseksueel’ refereert naar specifieke en unieke culturele processen. Seksuele verlangens worden aangeleerd, en de seksuele identiteit ontstaat dan weer door de interactie met verschillende individuen. Het grote verschil tussen beide categorieën is dat het essentialisme seksuele categorieën ziet als vaststaand en onveranderbaar doorheen de tijd, ondanks dat er verschillende vormen van homoseksuele visies bestaan naargelang het sociaal kader en de tijdsperiode, terwijl het sociaal constructivisme claimt dat verschillende tijden en verschillende culturen andere seksualiteiten teweeg kunnen brengen. Laten we dieper ingaan op de verschillen tussen beide stromingen, door verschillende relevante auteurs hierover aan het woord te laten. (Halperin, 1990)

7.1.1. Essentialisme

De visie van Foucault, die de seksuele identiteit plaatst binnen het sociaal constructivisme wordt vanuit het essentialisme bekritiseerd. John Boswell vertrekt vanuit het standpunt dat er een revolutie is geweest in de studie van de geschiedenis vanaf de 20ste eeuw. Het vertrekpunt van de revolutie is de aandacht voor de geschiedenis van de minderheden. De nieuwe vorm voor het analyseren van de geschiedenis geeft een completer beeld van op welke manier er oordelen worden gevormd over historische onderwerpen. Hierdoor zijn er een aantal problemen ontstaan, namelijk die van het debat dat zich er op richt om de geschiedenis van homoseksuelen te achterhalen. Meer bepaald gaat het om de vraag:

“Do categories exist because humans recognize real distinctions in the world around them, or are categories arbitrary conventions, simply names for things that have a categorical force because humans agree to use them in certain ways?” (Boswell, J.,1989, p.2)

Boswell zet zichzelf in de kijker als realist, hij vat categorieën namelijk op als de basis voor de realiteit. Door middel van categorieën benoemt de mens de orde die al aanwezig was in het universum. Deze orde bestaat buiten de observatie, en de bijdrage van de mens is derhalve het benoemen ervan. Boswell heeft het daaromtrent ook over het nominalisme, de Westerse opvatting dat categorieën enkel benamingen zijn. Deze benamingen worden gegeven door een gemeenschappelijke consensus. Boswell gaat daarbij in tegen de visie van het sociaal constructivisme; aangezien het verschil tussen een homoseksueel en een heteroseksueel in de spraak alsook in het denken bestaat, bestaat het ook in de realiteit, en hij gaat hiermee in tegen

de claim dat het een socialisatieproces zou zijn dat zorgt voor categorieën van zowel de homo- als heteroseksueel. Hierdoor wordt het essentialisme gezien als conservatief. Doordat de naam van een fenomeen niet aanwezig is, geeft dit aan dat de distinctie van categorieën niet aanwezig is in die cultuur. Zoals in het Oude Griekenland, bestaat er volgens de constructivisten geen verschil tussen homo- en heteroseksualiteit. Boswell gaat hiertegen in, en stelt dat zulke claims tekort schieten door dit zomaar te reflecteren op verschillende andere culturen. Doormiddel van andere concepten zoals 'jood' of 'zwart', toont Boswell aan dat deze concepten ook variëren doorheen verschillende culturen en tijd. Een ander voorbeeld is het begrip 'familie', dat ondanks wisselende tijdsperioden en in de verschillende culturen toch herkenbaar blijft. In de visie van Boswell kunnen we een gelijkenis zien tussen het concept familie en het concept seksuele oriëntatie: ondanks dat het concept homoseksualiteit verandert doorheen verschillende culturen en tijd, blijven we het toch herkennen. Ondanks het gebrek aan expliciete terminologie voor homoseksuele handelingen, is het voor Boswell niet voldoende om te concluderen dat de distinctie tussen homo- en heteroseksualiteit irrelevant was. (Boswell, 1989)

In het werk van Michael Kauth, *'True nature: A Theory of Sexual Attraction'* (2000), gaat deze laatste nog dieper in op dit onderwerp. Het essentialisme ziet de seksuele aantrekkingskracht als een universele biologische kracht die voorkomt bij zowel mensen als dieren. Hierdoor worden de verschillende seksuele oriëntaties veroorzaakt door de onderliggende genen, hormonen,... De homo- en heteroseksueel worden beschreven als verschillende natuurlijke soorten van mensen. Daardoor wordt de categorie van homo- en heteroseksualiteit als een objectieve natuurlijke orde ervaren. Het essentialisme gaat in tegen het idee van het sociaal constructivisme dat er variatie bestaat in 'homoseksueel zijn', zowel vanuit de geschiedenis als vanuit cross-culturele optiek, en dat er niet zoiets bestaat als een essentiële biologische kern. Maar ondanks de tegenstand tegen deze claim, hoeven de essentialisten dit idee niet te weerleggen. De seksuele aantrekkingskracht dient niet verklaard te worden vanuit de diversiteit in verschillende maatschappijen, want zowel seksuele smaak als seksueel gedrag kunnen verschillen doorheen culturen en de geschiedenis zelfs wanneer seksueel gedrag biologisch gebaseerd is. Als we veronderstellen dat seksuele driften een biologische basis kennen, kan het sociaal gedrag zich hierrond ontwikkelen. Dat seksuele aantrekkingskracht zijn basis kent in de biologie, sluit niet uit dat er variaties zijn in sociale expressies. (Kauth, 2000)

Homoseksualiteit is dus allesbehalve een constructie volgens het essentialisme; het concept mag dan wel veranderen, homoseksueel gedrag blijft hetzelfde door de eeuwen en door

verschillende culturen heen. De essentie van de mens is de seksuele oriëntatie. Homo- en heteroseksualiteit als categorie zijn in deze visie natuurlijke soorten die gecreëerd zijn door de orde die de mens in de realiteit ervaart. Desondanks getuigt deze visie van een onderschrijving van het binaire systeem door het essentialisme, en houdt het het categoriseren van seksualiteit in stand. We kunnen opmerken dat het essentialisme evenwel geen aandacht schenkt aan de diversiteit van homoseksualiteit, noch aan die van seksualiteit in het algemeen. Dit wordt verder verkend door het essentialisme te vergelijken met het sociaal constructivisme.

7.1.2. Het sociaal constructivisme

Het sociaal constructivisme steunt op het gegeven dat er verschillende seksuele verlangens kunnen zijn, doordat er verschillende tijden alsook verschillende culturen zijn. Het doet ons denken aan Judith Butler en haar werk *'Gender trouble'* (1990). Daarin maakt ze duidelijk dat de term vrouw ook verandert doorheen de tijd, cultuur en contexten. Als je zegt: 'ik ben vrouw', verwijst dat naar de tijd en cultuur waarin je leeft, want het concept van vrouw verandert doorheen verschillende culturen, alsook doorheen de geschiedenis. Dit kunnen we ook toepassen op de visie van het sociaal constructivisme op het vlak van homoseksualiteit. De uiting 'ik ben homoseksueel' verwijst ook inherent naar een tijd en ruimte. Er zijn heel wat schrijvers die er een sociaal constructivistische visie op na houden bijvoorbeeld binnen de queer studies, zoals Foucault, Butler en Halperin; en binnen de sociologie, zoals Weeks en McIntosh. We zullen ons vooral toespitsen op de visie van David Halperin, Jeffrey Weeks en Mary McIntoch wat betreft het categoriseren van homoseksualiteit.

De sociologe Mary McIntosh komt als eerste aan het woord. Ze bracht in 1968, *'The homosexual role'* uit en daarmee kan ze bestempeld worden als een van de eerste constructivisten op vlak van seksualiteit. McIntosh heeft een significante impact gehad op de filosofie van de seksualiteit. Ze haalt aan dat homoseksueel gedrag in elke fase van het leven kan gebeuren, en dat er in maatschappijen cross-cultureel en doorheen de geschiedenis homoseksueel gedrag kan vastgesteld worden, waardoor er niet zoiets bestaat als 'homoseksualiteit'. Als we op onderzoek gaan naar bijvoorbeeld historische bronnen, mag er niet vertrokken worden van directe observaties, maar eerder moeten we vertrekken vanuit secundaire feiten. Directe observaties kunnen namelijk vertrekken vanuit de afkeuring van homoseksualiteit of de visie die op dat moment algemeen gangbaar is tegenover homoseksualiteit. Een term die een prominente rol speelt in het werk van McIntosh is de term

‘homoseksuele rol’ (1968, p. 184). Dit wil zeggen dat de manier waarop het subject gelabeld wordt als homoseksueel, de uitkomst is van sociale processen die verbonden zijn met sociale controle. Hierdoor neemt de homoseksueel een sociale rol op zich, en zal homoseksualiteit als conditie worden uitgesloten. De rol van de homoseksueel benadert niet alleen de handelingen en het gedrag; dat zou volgens McIntosh namelijk hetzelfde kenmerk zijn als homoseksualiteit te baseren op een conditie. De term ‘rol’ moet dus niet alleen gekenmerkt worden door het homoseksueel gedrag van de persoon op zich, maar ook door bepaalde sociale verwachtingen van zijn omgeving, zoals bepaalde verwachtingen omtrent diens zijn persoonlijkheid, welke seksuele activiteit hij of zij verkiest en welk beeld er heerst inzake de omgang met mensen van hetzelfde geslacht. (McIntosh, 1968)

De tweede auteur die we in het debat betrekken is David Halperin. Hij is werkzaam in het veld van de genderstudies. We halen Halperin aan omdat hij zijn werk laat inspireren door Foucault. Aan de hand van zijn werk *‘One hundred years of Homosexuality’* (1990) situeert Halperin zich aan de kant van het sociaal constructivisme. Halperin haalt aan dat de historische en antropologische studies aangetoond hebben dat seksuele voorkeuren variëren naargelang de cultuur. Hierdoor zouden we moeten afstappen van onze vooroordelen tegenover wat als natuurlijk beschouwd wordt. Dit zou volgens Halperin interessant zijn voor verder onderzoek. Als er een eind is gekomen aan het onderzoek naar de culturele en historische constructie van de seksualiteiten, zal het makkelijker zijn om de hypothese van het sociaal constructivisme te valideren. Volgens Halperin heeft het sociaal constructivisme bijgedragen aan de kritische analyse van de binaire relatie tussen homo- en heteroseksualiteit, door aan te kaarten dat dit vaststaand binair gegeven voortvloeit uit een conceptueel denken over seks en uit de onnatuurlijke visie over homoseksueel gedrag die ontstaan zijn in de 18de en 19de eeuw in Noord-Europa. Hierdoor werd de homo-en heteroseksueel niet meer uitgedrukt aan de hand van seksuele handeling, maar de homoseksueel werd geleid door een intern oriënterende kracht, waardoor het verbonden werd aan een eigen menselijke soort. Hierdoor zijn er twee nieuwe termen ontstaan, namelijk de ‘homoseksueel’ en ‘heteroseksueel’, die elk afzonderlijk een vorm van verlangen hebben. (Halperin, 1990)

Volgens Halperin wordt het aan het sociaal constructivisme toegeschreven dat homo- en heteroseksualiteit geconstrueerd zijn. Daarom wordt door het essentialisme geclaimd dat de constructivisten beweren dat homo- en heteroseksualiteit alleen tot stand komen omwille van de verbeelding en dus niet echt bestaan. Het sociaal constructivisme staat niet achter deze claim,

want homo- en heteroseksualiteit zijn geen fictie of illusie. Homo- of heteroseksuele gevoelens ervaren is geen illusie maar een feit. Wat wel als een illusie kan aanschouwd worden is dat de distinctie tussen homo- en heteroseksualiteit aanzien kan worden als een vaststaand onveranderbaar gegeven. Homo- en heteroseksualiteit zijn volgens Halperin culturele codes waar de mensen zichzelf kan actualiseren. Het probleem is dat deze culturele codes subjectief zijn, maar desalniettemin worden geobjectiveerd. (Halperin, 1990)

Het sociaal constructivisme zou een counter-intuïtieve interpretatie bieden tegen het feit dat vele homoseksuelen het argument van de essentialist Boswell opnemen. De perceptie leeft namelijk dat de eigen homoseksualiteit diepgeworteld zit in de kindertijd, en dus niet vatbaar is voor de cultuur waarin de homoseksueel leeft. De constructie van onze seksualiteit gaat volgens Halperin voorbij aan de intuïtieve gedachten, omdat die op hetzelfde moment ontstaan zijn als de seksualiteit zelf. Het ontstaan van de constructie van homoseksualiteit is het toevallig resultaat van sociale veranderingen die geleid hebben tot de vorming van de heteroseksueel. Hierdoor is homoseksualiteit zowel de oorzaak als het gevolg van de heteroseksualiteit. Homo- en heteroseksualiteit behoren tot hetzelfde systeem en daardoor kunnen we ze niet van elkaar scheiden wanneer we één van de twee analyseren. Daarom is zowel homoseksualiteit als heteroseksualiteit problematisch voor Halperin. De homoseksuele subcultuur kan een pluraliteit aan seksuele levensstijlen bieden, maar dit lukt alleen als de mens voor ogen houdt dat seksualiteit niet in twee vormen voorkomt, namelijk heteroseksualiteit en homoseksualiteit. (Halperin, 1990)

Halperin claimt dus dat er niet zoiets bestaat als homo- of heteroseksualiteit op zichzelf, dit omdat deze termen laten uitschijnen dat het individu buiten de maatschappij staat, en dus automatisch ook buiten de geschiedenis en de cultuur. Elk seksueel verlangen kan geïnstitutionaliseerd worden, en kan daardoor ervaren worden als natuurlijk. Hierdoor werden homoseksuelen de afgelopen eeuwen onterecht bestempeld als onnatuurlijk. Dit kan een geruststelling zijn voor homoseksuelen, omdat er niet zoiets bestaat als onnatuurlijk. Deze gedachte zorgt er echter voor dat sommige maatschappijen seksualiteiten produceren ten nadele van homoseksuele verlangens. Homo- en heteroseksualiteit zijn niet de basiselementen waarvan de natuurlijke seksualiteit van een persoon gebouwd is, wel zijn deze twee categorieën dominante organisatievormen van seksuele lusten en verlangens in onze cultuur. We zien de seksuele categorieën die de afgelopen eeuwen zijn ontstaan niet, omdat we er zelf in leven. Hierdoor worden de termen van homoseksualiteit en heteroseksualiteit niet alleen cross-

cultureel maar ook trans-historisch bekeken en gelijk toegepast. Volgens Halperin is het niet schadelijk of onwenselijk om deze termen op een grotere schaal te gebruiken maar dan is het wel van belang dat we ons voorhouden dat deze termen niet oorspronkelijk zijn aan de premoderne non westerse maatschappijen. Mede daardoor is het traceren van de geschiedenis van de homoseksualiteit belangrijk in het analyseren van de manier waarop de homoseksuele contacten doorheen de geschiedenis anders zijn geconstrueerd, en kunnen we niet op éénzelfde manier de geschiedenis van homoseksueel gedrag analyseren. (Halperin, 1990)

Als er werkelijk een gen is dat aan de basis ligt voor de seksuele oriëntatie, zal Halperin toegeven dat hij fout zat, maar desondanks zal dit een aantal problemen met zich meebrengen aangezien de wetenschap dan kan bevestigen of ontcrachten of iemand homoseksueel is of niet. Een sprekend voorbeeld vinden we bij een stam in New Guinea waar jongens seks met elkaar hebben totdat ze klaar zijn om te trouwen. Eenderzijds zullen de jongens niet echt heteroseksueel zijn, ze hebben namelijk gedurende de helft van hun levens seks met mannen, en anderzijds dringt zich de vraag op of dergelijke jongens wel echt homoseksueel zijn, aangezien ze geen interesse tonen in anderen mannen buiten de eigen context, en ze uiteindelijk trouwen met een vrouw. Hierdoor ontstaan er dus heel veel interpretatieve problemen. Halperin denkt dat het hoogstwaarschijnlijk is dat er geen wetenschappelijke oplossing voor wordt gevonden. In hard taalgebruik stelt hij dat de zoektocht naar een oorzaak voor homoseksualiteit een homofob project is, omdat het vertrekt vanuit een impliciete stellingname van het seksuele ras dat veronderstelt dat er verschillende types van mensen bestaan, meer bepaald de homo- of heteroseksueel. Dat betekent echter niet dat de seksualiteit geconstrueerd is tot op het punt dat we er zomaar ook vanaf kunnen geraken. Halperin haalt aan:

“I’m not personally responsible for my sexuality any more than I am personally responsible for certain basic values that were part and parcel of my middle-class upbringing: yet both are constitutive of my character.” (Halperin, D., 1990, p. 52)

Halperin wilt hier niet mee zeggen dat er niet kritisch kan omgegaan worden met de manier waarop een persoon zich heeft gevormd tot wie hij of zij is. Toch is het vrij moeilijk om zomaar afstand te nemen van de eigen socialisatie en zich te richten naar een nieuwe culturele identiteit. (Halperin, 1990)

De laatste schrijver die we aanhalen is Jeffery Weeks. Als socioloog kan Weeks een impact hebben op het thema van seksualiteit binnen de filosofie doordat hij in zijn werk ‘*Sex, politics*

and society: the regulation of sexuality since 1800' (1981) een grote waarde hecht aan de geschiedenis van homoseksualiteit, die relevant is voor deze masterproef. Hij haalt aan dat de meeste werken in de geschiedenis van de seksualiteit zich concentreren op de dominante vormen in de seksuele ervaring, waardoor er een uitsluiting dreigt voor alle seksuele minderheden. Zo werd de focus voornamelijk gelegd op het huwelijk, geboorte en reproductiviteit in plaats van andere vormen van relaties buiten het huwelijk, alsook niet-heteroseksualiteit en niet-reproductiviteit. De studie naar de geschiedenis van de homoseksualiteit is een belangrijk element in de geschiedenis van de seksualiteit omdat het zijn licht laat schijnen op de regulatie van de seksualiteit, alsook op het vlak van de ontwikkeling van de seksuele categorieën. Volgens Weeks is er geen noodzakelijk verband tussen subjectiviteit, de sociale rol, identiteiten, categorieën, gedrag, oriëntaties en homoseksuele verlangens. Het is perfect mogelijk dat het subject een relatie kan aangaan met een ander subject van hetzelfde geslacht zonder enig benul te hebben dat het subject een homoseksueel is. Anderzijds kan een subject perfect een asexueel leven leiden, maar een sterk gevoel van een homoseksuele identiteit ervaren. Historische en culturele aspecten leveren wel een bijdrage aan de vorming van de eigen subjectiviteit alsook van de sociale identiteiten. Weeks is het er, net als Halperin, mee eens dat homoseksueel gedrag bestaat in verschillende culturen en doorheen de verschillende tijden. Visies tegenover homoseksueel gedrag variëren ook vanuit sociale en historische contexten. Hierdoor is het onmogelijk om een universele geschiedenis te beschrijven over homoseksualiteit want homoseksualiteit kan alleen begrepen worden vanuit de sociale context en dit vanuit de individuele identiteit. Weeks haalt aan dat de verschillende handelingen hetzelfde lijken zoals homoseksueel gedrag, maar dat betekent nog niet dat de sociale implicatie en de betekenissen die hieraan vasthangen hetzelfde zijn. De categorieën zoals homo- of heteroseksualiteit gaven licht aan verschillende identiteiten, maar we mogen zeker niet vergeten dat deze identiteiten altijd in de socio-historische context moet bekeken worden. (Weeks, 1981)

7.1.2.1. Kritiek op het sociaal constructivisme

Kauth haalt in zijn werk *'True Nature: A Theory of Sexual Attraction'* aan dat zowel homo- als heteroseksualiteit volgens het sociaal constructivisme constructies zijn, die toevallig gecreëerd zijn. Hierdoor kunnen we homoseksualiteit als categorie in vraag stellen; er bestaat namelijk niet zoiets als natuurlijke of onnatuurlijke categorieën op vlak van seksualiteit. We ervaren deze categorieën enkel als (on)natuurlijk doordat we er zelf inleven. Daarom is het van belang om

dit binair systeem in vraag te stellen zodat we ruimte te laten voor een diversiteit aan seksuele ervaringen, gevoelens, gedragingen,... Ondanks dat categorieën zoals homoseksualiteit bestaan, moeten we deze categorieën in vraag proberen te stellen omdat we altijd vanuit een historische alsook een culturele bril naar seksualiteit kijken. Toch heeft Kauth een aantal bedenkingen over de visie van het sociaal constructivisme.

Kauth geeft in zijn werk een drietal limieten van het sociaal constructivisme aan. Vooreerst is de theorie die het sociaal constructivisme voorstelt geen wetenschappelijke theorie maar eerder een strategie voor het kritisch analyseren van homoseksualiteit. Het sociaal constructivisme wilt aantonen hoe de sociale structuren invloed hebben op de vorming van de realiteit, maar ze leren ons niets bij over hoe de realiteit zou moeten zijn. Het tweede punt dat door Kauth wordt aangehaald, is dat het sociaal constructivisme zich voornamelijk gefocust heeft op tegenstand bieden tegen de visie van het essentialisme. Door één biomedisch model te verwerpen, wordt niet elk model verworpen. Hiermee bedoelt Kauth dat het sociaal constructivisme geen rekening houdt met het interactionisme waartoe Kauth zelf behoort. Dat interactionisme positioneert zich tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme in. Een voorbeeld van deze middenpositie is dat het sociaal constructivisme achter de claim staat dat seksualiteit cultureel gedefinieerd wordt en dus uniek is voor elke cultuur, terwijl het essentialisme claimt dat seksualiteit kan geobjectiveerd worden en dat seksuele culturen verschillen hoewel er ook gemeenschappelijkheden zijn. Het interactionisme situeert zich tussen beiden, en claimt dat seksualiteit varieert doorheen verschillende culturen, zelfs al zijn er verschillende gemeenschappelijke gronden. Een ander voorbeeld is dat het sociaal constructivisme stelt dat het label de mensen creëert, terwijl essentialisme claimt dat categorieën geïdentificeerd kunnen worden als natuurlijke soorten. Volgens het interactionisme worden labels gecreëerd én reflecteren ze bepaalde soorten. Het laatste voorbeeld dat we aanhalen is dat het sociaal constructivisme claimt dat homo- en heteroseksueel producten zijn die door het Westen zijn gecreëerd ondanks dat het homoseksueel gedrag altijd heeft bestaan. Het essentialisme stelt dan weer dat zowel de homo- als heteroseksueel natuurlijke soorten zijn, die doorheen de geschiedenis niet benoemd zijn geweest of een andere benaming hebben gekregen. Het interactionisme haalt aan dat homo- en heteroseksualiteit vormen van 'zijn' zijn, maar personen met een exclusieve aantrekkingskracht tegenover hetzelfde of andere geslacht, alsook deze exclusieve aantrekkingskracht hebben altijd bestaan. (Kauth, 2000)

Het derde probleem met het sociaal constructivisme is dat het de discussie van biseksualiteit ontwijkt, terwijl het wel de idee promoot van de afwezigheid van categorieën. Kauth denkt dat het sociaal constructivisme het debat niet wil aangaan doordat biseksualiteit kan gezien worden als een concept van het essentialisme. Historisch en ook actueel kan er opgemerkt worden dat niet iedereen een erotische biseksualiteit bezit, want sommige mensen bezitten een exclusieve aantrekkingskracht tot één geslacht. Tenslotte, het sociaal constructivisme heeft een sociale kijk op de mens als levend wezen. Het sociaal constructivisme sluit zich af van de biomedische modellen van seksualiteit waardoor de mens niet beïnvloedbaar is door zijn fysiek lichaam. Kauth haalt aan dat de constructivisten afstand doen van de biologische impact op het menselijk leven en zich richten naar de sociale impact van seksualiteit. Deze biologische impact uit zich in de vorm van genetica, hormonen, ziektes, humeur,... en door het sociaal constructivisme wordt dus ontkend dat ze een impact hebben op de menselijke seksualiteit. (Kauth, 2000)

7.2. Dé Homoseksualiteit?

Vooraleer we naar de verschillende historische en cross-culturele visies gaan kijken op homoseksuele handelingen, is het van belang dat we aan de hand van sociologen Weeks en Plummer aanhalen dat, wanneer we de dag van vandaag spreken over homoseksualiteit, we dit niet kunnen reflecteren op het verleden of andere culturen. Weeks en Plummer denken beiden na over homoseksualiteit als categorie en de beide visies kunnen we in het werk *'The making of the modern homosexual'*, terugvinden (1981). Weeks in het bijzonder hecht in zijn werk belang aan de manier waarop we naar homoseksualiteit kijken, vanuit de geschiedenis alsook cross-cultureel. Weeks maakt duidelijk dat homoseksueel gedrag varieert van cultuur tot cultuur en ook doorheen de tijd, en zijn opvatting, evenals die van Plummer, is daardoor relevant voor dit onderzoek.

De laatste honderd jaar is er onderzoek gedaan naar zowel de geschiedenis van de homoseksualiteit als naar de cross-cultuur ervan en dit door seksuologen als Havelock Ellis en Magnus Hirschfield, maar ook door antropologen en etnografen zoals Clellan Ford en Edward Beach. Er zijn drie verschillende fases in het onderzoek naar de homoseksualiteit. De eerste fase speelt zich af voor 1960. In deze fase werd er belang gehecht aan het vastleggen van de parameters voor homoseksualiteit, hoe deze verschilden van andere seksuele ervaringen alsook de veranderende culturele waarden. Dit heeft geleid tot een naturalistische kijk op seksuele minderheden zoals homoseksuelen. De tweede fase situeert zich tussen de jaren 1950 en 1960. De basis die gelegd werd in de eerste fase werd overgenomen, verder uitgediept en gedetailleerd

onderzocht. Homoseksualiteit werd in de tweede fase nog steeds beschouwd als een aparte sociale ervaring. De tweede fase van de studie over homoseksualiteit werd tevens gekenmerkt door de sociale impact. De studie over homoseksualiteit had een impact op het voeren van campagnes die een verandering teweeg wou brengen in de wet alsook op de publieke attitude tegenover homoseksualiteit. De derde fase speelt zich af in de jaren 1960 en 1970 en overlapt voor een gedeelte met de tweede fase. Deze fase wordt gekenmerkt als een direct resultaat van de opkomst van de homobewegingen. In tal van onderzoeken tracht men de bronnen van de sociale oppressie van homoseksuelen te achterhalen. Ook werd de seksuele ervaring van de minderheid (homoseksuelen) voor het eerst onderzocht. De derde fase had er alle belang bij om een positieve waardering over homoseksualiteit te creëren, maar door het onderzoek ontstonden er desondanks een aantal nieuwe problemen. Eén probleem dat aangehaald wordt door Weeks is dat het moderne gebruik van de categorie homoseksualiteit een product is van de politieke worsteling, doordat de moderne mens geprobeerd heeft het veranderend concept van homoseksualiteit te definiëren. De afgelopen 400 jaar is er gezocht naar de essentie van homoseksualiteit, maar volgens Weeks is die er gewoonweg niet. Weeks vindt het belangrijk dat het onderzoek naar de geschiedenis van homoseksualiteit niet mag gevoerd worden vanuit de visie dat er maar één transhistorische notie bestaat van homoseksualiteit; het onderzoek moet namelijk zowel gevoerd worden naar de cross-culturele als de historische visie omtrent homoseksuele handelingen, om zo de verschillende en veranderende attitudes tegenover homoseksuele handelingen weer te geven. In verschillende culturen of tijdperken worden er dus andere betekenissen gegeven aan homoseksuele activiteiten, die afhankelijk zijn van de samenleving waarin het individu leeft. Ondanks dat de fysieke activiteiten dezelfde zijn, verschillen de sociale denkwijzen er rond. (ed. Plummer, 1981)

De socioloog Plummer (1981) haalt in zijn werk *'The making of the modern Homosexual'* aan dat vanaf eind van de 19de eeuw verschillende seksuele categorieën ontstaan. Dit zijn categorieën die door de wetenschap zijn gecreëerd en die met een negatieve bijklank worden gebruikt, zoals de term 'de homoseksueel'. Toch hebben deze categorieën met elkaar gemeen dat ze allemaal refereren naar een empirische wereld, die identificeerbaar is. Plummer zegt dan wel dat er recent verschillende categorieën zijn ontstaan, maar betwijfelt of de categorieën werkelijk bestaan. Wanneer we spreken over categorieën moet er een verschil gemaakt worden tussen zekerheden van de categorie en de zekerheden van het fenomeen waarnaar de categorie

verwijst. Plummer onderzoekt in zijn werk de categorie zelf, en niet het fenomeen. Het is dan ook belangrijk om te vermelden dat:

“The homosexual role now exists in western capitalist societies which did not exist in earlier historical periods and which does not exist in other cultures now; they differ primarily on when that role emerged, what its precise content is and how it gets translated into people’s lives.” (ed. Plummer, K., p.15)

De visie over homoseksualiteit verschilt dus van cultuur tot cultuur, alsook door de eeuwen heen. Wat Plummer in zijn werk probeert te doen, is de veranderende betekenis van de categorie van homoseksualiteit achterhalen. Plummer en Weeks laten ons inzien dat we homoseksualiteit vanuit onze eigen cultuur, context en tijd ervaren. Met andere woorden bestaat er niet zoiets als dé homoseksualiteit. We kunnen onze visie van homoseksualiteit niet projecteren op het verleden, noch op andere culturen. Beide auteurs bieden op die manier een meerwaarde in de vraagstukken die ook belangrijk zijn binnen de filosofie.

Wat we uit Plummer en Weeks hun werk kunnen leren, is dat het van belang is onze culturele bril af te zetten wanneer we zowel historisch als cultureel naar homoseksuele handelingen kijken. Dit is van belang wanneer we andere visies op homoseksualiteit van naderbij gaan bekijken. Doorheen de tijd worden er verschillende betekenissen gegeven, en zoals we al eerder hebben opgemerkt, is homoseksualiteit als categorie pas ontstaan aan het einde van de 19de eeuw. Daarom bespreken we in het volgend hoofdstuk verschillende visies op homoseksuele handelingen doorheen de Westerse geschiedenis.

7.3. De visie op homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis

Aan de hand van volume II in de ‘*Geschiedenis van de seksualiteit*’ van Foucault gaan we nader in op homoseksualiteit in de antieke Griekse oudheid. Een andere belangrijke informatiebron voor deze masterproef is het boek ‘*Van alle tijden, in alle culturen: Wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*’ (2006). Dit is een verzameld werk van verschillende auteurs die elk gespecialiseerd zijn in een specifieke tijdsperiode. We kunnen niet heel de geschiedenis van homoseksuele handelingen in het Westen bespreken, en zullen ons daarom richten op een aantal auteurs die het meest relevant zijn voor mijn onderzoek. Met Charles Hupperts, antiek filosoof, focussen we op de antieke Griekse oudheid. Aan de hand van de schrijvers Bern-Ulrich Hergemöller en Helmut Puff, gaan we dieper in op homoseksuele handelingen, meer bepaald sodomie, in de middeleeuwen. Michael Sibalís en Laura Gowing richten zich dan weer op

homoseksuele handelingen in de moderne periode. In tegenstelling met Sibalis bestudeerde Gowing in hoofdzaak de vrouwelijke seksuele handelingen. Deze schrijvers zijn van belang omdat ze een belangrijke bijdrage hebben geleverd in het onderzoek naar homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis.

Via deze verschillende schrijvers willen we achterhalen hoe er voor de 19de eeuw in de Westerse cultuur naar homoseksuele handelingen werd gekeken. En dit door de vraag te stellen: *Hoe verschillen de visies op homoseksuele handelingen doorheen de westerse geschiedenis?* Deze vraag kan de moderne mens inzicht geven in de problematiek van de homoseksualiteit als categorie, doordat er op een andere manier en dit doorheen de geschiedenis naar homoseksuele handelingen werd gekeken. Dat biedt ons de mogelijkheid om over onze eigen seksuele categorieën te reflecteren.

We starten in de antieke oudheid in Athene. Een schrijver die een significante impact heeft gehad over hoe we kijken naar homoseksualiteit is Foucault. In volume II van zijn werk de *'Geschiedenis van de seksualiteit'* (1984) bespreekt hij dat het oude Griekenland in de vierde eeuw vóór Christus het concept van seksualiteit niet kende. De Grieken zagen de seksuele activiteit niet als iets zondigs, en het had dan ook geen invloed op het tot stand komen van een identiteit.

Foucault gebruikt in zijn werk het Griekse woord *Aphrodisia*, wat betekent het werk van Aphrodite. *Aphrodisia* was een overkoepelende term voor al het seksuele gedrag. De Grieken vervloekten de seksuele daden niet zoals in de christelijke traditie wel het geval is. De seks was een instrument dat met matigheid moest beheerst worden. Via de seks kan het individu zich construeren en veranderen. Dit staat in contrast met de christelijke traditie, alsook de moderne opvatting dat een persoon niet alleen seksualiteit bezit maar ook seksualiteit is. Er werd niet alleen belang gehecht aan de matigheid van seks maar evenzeer aan de voortreffelijkheid (*sophrosyne*) en de macht die een persoon over een andere persoon heeft (*enkrateia*). (Foucault, 1984)

Een ander verschilpunt is dat pederastie een belangrijke rol speelt in de Griekse oudheid. Het was de gewoonte dat aristocratische mannen een seksuele relatie aangingen met een adolescente jongen. De relatie moest wel geleid worden door moderatie, en niet door hebzucht. Foucault haalt aan dat er helemaal geen tolerantie nodig was van de Atheners tegenover pederastie. Dit omdat pederastie niet alleen geaccepteerd werd, maar ook als normaal werd gezien in de ogen

van de Atheners. De meeste aristocraten waren getrouwd met een vrouw ondanks dat de meeste van deze aristocratische mannen een relatie aangingen met adolescente jongens. Toch zorgde de mannenliefde voor een aantal ethische problemen, en dit had alles te maken met de status van beiden individuen. De erastes of de beminnaar was vaak de oudere in de relatie en moest de actieve rol op zich nemen. De eromenos of de beminde was een adolescente jongen die nog niet als een volwassene kan bestempeld worden en die de passieve rol aanneemt. Desondanks mocht de eromenos de keuze maken wie zijn erastes werd. De verhouding tussen de actieve en passieve rol werd bepaald door het leeftijdsverschil van beide. Vanaf het moment dat de beminde de volwassenheid heeft bereikt, zal de relatie verbroken worden en dit heeft als gevolg dat de pederastie relaties gedoemd waren tot kortstondigheid. Wanneer de beminde de volwassenheid bereikt, zal de seksuele relatie (eros) overgaan tot een levenslange vriendschap (philia) waarin gelijkheid centraal staat. Het accepteren van de relatie tussen twee mannen komt voort uit de spanning tussen de mannelijke superioriteit, en de conceptie van een schema voor alle seksuele handeling die de basis kende in de pederastie, waarbij men belang hechte aan de passieve en actieve rol. Homoseksualiteit was in het oude Griekenland een politieke constructie. (Foucault, 1984) Er bestaan dus andere vormen om homoseksuele verlangens te beleven zonder gebruik te maken van de categorie van homoseksualiteit.

De geschiedkundige Hupperts haalt aan dat de relatie tussen de oudere man en de jongeling als een ideaalbeeld beschouwd werd. Dan zouden we kunnen zeggen dat er sprake is van discriminatie aangezien er maar één ideaalbeeld is. De relatie tussen vrouwen in het oude Griekenland wordt verwaarloosd door Foucault, omdat hij alleen dieper ingaat op homoseksuele handelingen bij mannen. Hupperts vermeldt dat de kennis over de liefde tussen twee vrouwen in de antieke oudheid gering aanwezig is. De informatie die wel overgebleven is, is meestal geschreven door mannen en voor mannen. (Hupperts, 2006)

Een voorbeeld van een expliciete vermelding over een vrouwelijke homoseksuele relatie is in de speech van Aristophanes in het ‘*symposium*’ van Plato. Daarin geeft Aristophanes een speech waarin hij vertelt dat er een oorspronkelijk lichaam bestond dat twee lichamen samensmolt. Zo was er de sekse van een man, de sekse van vrouw en een derde sekse die zowel het mannelijke als vrouwelijk deel bezit. Doordat het lichaam in twee stukken werd gesneden, gaf dit het startsein naar een wanhopige zoektocht om terug opnieuw met de wederhelft verenigd te kunnen worden. Alle mannen die afstammen van de gemeenschappelijke sekse van mansvrouw houden van vrouwen. Vrouwen die dan weer afstammen van de sekse vrouw zullen nooit

aandacht besteden aan het mannelijk subject. Alle mannen die een stuk zijn van de mannelijke sekse worden als het meest mannelijk beschouwd, maken jacht op mannen en vinden het heerlijk om in een omhelzing met andere mannen te liggen. Wanneer de beiden helften elkaar terug vinden, smelten ze samen en worden ze terug één, dit omdat ze in hun oorspronkelijke natuur één waren. (Koolschijn, 2013)

Toch haalt Hupperts aan dat wanneer Aristophanes spreekt over de relatie tussen vrouwen, hij niet verwijst naar eros zoals hij gebuikt bij een relatie tussen mannen, maar naar het ‘neutrale gericht zijn op’. Een vrouwelijke schrijfster die ons meer inzicht biedt in de relaties tussen vrouwen in de klassieke oudheid is Sappho van het eiland Lesbos. In haar poëzie bemint ze namelijk vrouwen en beschrijft ze de liefde tussen vrouwen. Uit de poëzie kan opgemaakt worden dat er een groep meisjes rond Sappho hing, waarvoor ze haar gedichten schreef. Verder is er zeer weinig informatie te vinden over de relatie tussen vrouwen. (Hupperts, 2006)

We kunnen ook het gevoel krijgen dat er alleen maar homoseksueel gedrag plaatsvond in de politieke constructie van pederastie, maar Hupperts weerlegt dit door te vermelden dat er daarbuiten nog anderen vormen van homoseksueel gedrag bestonden. Zo ook kon een volwassen man een andere volwassen man het hof maken, of bestond er een relatie tussen twee jongens. Volwassen mannen woonden vaak samen, maar hadden meestal dezelfde achtergrond als die van de Atheense burger. Hierdoor is het niet duidelijk welke rollen ze aannamen, die van de passieve of de actieve rol. De asymmetrie binnen de relatie was daardoor geen voorwaarde voor een homoseksuele relatie. Ze beschouwden de liefde tussen man/vrouw en man/man als dezelfde seksuele begeerte (eros). De Atheners hadden niet het idee dat een man die van een jongen hield een andere natuur had dan een man die van een vrouw hield. Er bestonden ook geen termen die homoseksualiteit of heteroseksualiteit benoemden zoals wij die de dag van vandaag kennen, en de vraag naar de seksualiteit als identiteit werd ook niet gesteld. Hierdoor bestonden in het oude Griekenland geen coming out, geen subcultuur en geen discriminatie. (Hupperts, 2006)

We kunnen hieruit opmerken dat in de Griekse oudheid er geen gebruik werd gemaakt van de categorie van homoseksualiteit en daardoor homoseksualiteit zodoende ook niet gekoppeld werd aan een identiteit. Doordat de oude Grieken de klemtoon legden op de pederastie, hebben we kunnen opmerken dat homo- en heteroseksualiteit tot één zelfde natuur behoorden. De dominante heteroseksualiteit van het moderne westen tegenover homoseksualiteit vindt niet

plaats in de Griekse Oudheid. Hierdoor werden de Atheners in de Griekse oudheid niet gedwongen om uit zich te outen.

In de middeleeuwen is er van pederastie geen sprake meer, maar de term homoseksualiteit bestond in de 13de eeuw ook nog steeds niet. Vanaf de 13de eeuw werden homoseksuele handelingen onder de noemer sodomie geplaatst. Sodomie was een overkoepelende term voor alle seksuele handelingen die tegen de natuur (zijnde voortplanting) ingingen. Deze tegennatuurlijke handelingen werden onderverdeeld in vier categorieën: zoöfilie (seks met dieren), anale en orale seks, zelfbevrediging en homoseksuele handelingen. Deze handelingen werden in het kerkelijk recht als ernstiger beschouwd dan incest. Vrouwen die zichzelf bevredigden, werden als sodomie beschouwd. In de middeleeuwen werd er dus geen onderscheid gemaakt tussen homoseksuele en heteroseksuele handelingen maar wel tussen natuurlijk en onnatuurlijke handelingen. Voor de 13de eeuw werden individuen bestraft door de plaatselijke bisdommen die het doel hadden de ziel van de zondaars te redden. De tegennatuurlijke daden werden opgenomen in een boeteboek (een handleiding die de strafmaat bepaalt tijdens de biecht) en het christelijk recht. Personen die een overtreding begingen, werden gestraft, maar niet uitgesloten uit de gemeenschap. Vanaf de 13de eeuw werd het strafrechtstelsel gecentraliseerd. Dit had tot gevolg dat individuen die zich vergrepen aan sodomie vervolgd werden door de inquisitie en tot een bekentenis werden gedwongen, die gepaard ging met martelingen, straffen zoals amputaties van ledematen of castratie. Sodomie kwam niet alleen voor in de aristocratische klassen, maar was wijdverspreid. Hierdoor ontstond er een golf van vervolgingen van niet alleen de man in de straat, maar ook van pausen en prinses. Zo werden vooral ambachtslieden en handelaars vervolgd, maar ook geestelijken en aristocraten werden betrap op sodomie. Het verschil is dat geestelijken onder het kerkelijke recht vielen en daardoor niet geëxecuteerd konden worden, en dat aristocraten meestal reeds gevlucht waren vooraleer het vonnis werd geveld. Ondanks dat sodomie werd bestempeld als iets kwaadaardig, vies en onnatuurlijk, eindigde maar één procent van alle gevallen op de brandstapel. In de stad Firenze leefden veel individuen die zich vergrepen aan sodomie. Toen er gepoogd werd de stad te zuiveren van degene die zich vergrepen aan sodomie, stuitte dit op heftig verzet. Hierdoor werd er vaak een boete uitgeschreven en niet tot executie overgegaan. (Hergemöller, 2006)

We kunnen hieruit opmerken dat in de middeleeuwen er nog geen term bestond voor zowel homoseksualiteit als heteroseksualiteit. De term sodomie werd dan wel gebruikt, maar deze

verwees niet naar de homoseksualiteit an sich, maar naar een geheel van handelingen die ‘tegen de natuur’ waren. We mogen natuurlijk niet vergeten dat homoseksuele daden zwaar bestraft werden door niet alleen het kerkelijk instituut maar ook, zoals we hebben aangehaald, door het rechtelijk instituut. Individuen werden bestraft en konden niet openlijk voor het eigen seksuele gedrag uitkomen. Dit staat natuurlijk in groot contrast met wat homoseksualiteit als categorie in het moderne westen teweeg heeft gebracht, namelijk dat we in publieke ruimtes openlijk een relatie kunnen aangaan met een individu van hetzelfde geslacht.

Mannelijke intimiteit speelde in de premoderne periode niet alleen rond de sodomie maar ook rond intieme vriendschappen. De vriendschapsband in de vroegmoderne periode was helemaal geen vrijwillige verbintenis zoals we die de dag vandaag kennen. Onder de aristocratische klassen diende de vriendschap als een sociale instelling die andere sociale banden en verwantschap aanvulde. De vriendschap hield dus een aantal verplichtingen in. Een voorbeeld dat we kunnen aanhalen is dat vrienden samen werden begraven. Hierdoor werd de band tussen de mannen beschreven als een amoureuze verbinding tussen de geslachten. We kunnen ook niet de vraag stellen of de vrienden met elkaar de liefde bedreven dit omdat die vraag een typisch resultaat is van hoe wij de dag van vandaag omgaan met seks. (Puff, 2006)

We kunnen daarom onze visie op vriendschap die we de dag van vandaag hebben niet zomaar vergelijken met andere tijden. Deze vriendschap heeft meer weg van homoseksuele amoureuze gevoelens die we niet in verbinding kunnen brengen met het concept vriendschap de dag van vandaag.

We hebben het nadien gehad over mannelijk homoseksuele handelingen van het einde van de 15de eeuw tot aan de 18de eeuw, maar de vrouwelijke homoseksuele handelingen zijn bijna niet aan het woord gekomen. Een benaming van de vrouwelijke homoseksuele liefde in de vroegmoderne periode was amor impossibilis; onmogelijke liefde. Deze benaming was niet aan een identiteit verbonden maar het kreeg wel een negatieve connotatie toegekend. Lang voor het einde van de 18de eeuw werd er al uitdrukking gegeven aan de mogelijkheid van seks tussen vrouwen. Zo kunnen er voorbeelden gevonden worden in de klassieke literatuur en de schilderkunst. Vrouwen die zich vergrepen aan sodomie werden in vroegmodern Europa ook gestraft voor hun onnatuurlijke daden, maar de grond waarop dat gebeurde was vaak onduidelijk. Meestal ging het over een vrouw die zich verkleed had als man en met een vrouw was getrouwd. Maar betreffende seks lag het iets moeilijker. Zo werd penetratie met een

werktuig, zoals een dildo, door sommigen niet gezien als een penetratie en daardoor werd het ook niet bestempeld als sodomie. Vriendschap krijgt binnen de relatie tussen vrouwen ook een prominente rol toegekend. Zo lieten vrouwen zich vurig uit over de hartstochten die ze voelden voor de ander. Toch werden er soms vraagtekens geplaatst bij de vriendschappelijke relatie tussen vrouwen. (Gowing, 2006)

We kunnen ook hier weer opmerken dat vriendschap in het verleden een andere rol kreeg toegekend dan de rol van vriendschap de dag van vandaag. Vrouwen werden ook gestraft voor homoseksuele handelingen, maar de grond waarop was moeilijk te bepalen en hierdoor kunnen we duidelijk opmerken dat er een verschil is in de bestraffing van homoseksuele mannen en vrouwen.

Overal in Europa kwam seks tussen mensen van hetzelfde geslacht voor. Volgens Sibalis (2006) zouden heel veel mensen in de vroegmoderne periode die in aanraking kwamen met homoseksuele handeling ook niet beseft hebben dat deze handeling bestempeld werd als een wandaad die sodomie heet. Zowel mannen als vrouwen gingen in het dagelijks leven gewoonlijk alleen om met mensen van hetzelfde geslacht. Zo gingen zeelieden, soldaten en knechten uitsluitend met andere mannen om. Sibalis haalt aan dat er vanaf einde 17de eeuw, begin 18de eeuw een homoseksuele mannelijke subcultuur zichtbaar werd. Ondanks de schaarse informatie hieromtrent kan er via politierapporten en politietoezicht toch een beeld van deze subcultuur gevormd worden. Deze homoseksuele subcultuur was het meest aanwezig in de steden zoals Amsterdam, Parijs en Londen. Mannelijke homoseksuelen hadden seks met hetzelfde geslacht in stadsparken, langs hoofdstraten en op pleinen. Een kenmerk dat duidelijk in het oog sprong was de 'verwijfdheid' van bepaalde mannen, die de kleren en manieren van vrouwen overnamen. homoseksuelen die zich vergrepen aan sodomie werden niet meer geëxecuteerd aan het einde van de 18de eeuw. Ze kregen voornamelijk gevangenisstraffen. De belangstelling naar sodomie en de subcultuur die daardoor is ontstaan hangt vast aan de groeiende urbanisatie en zichtbaarheid in de publieke ruimtes. (Sibalis, 2006)

Het is opvallend dat Sibalis stelt dat de meeste mannen en vrouwen niet wisten dat de homoseksuele handelingen die ze stelden bestempeld werden als een wandaad. Dit doordat de individuen ondergedompeld waren in een exclusieve mannelijke of vrouwelijke omgeving. We kunnen hieruit opmerken dat er anders met seksualiteit werd omgesprongen dan tijdens de eeuwen voordien.

Doordat we de belangrijkste aspecten van de geschiedenis van de homoseksuele handeling hebben aangehaald, kunnen we constateren dat er anders naar homoseksuele handelingen werd gekeken doorheen de geschiedenis. Zo werd de homoseksuele handeling in het oude Griekenland gezien als de relatie tussen passiviteit en activiteit en in de middeleeuwen tot aan de moderne periode als onnatuurlijk versus natuurlijk. We mogen hieruit niet concluderen dat deze kijk van de verschillende posities in de geschiedenis beter zou zijn dan onze visie op vlak van homoseksualiteit als categorie. Wat we hiermee willen onderlijnen is dat er anders naar homoseksuele handelingen kan gekeken worden. Zoals de homoseksuele handelingen in het oude Griekenland, waar de categorieën van homoseksualiteit en heteroseksualiteit nog niet bestonden, en waar homoseksuele handelingen daardoor even normaal waren als heteroseksuele handelingen. Homoseksualiteit was hierdoor eerder een politieke constructie dan een identiteit.

We hebben ons beperkt tot de visies van homoseksuele handelingen doorheen de westerse geschiedenis. *Welke visies bestaan er op homoseksuele handelingen in andere non-westerse culturen?*

7.4. Cross-culturele kijk op homoseksuele handelingen

Vooraleer we hier een antwoord op kunnen geven, is het van belang om aan te halen dat deze onderzoeken zich situeren in de queer studies. Queer en queer theorie refereert naar een bepaald perspectief dat onderzoekers innemen om er zo achter te komen hoe we naar seksualiteit kijken, en op welke manier we dit concept kunnen veranderen. Queer theorie focust zich op de identiteit, die als een constructie wordt bestempeld. Hierdoor kunnen we queer theorie plaatsen onder het sociaal constructivisme, en het omschrijven als anti-essentialistisch doordat het geen essentie claimt voor de verschillende seksualiteiten. Ook wil de queer theorie komaf maken met de binaire visie op homo- en heteroseksualiteit de dag van vandaag, zodat er ruimte kan gemaakt worden voor een diversiteit aan verschillende seksualiteiten. Dit heeft tot gevolg dat de queer theorie zijn pijlen richt op alles wat van de norm afwijkt. Categorieën zoals homo- en heteroseksualiteit zijn recente uitvindingen en ze hangen vast aan bepaalde historische en culturele contexten. De verschillende culturen in andere periodes hebben seksualiteit anders georganiseerd (Calafell & Nakayama, 2016). Dit is ook de reden waarom we dieper moeten ingaan op de verschillende visies op homoseksuele handelingen in de verschillende culturen.

Het is tevens ook nog van belang op te merken dat de queer theorie zich ook verzet tegen de heteronormativiteit, dus tegen de dominante heteroseksualiteit (Giesecking, 2008). Dit is ook een

belangrijk thema in het werk van Maria Lugones (2008) *'The coloniality of Gender'*. Dit werk gaat over het zichtbaar maken van het koloniale, en daardoor het moderne dominante gendersysteem dat een weerslag kent op zowel mannen als vrouwen met een andere huidskleur. Lugones haalt Anibal Quijono aan die het concept van 'The Coloniality of power gebruikt' (2008, p. 2). Dit refereert naar de erfenis van het Europees kolonialisme dat gekoppeld wordt aan thema's als seksualiteit. Europa krijgt meer en meer macht. Ze kreeg die doordat ze zich als middelpunt bestempelde omdat ze de rest van de wereld koloniseerde. Hierdoor ontstonden er tegenstellingen: de superieuren versus de inferieuren, de primitieven versus geciviliseerden,... De kolonisatie introduceerde zo de heteroseksuele genderverschillen alsook de dominante heteroseksualiteit. We kunnen opmerken dat de heteroseksualiteit die de kolonisatie meebracht een grote invloed heeft gehad op de andere culturen. We gaan een aantal van deze culturele contexten nader bekijken, en het is ook van belang om stil te staan bij de impact van de westerse samenleving op andere culturen.

We zullen bij het bespreken van de verschillende casussen in het kort ook de visies op homoseksuele handelingen aan bod laten komen, zowel van de periode voordat de heteronormativiteit van het Westen invloed kon hebben op deze handelingen, als van de periode waar het 'moderne' Westen wel impact had uitgeoefend. In de keuze van visies op homoseksuele handelingen, hebben we eerst gekozen voor die culturen waar deze westerse dominante heteronormativiteit een duidelijke impact heeft gehad. Zo baseren we ons op het onderzoek van Robert Aldrich naar de Aboriginals in Australië. Met Adrian Carton zullen we ook kort de homoseksuele handelingen in China bespreken. De derde cultuur die we nader onder de loep nemen is de Qajar, in het hedendaagse Iran, en dit aan de hand van auteur Afsanen Najmabadi. De vierde cultuur die we gaan bespreken is postkoloniaal Ghana, aan de hand van het onderzoek van Serena Dankwa. Tot slot komt ook de Mati-cultuur in Suriname aan bod, waar de dominante heteronormativiteit van het Westen geringe invloed op heeft gehad. We doen dit aan de hand van het werk van Gloria Wekker. Wij hebben voor deze laatste casus gekozen omdat voor dit onderzoek eveneens relevant is dat we ook aandacht besteden aan die culturen waar geen dominante invloed te ervaren is van de westerse visie op seksualiteit. Bij de keuze van de casussen hielden we ook rekening met een voldoende wereldwijde spreiding. Zo hopen we de impact aan te tonen van de dominante heteronormativiteit die het Westen met zich mee heeft gebracht.

We gaan van start met de homoseksuele Aboriginal in Australië. Hoewel het belangrijk is om voorzichtig te zijn met de term homoseksuele Aboriginal, aangezien deze term geïmporteerd werd door het moderne kolonialisme, die de heteroseksualisering van de maatschappij teweeg heeft gebracht. De eerste waarneming van homoseksuele handelingen door kolonisten was in het jaar 1888. Vanuit het christelijke, blanke oog werd de Aboriginal gezien als beestachtig en niet christelijk. Van homoseksuele activiteiten bij vrouwelijke Aboriginals is er weinig documentatie te vinden, en daarom zullen we ons hier focussen op de mannelijke homoseksuelen. De verhouding bij de mannelijke homoseksuele relatie is dat er vaak een oudere man (wamba) was die wel een besnijding had gehad, maar nog niet was getrouwd. Wamba ging een relatie aan met een jongere man (walebei) die nog geen besnijdenis had ondergaan. De relatie tussen beide mannen was geïnstitutionaliseerd, wat wilt zeggen dat de beide mannen voor elkaar zorgden, bijvoorbeeld door dagelijks een maaltijd voor elkaar te bereiden. De seksuele handelingen die plaatsvonden tussen beide mannen waren bijvoorbeeld wederzijdse masturbatie of anale seks. De relatie werd na verloop van tijd verbroken doordat de walebei ook een besnijdenis onderging en hierdoor wamba werd. (ed. Aldrich, 1994) Deze mannelijke homoseksuele relatie kan geassocieerd worden met de mannelijke homoseksuele relatie in het oude Athene. Er was in beide gevallen een oude man en een jonge man aanwezig. Wanneer de jonge man volwassen werd, werd de relatie stopgezet.

In de tekst van Robert Aldrich (1994) wordt aangehaald dat de heteroseksualisering van Australië gebeurd is in drie fases. In de eerste fase was het effect van de kolonisatie nog niet voelbaar in de gemeenschap van de Aboriginals. De relatie tussen mannen werd in de gemeenschap gezien als een logisch gegeven waarbij homoseksuele handelingen bij zowel mannen als vrouwen een vanzelfsprekendheid was. Er werd niet gesproken over homoseksualiteit of heteroseksualiteit, en dit had als gevolg dat de Aboriginals zich niet verbonden met een seksuele identiteit. De tweede fase vindt plaats wanneer de kolonisatie een uitwerking kent op de gemeenschap van Aboriginals. De druk van de heteronormativiteit van de kolonistoren had als gevolg dat de Aboriginals zichzelf zagen als niet conventioneel. Hierdoor werd er binnen de gemeenschap een stop op homoseksuele handelingen gesteld. De derde en laatste fase is dat Aboriginals de strijd aangingen om de verloren autonomie terug te winnen. Het rebelleren tegen de heteroseksuele norm door een eigen lesbische of homoseksuele identiteit op te eisen binnen de gemeenschap was prominent aanwezig. Om een vorm van erkenning te krijgen voor de homoseksuele handelingen, is de enige mogelijkheid hun

homoseksuele identiteit te claimen, omdat de structuren die voorheen homoseksuele handelingen toelieten, er niet meer zijn. (ed. Aldrich, 1994)

We gaan verder naar het land waar homoseksuele handelingen bij mannen ook prominent aanwezig waren, namelijk China. Over vrouwelijke homoseksuele handelingen is ook hier weinig geweten omdat van de vrouw verwacht werd om geen seksuele relatie te hebben met andere vrouwen. In de 7de en 8ste eeuw voor Christus was homoseksueel gedrag van mannen verbonden met het keizerlijk hof. Documenten uit de Han-dynastie (2de eeuw voor Christus) toonde aan dat homoseksuele handelingen konden plaatsvinden naast het bestaan van het heterohuwelijk. Zo kon de keizer buiten zijn huwelijk ook een relatie hebben met een man. Mannen konden de aandacht trekken van de keizer. Zo konden mannen zoals generaals en astrologen via de intimiteit met de keizer een grotere macht verkrijgen. In de Chinese samenleving waren zowel homoseksueel als heteroseksueel gedrag aanwezig en dit beperkt zich niet alleen tot de keizer. Mannen van een hogere status konden een seksuele relatie aangaan met eender wie van een lagere status. Deze intimiteiten tussen mannen werd benoemd in termen van ning-xing. Ning betekent de favorieten van de keizer en xing zij die liefde en gunst (2006, p. 307). Toch verwijzen deze termen niet naar de homoseksuele identiteit, noch naar praktijken doordat de wereld van de seksualiteit niet losgekoppeld werd van de sociale relaties. De homoseksuele relaties waren onderdeel van de cultuur van de elite. Tijdens de Ming dynastie verspreidde de representaties van homoseksuele liefde via homoseksuele literatuur en groeiende geletterdheid. Hierdoor kwam niet alleen de elite, maar ook het gewone volk in contact met homoseksuele literatuur. (Carton, 2006)

Homoseksuele gedragingen waren aanwezig, maar werden niet gekoppeld aan een identiteit of aan een categorie. Eerder werden deze homoseksuele gedragingen gekoppeld aan de keizer en aan de cultuur van de elite. We kunnen opmerken dat de maatschappij van de Han-dynastie geassocieerd kan worden met Griekse maatschappij, waarbij homoseksuele handelingen gekoppeld worden aan een politieke structuur en niet aan een identiteit. In de Ming-dynastie werden homoseksuele handelingen bij mannen opgenomen in de cultuur van het volk.

Niet alleen de Aboriginals hadden te kampen met heteronormativiteit die vanuit het de westerse cultuur werd meegebracht. Vanaf de modernisering in China in de 20ste eeuw werd homoseksueel gedrag onlosmakelijk verbonden met homoseksualiteit als identiteit. De eeuwen voor de 20ste eeuw stonden tolerant tegenover homoseksuele praktijken, maar vanaf de 20ste

eeuw krijgt de Westerse visie die homoseksualiteit als onnatuurlijk beschrijft vat op de Chinese maatschappij. De uitwerking hiervan is dat er met vijandigheid en strafmaatregelen gereageerd werd op homoseksueel gedrag. (Carton, 2006)

De derde maatschappij die we nader gaan bespreken is die van de vroege Qajar (1785-1925) in Iran. In de homo-erotische cultuur van de Qajar werd de focus gelegd op de amrad. Amrad was een jonge adolescent bij wie de baard nog niet volledig zichtbaar was. Wanneer de snor bij de adolescente jongen zichtbaar begon te worden, werd dit als de mooiste schoonheid bestempeld. Tegelijk werd het echter ook gezien als het einde van het object van verlangen. Het laten groeien van een volledige baard, betekende dat de jonge adolescent van object van begeerte opgroeide naar volwassenheid en uiteindelijk werd hij zelf het verlangend subject. De seksuele voorkeuren van mannen tegenover amrad werd bestempeld als liefhebber van amrad en amrads zelf werden gezien als een sociale groep die identificeerbaar waren. De activiteiten van amrads werden op sommige momenten gereguleerd omdat amrads in andere delen van het culturele leven wel geaccepteerd werden. Volwassen mannen die kozen voor amrads in plaats van vrouwen kwamen veel voor. Het was voor de vrouw een publieke vernedering wanneer ze niet zwanger raakte doordat de man geen seks met haar wou. Mannen die hun baarden wel scheerden, werden benoemd als amradnuma, wat betekent 'lijken op een amrad'. Het werd dan ook met angst aanzien wanneer mannen dit deden omdat de baardloze mannen het object bleven van verlangens. Mannen die hun baarden scheerden, hadden het verlangen om door anderen mannen het object verlangen te zijn. In premoderne islamitische literatuur werd de link gelegd tussen het mannelijke verlangen en de schoonheid. Het verlangen kan evengoed gewekt worden door vrouwen als door mannen. Ouderen mannen werden gestraft als ze amrad dwongen om seksuele handelingen aan te gaan. In het soefisme werd verlangen naar een adolescente jongen verbonden met staren (nazar). Door de schoonheid van jonge adolescent werd gezien als een weerspiegeling van de schoonheid van God. Deze verlangens konden zowel door mannen als vrouwen worden opgeroepen, maar bovenal werden deze verlangens niet bestempeld als een zonde. Staren werd pas een zonde als het overging tot een homoseksuele handeling en daarom was het belangrijk om het staren onder controle te krijgen. (Najmabadi, 2005)

In Iran ontstaat er vanaf de 19de eeuw een grote verandering in de manier waarop er naar seksualiteit, schoonheid en liefde werd gekeken. Allereerst werd schoonheid niet meer verbonden met het goddelijke. De tweede verandering is dat het moderne westen zijn stempel drukte op Iran door homoseksualiteit te zien als een zonde, en als iets onnatuurlijks. Er kwam

vanuit het Westen een heteroseksualisering waardoor homoseksualiteit als minderwaardig werd beschouwd. Het gevolg hiervan was dat er brutale prosecties en executies op zowel mannelijke als vrouwelijke homoseksuelen werden uitgevoerd. De heteroseksualiteit werd toegepast op het thema van liefde en ook ingebracht in het domein van het huwelijk. De thema's van vriendschap, liefde en seksualiteit die onder te brengen waren in het homoseksuele domein staan fel in contrast met het heteroseksuele domein die seksualiteit, procreatie en familie op de voorgrond stelt. (Najmabadi, 2005)

De westerse moderne beschaving heeft met zijn heteroseksualisering komaf gemaakt met andere visies omtrent homoseksuele handelingen. Het categoriseren van homoseksualiteit en het verbinden van een identiteit heeft een verwoestende impact gehad op de maatschappelijke structuren omtrent seksualiteit. Terugkeren naar de vroegere maatschappelijke structuren is geen optie, omdat deze tot op de bodem zijn verwoest.

De vierde maatschappij die we nader bespreken is postkoloniaal Ghana. In het werk van Dankwa (2009), *'It's a Silent trad': Female same-seks intimacies in Post-Colonial Ghana* haalt ze de term 'supi' aan. Deze term wordt gebruikt om homoseksueel gedrag bij vrouwen te benoemen. Desalniettemin wordt deze term in Ghana verstaan als een vriendschap waarbij er geen seksuele praktijken aan te pas komen. De term is ontstaan vanuit de schoolomgeving in de eerste helft van de 20ste eeuw. Een oudere supi nam de jongere studente onder haar vleugels en daardoor ontstond er een speciale vriendschap. Vanaf de jaren 90 veranderde de term supi in supi supi- lesbianism. Hierdoor werd de term niet alleen getransformeerd in een normaliserend gegeven maar werd ook verbonden aan een seksuele identiteit. Dit zorgde voor een binaire splitsing tussen heteroseksualiteit en homoseksualiteit. De speciale vriendschap die eerst aan de basis lag van de term supi wordt door de supi-supi lesbianism vanaf dan geclassificeerd als seksueel en afwijkend. De supi's worden gedwongen om in de anonimiteit te treden door de sociale controle die voortvloeit uit de kerk. Ondanks dat vele vrouwen moslim of christen zijn, is het ervaren van deze onethische gevoelens voor de vrouwen niet minder handelbaar als de alledaagse problemen. (Dankwa, 2009)

Doordat de vrouwen worden gedwongen om in de geheimhouding te leven is non-verbale communicatie een hulpmiddel om met andere vrouwen te communiceren. Sommige vrouwen strelen bijvoorbeeld de binnenkant van de palm wanneer twee vrouwen elkaars handen schudden. Op vlak van de verbale communicatie speelt de afwezigheid van homoseksuele

vocabulaire in het voordeel. Wanneer twee vrouwen een gesprek hebben onder elkaar waarin er homoseksueel getint taalgebruik wordt gebruikt, is het voor de mensen die passeren moeilijk om specifieke woorden aan te halen waaraan de voorbijganger zou kunnen afleiden dat er homoseksueel vocabulaire wordt gebruikt. Toch is er een plek, namelijk het badhuis, dat een plek vormt waar homoseksuele intimiteit kan plaatsvinden. Zo worden er homoseksuele handelingen verricht zoals de borsten van andere vrouwen aanraken, elkaars handen vasthouden of op elkaars schoot zitten. Deze handelingen worden niet afgestraft doordat ze in het badhuis niet geassocieerd worden met homoseksuele handelingen. Doordat homoseksueel gedrag kan plaatsvinden zorgt de intieme omgeving ervoor dat er geen gespecialiseerde taal ontstaat die verwijst naar homoseksualiteit. De context van intimiteit en erotiek wordt dus niet gevormd door een sociale identiteit maar wordt gevormd door de uitvoering, dus de praktijk. (Dankwa, 2009)

We kunnen opmerken dat de supis niet alleen een identiteit krijgen opgeplakt maar ook gecategoriseerd worden als afwijkend en dat dit als gevolg heeft dat supis gedwongen worden om in de geheimhouding te treden. Desondanks kunnen ze toch in het openbaar op erotisch niveau communiceren en seksuele handelingen verrichten. Maar wat verschilt met het moderne westen na de 19de eeuw is dat we hebben kunnen constateren dat er de afwezigheid van taalgebruik is waardoor homoseksuele getinte gesprekken niet kunnen onderscheiden worden met heteroseksuele getinte gesprekken.

Als laatste bespreken we de tekst '*What's Identity Got to do with it? Rethinking identity in light of the Mati work in Suriname*' van Gloria Wekker (1999). Wekker wilt met haar werk duidelijk maken dat er een andere seksuele configuratie bestaat, die zich niet vasthoudt aan een bestaande seksuele identiteit. De term 'mati' wordt gebruikt voor vrouwen die een seksuele relatie aangaan met zowel mannen als vrouwen. De relatie met zowel mannen als vrouwen kan op hetzelfde moment of achtereenvolgens aangegaan worden. Er wordt niet over een seksuele identiteit gesproken, maar wel van seksueel gedrag. Het denken over homoseksualiteit moet volgens Wekker beginnen door voor te houden dat, cross-cultureel bekeken, de seksuele daad tussen mensen van hetzelfde geslacht gemeenschappelijk met elkaar hebben. Toch verschillen deze daden van elkaar, doordat deze seksuele daden ontstaan vanuit verschillende contexten. Mati zijn Surinaamse vrouwen die behoren tot de werkende klassen en die zichzelf associëren met een gouden munt. "I'm a gold coin, I pass through all hands, but I do not lose my value." (Wekker, 1999, p. 123). Dit wil zeggen dat de mati vrouwen zich niet bezighouden met de

heteronorm die in het Westen geldt, zoals monogamie, het huwelijk en één vader die zijn eigen kinderen opvoedt. Voor de mati vrouwen maakt het niet uit welke relaties er als zijn geweest met zowel mannen als vrouwen. Het is belangrijk hoe de mati vrouw zich door het leven begeeft waarin zelfrespect en nederigheid centraal staan. De gouden munt symboliseert deze karakteristieken, die nooit zullen verdwijnen, zelfs na vele andere relaties. Het goud laat zien dat de Mati vrouwen waardevol zijn. Het zelf is open en veelvormig, hierdoor ligt het niet vast zoals een seksuele identiteit. ‘Mati work’ wordt gezien als een bevredigende en plezierige activiteit, en wordt dus niet geassocieerd met een identiteit. In de relatie tussen vrouwelijke geliefden speelt de verantwoordelijkheid naar elkaar een grote rol. De beide geliefden kunnen elkaar financieel helpen en dit vloeit voort uit de verantwoordelijkheden. Zo moeten de geliefden elkaar helpen in de alledaagse dingen zoals het opvoeden van de kinderen, met elkaar naar de dokter gaan en op seksueel gebied elkaar bevredigen. Daardoor is het aanvaardbaar dat wanneer een partner deze seksuele bevrediging niet kan bieden, de partner deze seksuele bevredigingen gaat zoeken bij iemand anders. Mati worden niet gestigmatiseerd door de werkende klassen waarin ze zich bevinden en hoeven ook helemaal niet uit de kast te komen. Mati work maakt geen aanspraak op de homoseksuele identiteit, maar wel op de homoseksuele handelingen. We mogen van Wekker niet de homoseksueel gedragingen, die opgenomen worden door mati work, niet verbinden met een seksuele identiteit. Dit is enkel hoe het Westen dat doordrongen is met zijn categorieën mati work zou interpreteren. (Wekker, 1999)

We moeten dus voor ogen houden dat homoseksuele handelingen in de mati cultuur niet refereren naar een homoseksuele identiteit of een homoseksuele categorie. Mati’s hoeven zich helemaal niet te uiten. We kunnen hieruit opmaken dat het niet noodzakelijk is om zich aan een seksuele identiteit alsook een seksuele categorie te verbinden.

We hebben aangetoond dat er verschillende visies bestaan over homoseksuele handelingen in verschillende culturen. Hierdoor krijgen we een diversiteit aan verschillende houdingen die ervoor kunnen zorgen dat we op een andere manier naar homoseksualiteit als categorie kunnen kijken. Een manier die meebrengt dat seksualiteit niet aan een identiteit vasthangt, die geen binair systeem kent van hetero en niet hetero, en waarbij men bovenal niet uit de kast hoeft te komen. We moeten ons de vraag stellen of we al dan niet homoseksualiteit als categorie moeten gebruiken. Het Westen heeft met zijn gedachten over seksualiteit en categoriseren een stempel gedrukt op andere niet westerse maatschappijen. Deze casussen tonen aan dat homoseksualiteit als een constructie kan onthaald worden zonder gebruik te maken van homoseksualiteit als

categorie. Dit staat in contrast met onze westerse cultuur die homoseksualiteit aanschouwt als de essentie van het eigen individu. Het laat ons inzien dat deze casussen kunnen geïmplementeerd worden binnen het sociaal constructivisme.

7.5. Beschouwing

Na het analyseren van de verschillende perspectieven op homoseksuele handelingen doorheen de geschiedenis en over culturen heen, ben ik tot het besluit gekomen dat deze verschillende perspectieven binnen de stroming van het sociaal constructivisme horen. Verder is het aan de hand van de verschillende perspectieven ook duidelijk geworden dat er op een andere manier naar homoseksuele handelingen kan gekeken worden. Het categoriseren van homoseksualiteit zoals in het Westen, is één, maar niet de enige manier om naar homoseksuele handelingen te kijken. De verschillende perspectieven tonen aan dat homoseksuele handelingen niet aan een categorie, identiteit of aan een biologische soort vasthangen, maar dat ze geconstrueerd worden vanuit de maatschappij. Het theoretisch kader van Lugones is volgens mij van belang om de nadruk te leggen op welke impact de heteronormativiteit van het Westen heeft gehad op andere culturen.

Ondanks het feit dat ik de visie van het sociaal constructivisme onderschrijf, vind ik het incorrect dat deze visie geen belang hecht aan de biologische aspecten. Kauth (2000) vermeldt dit ook, hij haalt namelijk aan dat het sociaal constructivisme veel sterker uit de hoek kan komen wanneer het biologische invloed meeneemt in het verklaren van de seksuele oriëntatie. In het volgende hoofdstuk proberen we te achterhalen of er een alternatief is voor homoseksualiteit als categorie, waarbij er wel plaats is voor biologische invloeden.

8. Bestaat er een alternatief?

In dit hoofdstuk leggen we de focus op de zoektocht naar een mogelijk alternatief voor het categoriseren van homoseksualiteit, aangezien we in het hoofdstuk over bevrijding ontdekt hebben dat homoseksualiteit als categorie geen bevrijding biedt. Het alternatief dat we zullen aanhalen, namelijk dat van de vloeibare seksualiteit, is een mogelijkheid om wel bevrijding te kunnen ervaren. Daarnaast biedt vloeibare seksualiteit een middenweg tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme (cf. infra, pp. 38-47). Dit is belangrijk omdat we hebben opgemerkt dat het essentialisme de binaire splitsing tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit als natuurlijke soort in stand houdt. We hebben dat standpunt dan weerlegd, door aan de hand van de verschillende visies op homoseksuele handeling (historisch en cross-cultureel), te achterhalen dat er een verschil is tussen de westerse visies en andere culturen. We hebben geconstateerd dat de context en de culturele maatschappij waarin het individu zich bevindt kunnen worden weggecijferd, en dat de westerse visie op homoseksualiteit als categorie slechts één manier is om naar homoseksuele handelingen te kijken en bovendien zeker niet de enige. Het essentialisme sluit zowel de contextuele als de maatschappelijke invloeden uit. We hebben daarnaast ook verkend dat het sociaal constructivisme zich verzet tegen homoseksualiteit als een soort. Homoseksualiteit als categorie wordt door het sociaal constructivisme gezien als een construct, maar hierdoor schenkt het sociaal constructivisme evenwel geen aandacht aan mogelijke biologische invloeden. We volgen Kauth (2002) in onze argumentatie, dat het wel van belang is voor het sociaal constructivisme om aandacht te schenken aan de biologische aspecten. Daarom biedt vloeibare seksualiteit, als zijnde gepositioneerd tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme in, een alternatief (cf. Lisa Diamond, 2008). We zullen eerst moeten achterhalen wat dit alternatief juist inhoudt en hoe de seksuele identiteit door het leven kan veranderen. Het longitudinaal onderzoek van Diamond geeft ons de mogelijkheid om het categoriseren van homoseksualiteit anders te benaderen. We zullen dit onderzoek nader bekijken om zo te ondervinden welke impact vloeibare seksualiteit kan hebben op het categoriseren van homoseksualiteit. Aan de hand hiervan zullen we uiteindelijk kunnen achterhalen of we al dan niet van homoseksualiteit als categorie moeten afstappen, maar eerst zullen we starten met de vraag: *Is er een middenweg nodig tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme?*

8.1. Samensmelten van het sociaal constructivisme en essentialisme

Plummer (1981) haalt in het hoofdstuk, 'Homosexual categories: Some research problems in the labelling perspective of homosexuality', uit zijn werk *the making of the modern Homosexual* aan dat het perfect mogelijk is dat een persoon zich niet associeert met het label van homoseksueel, maar toch doorheen zijn of haar leven homoseksuele verlangens ervaart. Ook is het mogelijk dat een persoon zichzelf voor een langere tijd labelt als hetero, maar later in het leven toch het label van homoseksueel omarmt. Er is dus er geen congruentie tussen het voelen, denken en doen. Doordat er geen congruentie is, is er geen ideale wijze om jezelf als homoseksueel te benoemen. We moeten ons dus de vraag stellen op welke manieren individuen ertoe komen om zichzelf te labelen en zichzelf dan te zien als een seksueel subject. Volgens Plummer kunnen we deze problematiek benaderen aan de hand van twee modellen. Het eerste is '*sexual orientation model*' (1981, p. 68) dat ontstaan is vanuit de kringen die zich focussen op de genetica, en de behavioristen. Dit model houdt in dat de seksuele oriëntatie van de mens ontstaat in de kindertijd. Het ontwikkelen van de seksuele oriëntatie wordt gezien als een spontane groei van de seksuele identiteit. Wanneer het kind zonder problemen opgroeit tot een heteroseksueel wezen, leert het de heteroseksuele identiteit kennen. Het probleem met homoseksualiteit is dat er een verschil is tussen de oriëntatie en de identiteit. Homoseksualiteit kent namelijk zijn oorsprong in de kindertijd maar de heteroseksuele identiteit die eraan wordt verbonden, komt niet overeen met zijn homoseksuele gevoelens en is dus incorrect. Tegenover het model van de seksuele oriëntatie staat het '*identity construct model*' (1981, p. 69). Dit model focust op de processen van een persoon die zijn of haar eigen seksuele identiteit aanpast aan de hand van de eigen geschiedenis van gevoelens en gedragingen, en hoe deze overeenstemmen met de wereld rondom zich door middel van familie, vrienden en media. De focus wordt niet gelegd op de kindertijd en de vasthangende oriëntatie, maar in dit model gaat het om de constructie van de identiteit doorheen het leven en de verschillende belangrijke ontmoetingen die het individu tegenkomt. Het constructiemodel haalt aan dat onze ervaringen veel meer willekeurig gebeuren. Door middel van het definiëren, wordt de willekeurigheid vervangen door een stabiele seksuele identiteit. Plummer gelooft erin dat een samensmelting van beide modellen nodig is zodat het zowel zijn licht laat schijnen op het belang van de ervaringen in de kindertijd die onze seksuele mogelijkheden afbakenen, alsook op het belang van de ervaring op latere leeftijd, door het meer limiteren of overstijgen van de ervaringen als kind. Identiteiten zijn variabel doorheen het leven, sommigen mensen zullen de conceptie over zichzelf op een

geven moment helemaal reconstrueren terwijl anderen eerder een stabiele identiteit vertonen. (e.d., Plummer,1981)

De visie van Plummer is dat seksuele identiteiten kunnen veranderen doorheen het leven en dat is ook net wat Lisa Diamond (2008) met haar concept van vloeibare seksualiteit probeert te omvatten. Ook haalt Diamond zelf aan dat vloeibare seksualiteit zich tussen het sociaal constructivisme en essentialisme in bevindt. De aanhangers van het sociaal constructivisme beweren dat zowel seksualiteit alsook seksuele oriëntatie een culturele constructie zijn, die ontstaan zijn door de sociale normen die een cultuur uitdraagt. Het essentialisme daarentegen claimt dat seksualiteit en de seksuele oriëntaties een gedeelte vormen van onze natuur. De essentie van de natuur wordt door het merendeel van het essentialisme toegeschreven aan de genen. Diamond haalt aan dat zowel het sociaal constructivisme als het essentialisme niet de complexiteit van seksualiteit kunnen bevatten en daardoor ook niet het concept van vloeibare seksualiteit kunnen doorgronden. Volgens Diamond negeert het essentialisme de sociale en culturele factoren die een impact hebben op de vorming van een persoon. Het is volgens haar dan ook onmogelijk om seksualiteit, seksuele oriëntatie, evenals seksuele verlangens, los te zien van de sociale-en culturele contexten. Het onderzoek naar seksualiteit (en dus ook naar vloeibare seksualiteit) moet altijd gevoerd worden vanuit de sociale en culturele contexten. Aan de andere kant vindt Diamond dat seksualiteit, seksuele verlangens, alsook de seksuele oriëntatie, zich niet alleen mogen baseren op het sociaal constructivisme; het sociaal constructivisme negeert volgens haar niet alleen het lichaam, maar ook de biologische processen. Diamond neemt in deze discussie dus een tussenpositie in. Ze haalt namelijk aan dat de seksuele ervaringen ontstaan vanuit zowel psycho-biologische als socio-culturele contexten. Door het biologische te zien als een oppositie ten aanzien van het culturele, wordt het biologische als een vaststaand gegeven ervaren en is het niet veranderlijk over tijd. Het culturele en de omgeving worden wel als veranderlijk aanschouwd. We zouden kunnen verwachten dat dit een probleem vormt voor het biologische aspect van het concept van vloeibare seksualiteit, omdat we het hier hebben over ‘vloeibaar’, dus veranderlijk. (Diamond, 2008)

We kunnen opmerken dat zowel Diamond als Plummer het ermee eens zijn dat er een samensmelting moet gevonden worden in het begrijpen en het beschrijven van onze seksualiteit. Het is dus nodig een middenweg tussen de twee verschillende visies te vinden. Zowel het sociaal constructivisme als het essentialisme bieden één zijde van het verhaal aan om seksualiteit te begrijpen. Vloeibare seksualiteit kan dit pad bewandelen, maar moet dan gehoor

geven aan zowel de biologische processen alsook aan de culturele processen. We hebben dus aangehaald dat en waarom vloeibare seksualiteit een mogelijk alternatief kan bieden voor het categoriseren van homoseksualiteit maar *wat is vloeibare seksualiteit?*

8.2. Vloeibare seksualiteit

Lisa Diamond, een psycholoog van opleiding, heeft als eerst gebruik gemaakt van de term vloeibare seksualiteit. Daarom zullen we haar onderzoek gebruiken om te achterhalen wat vloeibare seksualiteit precies inhoudt.

In haar werk '*Sexual fluidity: understanding women's love and desire*' (2008), heeft ze aan de hand van een longitudinaal onderzoek de seksuele identiteit van vrouwen bestudeerd via diepte-interviews over een periode van tien jaar. Ze vermeldt in haar werk dat de kennis die we hebben over de ontwikkeling van seksualiteit, geen compleet beeld van de vrouwelijke seksualiteit geeft. De reeds bestaande kennis beweert namelijk dat de seksualiteit van vrouwen onveranderlijk is, terwijl de onderzoeksresultaten van Diamond tonen dat vrouwen doorheen het leven veranderingen ervaren in hun seksualiteit. Hierdoor is vloeibaarheid het voornaamste kenmerk van de seksualiteit bij vrouwen. Diamond legt seksuele vloeibaarheid uit als:

“Sexual fluidity, quite simply, means situation-dependent flexibility in women's sexual responsiveness. This flexibility makes it possible for one women to experience desires for either men or women under certain circumstances, regardless of their overall sexual orientation.” (Diamond, L., 2008, p.3)

Anders gezegd worden vrouwen geboren met een bepaalde oriëntatie, deze oriëntaties bepalen voor een gedeelte (maar niet helemaal) de seksuele ervaringen en de seksuele aantrekkingskracht. Vrouwen kunnen volgens Diamond verandering ervaren in zowel de erotische als vriendschappelijke gevoelens naargelang verschillende levensfasen, relaties en verschillende situaties. (Diamond, 2008)

Een andere psycholoog, Roy Baumeister, heeft een theorie ontwikkeld rond de veranderende seksuele verlangens doorheen het leven, meer bepaald rond het concept erotische plasticiteit. Dit concept wordt door Baumeister gedefinieerd als: “[...] the degree to which the sex drive is shaped by social, cultural and situational factors” (2006, p. 1). Hoge plasticiteit houdt in dat de seksuele verlangens meer beïnvloed kunnen worden door de sociale, culturele en situationele factoren, terwijl lage plasticiteit inhoudt dat de seksuele verlangens minder of niet kunnen

beïnvloed worden door de factoren. Aan de hand van een literatuurstudie van verschillende andere onderzoeken is Baumeister tot het volgende besluit gekomen: “On both individual and collective measures, there was a consistent evidence that women’s sexuality can adapt and change more effectively than men’s” (2000, p. 370). Dit wil zeggen dat de seksuele verlangens van vrouwen meer beïnvloed worden door omgevingsfactoren, terwijl mannen meer beïnvloed worden door genen en hormonen, en dat er dus een verschil is in erotische plasticiteit op het vlak van verschil in geslacht. We moeten hier opmerken dat Baumeister in zijn onderzoek uitdrukkelijk aanhaalt dat dit een hypothese is, en een hypothese kan weerlegd worden. Op dit verschil in geslacht zullen we in het vervolg van de masterproef nog verder ingaan. Baumeister haalt verder ook aan dat de verandering van seksuele oriëntatie een toepassing is van erotische plasticiteit. Namelijk, individuen met een lage plasticiteit zouden een onveranderde en vaststaande seksuele oriëntatie moeten hebben terwijl individuen met een hoge plasticiteit sneller open zouden staan voor verandering (Baumeister, 2006). Hoge plasticiteit kan verbonden worden met het begrip vloeibare seksualiteit van Diamond, waarmee ze in haar werk de flexibiliteit aan wil tonen bij zowel homo- als heteroseksuelen.

We kunnen met behulp van het onderzoek van Diamond vrouwelijke seksuele vloeibaarheid aan de hand van vier elementen begrijpen. Als eerste element hebben vrouwen een algemene oriëntatie omdat er vrouwen zijn die zich aangetrokken voelen tot andere vrouwen, tot mannen of tot allebei. Het tweede element is dat vrouwen vloeibare seksualiteit bezitten, deze maakt dat vrouwen sensitief zijn voor bepaalde relaties en situaties. De omgeving kan een factor zijn waardoor een vrouw zich al dan niet aangetrokken voelt tot een bepaald persoon. Als derde kunnen seksuele aantrekkingen die veroorzaakt zijn door vloeibaarheid volgens de onderzoekster tijdelijk of langdurig zijn, afhankelijk van hoe systematisch de facilitaire factoren voorkomen. Als laatste haalt Diamond aan dat er verschillende gradaties zijn in hoe vloeibaar het individu is (Diamond, 2008, pp. 83-86).

Seksuele vloeibaarheid vormt een component van vrouwelijke seksualiteit die richting geeft aan zowel de seksuele oriëntatie alsook aan de seksuele verlangens. De vrouwelijke vloeibare seksualiteit hangt niet volledig vast aan voorbestemmingen, zoals een gen dat zorgt voor een verlangen naar bepaalde seksuele gedragingen. Diamond haalt aan dat de mannelijke seksualiteit wel meer aan deze voorbestemming vasthangt. (Diamond, 2008) We zullen nog dieper ingaan op of er al dan niet een verschil is tussen mannelijke en vrouwelijk seksuele vloeibaarheid.

Later in haar werk, in hoofdstuk zeven: 'How Does Fluidity Work', haalt Diamond drie verstrengelde oorzaken van vloeibare seksualiteit aan. De eerste oorzaak houdt het verschil in tussen twee verschillende types van verlangen. Aan de ene kant hebben we *proceptivity*, dit refereert naar libido. Deze vorm van verlangen werkt zo goed als autonoom, en is intens en gedreven door hormonen. Het kan dus spontaan ontstaan en is daardoor situatieonafhankelijk. Een voorbeeld dat Diamond geeft is dat een persoon seksueel opgewonden kan geraken zonder een bepaalde reden. Aan de andere kant hebben we *arousability*. Dit refereert aan de capaciteit van een persoon om zelf opgewonden te geraken door een aantal triggers of situaties. Een persoon krijgt dus een bepaalde seksuele interesse doordat hij of zij in contact komt met bepaalde situaties die dan seksuele verlangens oproepen, zelfs al was de persoon initieel niet seksueel opgewonden. Volgens Diamond ligt de basis van de seksuele oriëntatie in het *proceptivity* verlangen terwijl *arousability* veel meer flexibel is. Dit concludeerde ze op de basis van een kritische literatuurstudie. Deze twee distincties zijn niet alleen toepasbaar op vrouwen, maar ook op mannen, doordat er een rol wordt toegekend aan sociale en culturele factoren in het structureren van onze seksuele verlangens. Ondanks dat beide vormen van verlangens op hetzelfde moment ervaren kunnen worden, is er een verschil in graden van aantrekking tussen beide. Zowel *proceptivity* als *arousability* wordt gecreëerd door verschillende mechanismen. Zo wordt *proceptivity* gedreven door seksuele hormonen. *Arousalability*, daarentegen, wordt niet gedreven door menselijke hormonen, maar eerder door de omgeving, door geuren, ideeën... Daardoor variëren ze niet van cultuur tot cultuur, maar van individu tot individu, aangezien individuen verschillen van seksuele ervaringen, herinneringen en attitudes. Door het verlangen dat situatie-gebonden is, kunnen sommige individuen meer verlangens ervaren dan anderen omdat ze in het dagelijkse leven meer seksuele cues tegenkomen. Al deze factoren helpen ons om vloeibare seksualiteit te kunnen verklaren. Hierdoor kunnen individuen die nooit seksuele activiteiten van hetzelfde geslacht opzoeken toch opgewonden geraken wanneer de juiste omstandigheden zich voordoen, of wanneer de juiste triggers worden aangeboden. Een persoon hoeft niet een homoseksuele oriëntatie te hebben om opgewonden te geraken door iemand van hetzelfde geslacht. Het betekent echter niet dat homoseksuele individuen in twee groepen gedeeld kunnen worden met aan de ene kant homoseksualiteit die gebaseerd is op *proceptivity* en homoseksualiteit die voortvloeit uit *arousability*. Eerder merkt Diamond aan de hand van een literatuurstudie op dat deze twee verschillende verlangens een combinatie vormen in een persoon. Zowel omgevingsfactoren als biologische factoren vormen dus samen de seksualiteit. Uit deze twee verschillende types van verlangen ontstaat volgens Diamond het verschil tussen

mannelijk en vrouwelijke vloeibare seksualiteit. Als de meerderheid van de vrouwen in het dagelijkse leven worden geleid door *aurosability*, dan is het mogelijk dat heteroseksuele vrouwen ervaringen kunnen hebben met hetzelfde geslacht. Voor lesbische vrouwen is het dan mogelijk om seksuele ervaringen te hebben met het andere geslacht. Mannen daarentegen zouden minder seksuele vloeibaarheid ervaren doordat de *arousabilty* minder invloed heeft op hun dagelijkse leven. Het is van belang om aan te halen dat Diamond dit ziet als een ‘mogelijk’ scenario, en als dit scenario waar zou zijn, zouden we in de toekomst meer verschillen kunnen waarnemen tussen mannelijke en vrouwelijke homoseksuele ervaringen. (Diamond, 2008)

De tweede oorzaak is dat de vrouwelijke seksuele vloeibaarheid ‘unorientation of romantic love’ is (2008, p. 203). We veronderstellen dat seksuele oriëntatie en het seksuele verlangen op één lijn liggen, maar dat is dus niet het geval. Het probleem is daardoor dat een platonische liefde tussen vrouwen niet beschreven kan worden in een categorie, omdat er geen seksueel verlangen aan te pas komt. Aan de andere kant is onze westerse cultuur de dag van vandaag nog steeds sceptischer tegenover affectieve relaties tussen mannen in vergelijking met vrouwen. (Diamond, 2008)

De derde oorzaak is dat vrouwelijke seksuele vloeibaarheid ervoor zorgt dat er een connectie is tussen romantische liefde en het seksuele verlangen. Het is dus mogelijk om vanuit liefdevolle gevoelens, seksuele verlangens te creëren. Romantische liefde kan overgaan in seksuele verlangens, maar dit kan natuurlijk net zo goed andersom gebeuren; seksuele verlangens kunnen uitgroeien tot een romantische liefde. Als we deze drie oorzaken samennemen, is het mogelijk om te achterhalen waarom er zoveel verschillende seksuele ervaringen zijn bij vrouwen over de afgelopen tien jaar in het longitudinaal onderzoek van Diamond. Dit wordt uitgebreider besproken in het volgend subhoofdstuk. Met verschillende seksuele ervaringen bedoelt Diamond dat de seksuele gevoelens veranderen, niet alleen in bepaalde omgevingen maar ook in bepaalde levensfasen en in bepaalde situaties en relaties. Hierdoor is het perfect mogelijk dat de lesbische vrouw toch een liefdesaffaire heeft met een man, of andersom; dat een heteroseksuele vrouw een liefdesaffaire heeft met een vrouw. (Diamond, 2008)

8.2.1. Misvattingen omtrent vloeibare seksualiteit

In het hoofdstuk ‘Will the real lesbians please stand up?’ haalt Diamond (2008) aan dat het concept vloeibare seksualiteit verkeerd zou geïnterpreteerd kunnen worden en daardoor controverser zou kunnen uitlokken. Daarom gaat Diamond in op een aantal misconcepties omtrent vloeibare seksualiteit.

De eerste misconceptie is dat er wordt gedacht dat alle vrouwen biseksueel zijn. Niet elke vrouw heeft dezelfde graad van seksuele vloeibaarheid en seksuele vloeibaarheid verschilt dus van persoon tot persoon. Zo kunnen bepaalde vrouwen stabiele patronen ervaren van verlangens terwijl, dit bij andere vrouwen niet het geval is. Zoals we al eerder hebben aangehaald, is het niet zo dat omdat de mens seksueel vloeibaar is, dat de seksuele oriëntatie dat ook is. Vloeibaarheid kan gezien worden als een component die in overeenstemming is met de seksuele oriëntatie, de aantrekkingskracht, het gedrag en die de gevoelens die we ervaren doorheen het leven gaat beïnvloeden. Vrouwen kunnen dus een variëteit aan verschillende erotische gevoelens ervaren die niet worden voorspeld door de eigen seksuele oriëntatie. (Diamond, 2008)

Diamond verzet zich ook tegen het vooroordeel dat seksuele vloeibaarheid de seksuele oriëntatie zou kunnen veranderen; de seksuele oriëntatie is namelijk niet de enige factor in de seksuele aantrekkingskracht. Een voorbeeld dat aangehaald kan worden, is dat een heteroseksuele vrouw, op een gegeven moment in haar leven, zich aangetrokken kan voelen tot een vrouw, maar dat wilt niet per definitie zeggen dat haar algemene oriëntatie veranderd is. De vrouwen in Diamonds onderzoek halen aan dat de veranderingen in seksuele verlangens niet alleen onverwachts waren, maar ook ongecontroleerd. Seksuele vloeibaarheid zou ook beweren dat aan de basis van seksuele oriëntatie niet nature, maar nurture ligt. Seksuele vloeibaarheid besteedt echter geen aandacht aan de oorzaak van de seksuele oriëntatie, maar wel aan de verschillende seksuele expressies. Als laatste haalt Diamond aan dat er een waarschijnlijkheid bestaat dat elk individu vloeibaar is, maar toch lijkt het zo dat vrouwen vloeibaarder zijn dan mannen. (Diamond, 2008)

Seksuele identiteit en seksuele oriëntatie zijn doorheen het leven veranderlijk en worden bepaald door het contact met de omgeving en bepaalde situaties. Als gevolg hiervan wordt het categoriseren van homoseksualiteit moeilijker aangezien de eigen seksuele identiteit, gevoelens en ervaringen kunnen veranderen doorheen het leven. Aan de hand van het onderzoek van

Diamond, kunnen we op een andere manier naar het categoriseren van homoseksualiteit kijken en we zullen hier dan ook dieper op ingaan met de vraag *biedt vloeibare seksualiteit een andere kijk op het wetenschappelijk categoriseren van homoseksualiteit?*

8.3. Weg met het binair systeem

Ten eerste moeten we opmerken dat de seksuele oriëntatie vanuit historisch perspectief omschreven wordt vanuit twee vormen, namelijk homoseksualiteit en heteroseksualiteit. Niet alleen Lisa Diamond (2016) stelt deze tegenstelling in vraag maar ook haar voorganger Alfred Kinsey doet dit. Ondanks dat Kinsey een seksuoloog en zoöloog is, en zich dus niet in hetzelfde onderzoeksgebied bevindt als Diamond noemen we hem toch de voorganger van Diamond, omdat ze beiden willen afstappen van het wetenschappelijk categoriseren van seksualiteit, en omdat ze beiden seksualiteit als een continuüm zien. Volgens Kinsey kunnen we de verschillende vormen van seksuele oriëntatie gradueel bekijken. Om dit te kunnen aantonen, heeft hij de Kinsey schaal ontworpen. Dit brengt ons tot het werk van Alfred Kinsey ‘*Sexual behavior in the human male*’ (1949). In dit onderzoek heeft hij data verzameld van 5.300 mannen, en hieruit is gebleken dat seksueel gedrag niet kan opgesplitst worden in de klassieke binaire benadering van de homo- of heteroseksueel.

“Males do not represent two discrete populations, heterosexual and homosexual. The world is not to be divided into sheep and goats. Not all things are black and white.” (Kinsey, A., et al., 1949, p. 639)

We moeten opmerken dan Kinsey et al. (1953) ook een onderzoek gedaan heeft naar het seksuele gedrag van 5.940 vrouwen, dit heeft hij behandeld in zijn werk ‘*Sexual Behaviour in the human female*’ (1953). Uit het resultaat blijkt dat vrouwen ook niet opgedeeld kunnen worden in het binaire systeem van homo- en heteroseksuelen.

De westerse mens zorgt ervoor dat we seksuele categorieën gaan uitvinden en dwingt ons daardoor om seksueel gedrag te zien in twee verschillende categorieën. Alles in ons leven is een continuüm, en daar valt volgens Kinsey ook het seksueel gedrag onder. Dit alles heeft geleid tot de Kinsey schaal, die we hierboven al vernoemd hebben. Via deze schaal kan de seksualiteit van een individu gedefinieerd worden. De schaal deelt seksueel gedrag op in zeven scores: Nul staat voor exclusief heteroseksueel, dus er is geen homoseksueel contact; Eén staat voor predominant heteroseksueel waarbij een mogelijkheid is op ‘accidenteel’ homoseksueel contact; Twee is predominant heteroseksueel maar met nog meer ‘accidenteel’ homoseksueel

contact. Drie staat voor gelijkheid tussen homoseksueel en heteroseksueel gedrag; Vier is predominant homoseksueel, maar regelmatig accidenteel heteroseksueel contact; Vijf verwijst naar predominant homoseksueel, maar soms accidenteel heteroseksueel contact; De laatste score is die van exclusief homoseksueel. Zodoende kunnen zes van de zeven scores geïnterpreteerd worden als een indicatie van homoseksuele aantrekking. (Kinsey et al., 1949)

Hierdoor ontstond er een meer genuanceerd beeld van de seksuele ervaring waardoor er geen categorisatie was van homoseksualiteit, heteroseksualiteit of biseksualiteit. Dat is volgens Diamond wel wat sommige onderzoekers doen met de Kinsey schaal, die de schaal indelen in homoseksualiteit (0-1), biseksualiteit (2-4) en heteroseksualiteit (5-6). De drang voor categorisatie is volgens Diamond ook op te merken hoe onderzoekers de dag van vandaag te werk gaan. Zo verzamelen onderzoekers informatie over homoseksualiteit, biseksualiteit of heteroseksualiteit op basis van de zelfidentificatie. Onderzoekers zoeken naar individuen die zichzelf homo-, hetero-, of biseksueel benoemen. Wanneer een vrouw een seksuele ervaring heeft met hetzelfde geslacht, betekent dit volgens Diamond niet dat zij automatisch belandt in de categorie van homoseksueel. Er is tot nu toe geen wetenschappelijke consensus vanaf welke seksuele ervaringen het individu kwalificeert als homoseksueel of biseksueel. Het individu kan namelijk ook louter experimenteren, of gewoonweg nieuwsgierig zijn. Door deze ambiguïteit zijn er individuen met een gemixt patroon van seksuele aantrekkingen, die door de mazen van het onderzoeksnet glippen omdat het gemixt patroon moeilijk identificeerbaar is. Het is volgens Diamond zo dat onderzoekers zich nu pas realiseren dat individuen die niet passen binnen deze afgelijnde categorieën, uitgesloten worden. Ook individuen die wel homoseksuele verlangens, ervaren maar die zich niet publiekelijk identificeren, vallen uit de boot. Zo bestaan er individuen die niet kiezen om een categorie aan te nemen, de 'unlabeld'. Dit zijn individuen die zich niet publiekelijk willen associëren met een bepaalde seksuele categorie. Het onderzoek dat gebaseerd is op zelf geïdentificeerde homoseksuelen schiet tekort doordat het een kleine minderheid aan het woord laat. Het is dus van belang om onderzoek te doen naar niet alleen individuen die zichzelf identificeren als homoseksueel, heteroseksueel of biseksueel. Ook moet er volgens Diamond meer aandacht besteed worden aan seksualiteit over een langere periode heen, in de plaats van op basis van korte momentopnames in het leven van een individu. Er moet meer belang gehecht worden aan de vrouwelijke gevoelens en seksuele ervaringen die veranderen doorheen de verschillende situaties, omgevingen en relaties. Seksualiteit kunnen we niet zomaar benaderen vanuit het binair systeem van homo- en heteroseksualiteit, daarom

moeten we homo- en heteroseksualiteit zien als een continuüm. Door het categoriseren van seksualiteit in homo- en heteroseksualiteit mist men de kans om de complexiteit van seksualiteit te begrijpen. Het categoriseren heeft ervoor gezorgd dat individuen met meer complexe seksuele ervaringen worden uitgesloten uit het wetenschappelijk onderzoek, en dat alleen individuen die zich identificeren met een homo- of heteroseksuele identiteit worden opgenomen. Er wordt alleen aandacht besteed aan de eigen zelfidentificatie en niet aan de seksuele verlangens of gevoelens, wat enkel kan leiden tot onvolledige conclusie. (Diamond, 2008)

We kunnen dus concluderen dat vloeibare seksualiteit kan zorgen dat de dominante heteronormativiteit geen voet meer aan wal kan krijgen, en dat komt doordat het concept van vloeibare seksualiteit geen gebruik maakt van het categoriseren van seksualiteit. Er wordt bij dit concept geen gebruik gemaakt van de dominante heteroseksualiteit en de onderdrukte homoseksualiteit. Daarom kunnen we aanhalen dat vloeibare seksualiteit voor bevrijding zorgt, doordat het zich niet focust op de binaire categorisatie van seksualiteit. Het laat vloeibare seksualiteit eerder de ruimte voor een complexiteit aan seksuele verlangens, gevoelens, gedragingen, enzovoort.

Over deze seksuele verlangens en gevoelens was dergelijke informatie in het begin van de jaren 90 niet beschikbaar, waarvoor Diamond zelf op onderzoek uitging. Diamond haalt in het begin van haar werk aan dat alles wat ze wist over de vrouwelijke seksualiteit, tijdens het longitudinaal onderzoek, tenietgedaan werd (2008, p. 54). We gaan dan ook dieper ingaan op het onderzoek dat ze heeft verricht. *Wat houdt het longitudinaal onderzoek van Diamond in?*

8.4. Diamond's longitudinaal onderzoek

De reden waarom we dieper ingaan op het longitudinaal onderzoek, is dat uit dit onderzoek van Diamond het concept van vloeibare seksualiteit ontstaan is. Dit is ook van belang omdat we later in deze masterproef een aantal limieten van het onderzoek van Diamond zullen aanhalen.

Aan het onderzoek, dat gedurende een periode van tien jaar werd uitgevoerd, deden 98 vrouwelijke participanten mee die tijdens deze periode vijf keer geïnterviewd werden. De variëteit aan vragen die aan hen gesteld werden, waren gefocust op de vroege herinneringen op vlak van seksuele gevoelens, alsook het seksuele gedrag, vriendschappelijke/ romantische relaties en ook hoe vrouwen zich associeerden met een bepaalde seksuele identiteit. Het is belangrijk om aan te halen dat Diamond haar focus legt op jongvolwassen vrouwen. Haar

onderzoek bevat vrouwen die een heteroseksuele, homoseksuele of biseksuele identiteit claimden, maar ze maakte ook ruimte in haar onderzoek voor vrouwen die geen lesbische of biseksuele identiteit op zich namen en zichzelf desondanks zagen als niet-heteroseksueel. De elf heteroseksuele vrouwen die ze voor haar onderzoek heeft kunnen aanwerven, heeft ze gerekruteerd tijdens een les over seksualiteit op de universiteit. Dit is niet onbelangrijk om te vermelden, aangezien Diamond beargumenteert dat deze vrouwen dankzij de lessen die ze volgden, kritischer nadachten over de eigen seksuele identiteit. De meeste heteroseksuele vrouwen denken niet na over hun eigen seksuele identiteit omdat heteroseksualiteit zo dominant is (omwille van heteronormativiteit) dat heteroseksuelen zich hier geen vragen over stellen. Een heteroseksuele respondent antwoordde dat wanneer je heteroseksueel bent, je niet over de eigen seksuele identiteit nadenkt. Alleen de seksuele minderheden worden gedwongen om hierover na te denken. (Diamond, 2008)

Tijdens het onderzoek, dat Diamond uitvoerde van 1995 tot 2005 heeft ze gedurende elk interview gevraagd aan vrouwen wat de aantrekkingskracht is voor de eigen sekse tegenover de andere sekse. Nul procent zou alleen exclusieve aantrekkingskracht betekenen met een persoon van hetzelfde geslacht, 50 procent zou gelijke aantrekkingskracht zijn tussen hetzelfde als het andere geslacht, en 100 procent betekent exclusieve aantrekkingskracht tegenover het andere geslacht. Diamond maakt hierin een duidelijk onderscheid tussen fysieke en lichamelijke aantrekkingskracht. Haar onderzoeksstrategie lijkt op die van de Kinsey schaal, met als verschil dat haar onderzoek niet alleen beperkt wordt tot de zeven gradaties. Tijdens het interview vroeg Diamond naar het seksueel contact dat de participanten hadden tussen de verschillende interviews (bijvoorbeeld tussen 1995-1997, 1997-2000,...) alsook naar de romantische relaties die de vrouwen zijn aangegaan. Omdat vloeibare seksualiteit zich uitstrekt en niet beperkt tot één enkele fase in het leven van het individu is het van belang in het onderzoek van Diamond om te conceneren op de ontwikkeling van de vrouwelijke seksuele identiteit in verschillende fasen van het leven. (Diamond, 2008)

Met haar onderzoek gaat ze in tegen een aantal bestaande modellen over seksualiteit, en we zullen in het kort deze verschillen overlopen. Als eerste wordt door de bestaande modellen de seksuele identiteit gezien als een proces waarvan de uitkomst altijd duidelijk is. Diamond brengt een genuanceerder beeld, en beschrijft namelijk dat de grote meerderheid namelijk, twee derde, in haar tienjarig onderzoek een veranderende seksuele identiteit hebben ondergaan. Een ander punt is dat de traditionele modellen claimen dat, wanneer het individu uit de kast komt, het

individu daarna stabiliteit zal ervaren in zijn of haar seksuele identiteit. Uit het onderzoek van Diamond blijkt dat dit niet het geval was. De meeste vrouwen waren ervan overtuigd dat er een mogelijk bestaat in de verandering van de seksuele aantrekkingskracht, alsook seksueel gedrag in de toekomst. Volgens traditionele modellen die gaan over de ontwikkeling van de seksuele identiteit, is het van belang om de homoseksualiteit te aanvaarden en te erkennen. Wanneer openlijk de eigen seksualiteit wordt geclaimd is het proces rond. Wanneer heteroseksuele vrouwen onder bepaalde omstandigheden door de vloeibare seksualiteit zich wel aangetrokken voelen tot het andere geslacht, vormt dit een probleem in de ontwikkeling van de eigen identiteit. De vrouw ervaart een oncomfortabel gevoel doordat ze zichzelf in de homoseksuele categorie heeft geplaatst. Diamond haalt aan dat veel vrouwen een gevoel van schaamte ervaarden wanneer ze vertelden over de veranderende seksuele gevoelens, relaties en seksuele identiteiten omdat ze het gevoel hadden dat deze gevoelens niet typisch waren voor de cultuur waarin ze zich bevonden. Daarom moeten we vloeibare seksualiteit een geschikte plaats geven in de maatschappij in plaats van het in een marginale positie te duwen. (Diamond, 2008)

Via het onderzoek van Diamond kijken we op een andere manier naar seksuele verlangens. Niet alleen de zelfidentificatie is belangrijk maar ook de seksuele verlangens, gedragingen, seksuele en romantische relaties... Zo krijgen we een beter beeld van de complexe seksuele ervaringen. We hebben opgemerkt dat vrouwen doorheen het leven een veranderende seksuele aantrekkingskracht kunnen ervaren. Om te weten te komen hoe vloeibare seksualiteit juist in zijn werking gaat, is het dan ook van belang dat we dieper ingaan op de veranderende seksuele aantrekkingskracht en dit door de vraag te stellen: *Waarom veranderen vrouwen van seksuele identiteit?*

8.5. Verandering in seksuele aantrekkingskracht en seksuele identiteit

Doorheen de verschillende interviews merkt Diamond aan het einde van haar onderzoek op dat twee derde van alle vrouwen uiteindelijk van seksuele identiteit zijn veranderd na het allereerste interview. De vrouwen die zich wel vasthielden aan één seksuele identiteit, zijn dus in de minderheid. (Diamond, 2008)

8.5.1. Triggers

Vrouwen ervaren inderdaad een transformatie in de eigen seksuele gevoelens, die vaak veroorzaakt wordt door specifieke relaties. Deze hebben echter verder geen grote gevolgen voor de seksuele oriëntatie. Seksuele oriëntatie kan een aangeboren basis hebben, die toch variatie toelaat. De variëteit wordt veroorzaakt door de graad van vloeibaarheid van een vrouw en de

verschillende contacten met de omgeving, situaties,... die de vloeibaarheid **triggert**. Triggers vormen de basis voor het concept van vloeibare seksualiteit en deze triggers leiden uiteindelijk tot een verandering in de seksuele identiteit. Het in vraag stellen van de eigenlijke seksualiteit vormt een trigger, doordat vrouwen op die manier in contact komen met homoseksuele of biseksuele ideeën of personen. Niet alleen de verandering van omgeving is van belang maar ook de reflectie over andere erotische gevoelens die andere mogelijkheden met zich mee kunnen brengen. Door na te denken over de eigen seksualiteit staat het individu zowel fysiek als mentaal open voor gevoelens en ervaringen die onverwachts zijn, zo wordt openheid voor vloeibaarheid gecreëerd. “Fluidity successfully conveys the capacity of women’s sexuality to fill in an available space the way a body of water takes the form of its immediate boundaries” (2008, p.165). De ruimte wordt door Diamond geïnterpreteerd als de omgeving, relaties, opportuniteiten of zelfreflectie over de eigen seksuele identiteit. Vloeibare seksualiteit houdt in dat de vrouw niet kan kiezen tot wie ze is aangetrokken, maar dat ze wel kan kiezen of ze hier al dan niet op ingaat. (Diamond, 2008)

We moeten hier wel kritisch over zijn, want sommige vrouwen hebben het gevoel dat de eigen seksualiteit onveranderd blijft doorheen het leven. Vrouwen die dan wel vloeibare seksualiteit erkennen, kunnen hun eigen aantrekkingen doorheen het leven observeren en zijn daardoor volgens Diamond meer open voor de kwestie van keuze in vloeibare seksualiteit. Diamond haalt aan dat er geen grootschalige veranderingen plaatsvinden in de seksuele oriëntatie, maar we kunnen toch de kleinschalige veranderingen waarnemen omdat deze kleine veranderingen gepercipieerd werden in intieme relaties. Vrouwelijke aantrekking fluctueert niet zomaar, en als dit wel geval is, is dit te danken aan een liefdesrelatie. Vele vrouwen hadden in het onderzoek het gevoel dat ze de keuze konden maken om bepaalde aantrekkingen te laten bloeien, maar toch was er niemand in het onderzoek die ervan overtuigd was bepaalde aantrekkingen te negeren door geen aandacht te spenderen aan een bepaalde situatie. Vrouwen vinden het volgens Diamond gemakkelijker om een bepaalde aantrekking aan de seksuele identiteit toe te voegen, in plaats van een bepaalde aantrekking te verwijderen. Het is dus van belang dat er ‘triggers’ aanwezig moeten zijn. Deze triggers zouden kunnen verklaren waarom vrouwen in het onderzoek een toename van contact met het andere geslacht over de tijd heen ervaarden. Zelfs lesbische vrouwen die zich alleen aangetrokken voelde tot hetzelfde geslacht, voelden doorheen het leven toch aantrekking tot mannen. Dit kan te maken hebben met de veranderende omgeving waarin de vrouw zich bevindt. Eerste bevonden vrouwen zich in een

omgeving waar ze niet zoveel in contact kwamen met mannen, erna in een omgeving waarin ze wel veel in contact kwamen met het andere geslacht. De omgeving kan dus een trigger zijn die voor een opportuiniteit zorgt om seksueel aangetrokken te zijn en relaties aan te gaan met mensen van hetzelfde of het andere geslacht. Vloeibaarheid zorgt in de veranderende omgeving ook voor veranderingen in de seksuele gevoelens en in de seksuele verlangens. (Diamond, 2008)

8.5.2. Biseksueel? Homoseksueel? Heteroseksueel?

Het veranderen van de seksuele identiteit zorgt voor de nodige problemen. We hebben eerder aangehaald dat categoriseren van seksualiteit voor problemen zorgt, omdat het moeilijk is om alle seksuele ervaringen die vrouwen ervaren, te vatten in een definitie. Wanneer kan je je zelf bestempelen als homo, hetero-of biseksueel? Niet alleen biseksualiteit, maar ook de categorieën van homo- en heteroseksualiteit zijn volgens Diamond problematisch. ‘Do they refer to an individual’s sexual orientation, sexual identity, or sexual behavior?’ (2008, p. 13) Tellen romantische gevoelens mee? Vanaf wanneer kan je jezelf als homoseksueel bestempelen? Tellen seksuele fantasieën mee? Of ben je homoseksueel wanneer flirt met dezelfde gender? Wanneer kan je jezelf bestempelen als biseksueel? Kan dit na een verliefdheid op beide geslachten, of moeten er toch echt verschillende relaties aan te pas zijn gekomen? Telt flirten met zowel mannen als vrouwen ook als biseksualiteit? Diamond (2008) haalt dit probleem ook in haar onderzoek aan. We kunnen dus ondervinden dat het definiëren van de eigen seksualiteit binnen éénzelfde categorie helemaal niet zo eenduidig is als het in werkelijkheid lijkt.

Diamond maakt ook een verschil tussen non-exclusivity en biseksualiteit. Biseksualiteit betekent dat een persoon zowel aangetrokken is tot een man als een vrouw. Non-exclusivity houdt in dat het perfect mogelijk is om in het dagdagelijkse leven zich aangetrokken te voelen tot één geslacht, maar het kan perfect mogelijk zijn dat wanneer een individu in contact komt met het andere geslacht, er daardoor onverwachts een ander verlangen wordt opgeroepen. In het onderzoek komen heel wat vrouwen naar voren die ‘non-exclusive’(2008, p. 91) aantrekkingen en gedrag ervaren. Dit betekent dat deze vrouwen tot zowel hetzelfde geslacht als het andere geslacht zijn aangetrokken. (Diamond, 2008)

Diamond geeft aan de hand van de verschillende gesprekken een aantal redenen die verklaren waarom vrouwen, die zich aangetrokken voelen tot beide seksen, al dan niet van seksuele identiteit veranderen. Sommige vrouwen behielden een lesbische identiteit ondanks dat ze zich

aangetrokken voelden tot het mannelijke geslacht, omdat de vrouwen waren afgeschrikt van de negatieve houding tegenover biseksuelen van zowel van homo- als heteroseksuelen. Andere vrouwen veranderden dan weer de eigen seksuele identiteit aan de hand van de partner waarmee ze op dat moment een relatie mee hadden. Hierdoor kunnen de categorieën die de vaststaande seksuele identiteiten weergeven, nooit de specifieke representatie weergeven van het seksuele subject.

“Perhaps, for these women, adopting a flexible, changable identity may not capture the complexity of their desires.” (Diamond, L., 2008, p.70)

In het onderzoek blijft het niet alleen beperkt tot zich te assimileren met een bepaalde seksuele categorie. Zo kozen er vijf vrouwen onverwacht voor een ‘unlabeled’ identiteit (2008:63). Nog andere vrouwen gaven hun lesbische of biseksuele identiteit op voor een heteroseksuele identiteit omdat de seksuele aantrekkingskracht naar het eigen geslacht volgens hun niet frequent of sterk genoeg was om een homoseksuele of biseksuele identiteit op te eisen. Een correspondent antwoordde:

“My boyfriend knows I have “tendencies” toward woman, but he sees that possibility for himself too, and so we both acknowledge that there are no boundaries. You can be with a man, you can be with a woman, but we’re together and so for the time being, I’m straight.”

(Diamond, L., 2008, p. 63)

Het categoriseren van onze seksualiteit zorgt voor problemen bij individuen die andere seksuele aantrekkingen ervaren, die desondanks niet voldoende zijn om van categorie te veranderen. Vloeibare seksualiteit laat, in tegenstelling tot het categoriseren van onze seksualiteit, ruimte voor seksuele aantrekkingen die niet corresponderen met de seksuele identiteit. We kunnen dus opmerken dat het kiezen van een seksuele identiteit ervoor zorgt dat we onze seksuele gevoelens moeten meten en een ‘kant’ moeten kiezen. De westerse visie op vlak van seksualiteit zorgt ervoor dat we een keuze moeten maken, maar het kiezen van een categorie zorgt ervoor dat de complexiteit van het seksuele subject niet kan bevat worden. Triggers vormen een belangrijke component in het concept van vloeibare seksualiteit. Het feit dat het in vraagstellen van onze eigen seksuele verlangens meer seksuele vloeibaarheid toelaat, is interessant, des te meer omdat Diamond aanhaalt dat de meeste heteroseksuelen niet bezig zijn met het in vraagstellen van de eigen seksuele gevoelens.

8.6. De limieten van het longintunaal onderzoek van Diamond

We zijn dieper ingegaan op het tienjarig onderzoek van Diamond en hieruit kunnen we constateren dat er bepaalde limieten zijn aan dit onderzoek. Vooraleer we vloeibare seksualiteit als mogelijk alternatief aanduiden voor het categoriseren van homoseksualiteit is het van belang dat we die limieten nader behandelen. Dit doen we aan de hand van andere auteurs die ook onderzoek hebben gedaan in het onderzoeksgebied van de veranderende seksuele identiteit doorheen het leven.

8.6.1. Niet representatief

We kunnen ons een aantal vragen stellen bij het onderzoek op vlak van de heteroseksuele vrouwen die ze voor haar onderzoek gebruikte. Niet alleen is de groep heteroseksuele vrouwen die ze heeft gerekruteerd voor onderzoek klein, ook zijn deze vrouwen reeds warm gemaakt om over hun eigen seksuele identiteit na te denken doordat ze gevraagd werden tijdens een vak op de universiteit over seksualiteit. De vraag dringt zich op of heteroseksuele vrouwen die hun eigen seksuele identiteit niet in vraag stellen hetzelfde resultaat zouden opleveren.

In the Salt Lake City study (2013) ondervroeg Diamond 159 vrouwen en 179 mannen. Dit keer zorgde Diamond er wel voor dat er een gelijke verdeling was tussen homoseksuelen, biseksuelen en heteroseksuelen, wat dus duidelijk in contrast staat met het vorig onderzoek, waarin er maar elf heteroseksuelen vrouwen werden geïnterviewd. Deze elf vrouwen kunnen niet als representatief worden beschouwd voor de gehele bevolking. Een andere verandering die ze doorvoert in vergelijking met haar vorig onderzoek, is dat ze een verscheidenheid aan heteroseksuelen heeft onderzocht. Dit keer heeft ze aandacht geschonken aan heteroseksuelen die zich niet bezighouden met de eigen seksuele identiteit.

In het onderzoek *Sexual Fluidity: An integrative review* halen Steven Hunt & Elena Hunt (2018) aan dat wanneer vloeibare seksualiteit onderzocht wordt, er onderzoek moet verricht worden naar de seksuele vloeibaarheid bij ouderen en kinderen over een langere tijdsperiode. Tijdens het onderzoek is het opgevallen dat er vooral onderzoek wordt gedaan naar jongvolwassen en volwassen mannen of vrouwen, zoals het geval was in het onderzoek van Diamond en Ritch Savin-Williams (waar we verder in deze masterproef nog dieper op zullen ingaan). De focus leggen op meer dan alleen jongvolwassen en volwassen individuen zou ervoor zorgen dat we meer te weten kunnen komen over vloeibare seksualiteit en de veranderde seksuele identiteit dat hieraan vasthangt. Volgens S. Hunt & E.Hunt (2018) is er meer

onderzoek nodig naar het fenomeen van vloeibare seksualiteit, zodat we dit niet alleen beter kunnen begrijpen maar zodat we seksuele vloeibaarheid ook kunnen accepteren.

8.6.2. Mannelijke vloeibare seksualiteit

We hebben het gehad over het onderzoek van Diamond dat zich concentreert op vrouwelijke vloeibare seksualiteiten maar we zijn tot nu toe nog niet dieper ingegaan op de mannelijke vloeibare seksualiteit. De psycholoog Ritch Savin-Williams, concentreert zich daarentegen wel op mannelijke vloeibaarheid. We zullen hier aan de hand van zijn onderzoek dieper op ingaan.

Ritch Savin-Williams schreef het werk *‘Mostly straight: sexual fluidity among men’* (2017). Williams heeft onderzoek gedaan aan de hand van interviews bij 40 jongvolwassen mannen over een periode van zeven jaar. Deze 40 mannen waren “mostly straight”, wat betekent dat deze mannen niet helemaal, maar wel voor het grootste gedeelte heteroseksueel zijn (2017, p. 7). Het zijn dus jonge mannen die zich associëren met heteroseksualiteit, maar toch openstaan voor mogelijke toekomstige aantrekking tegenover individuen van hetzelfde geslacht.

De meesten veronderstellen dat er drie seksualiteiten zijn: die van de homo-, hetero- of biseksueel, maar zowel Diamond als Savin- Williams zijn het erover eens dat deze drie categorieën de complexiteit van seksualiteit niet omvatten. ‘Mostly straight’ zou als een vierde seksuele identiteit beschouwd kunnen worden, waardoor door het de complexiteit van seksualiteit beter omvat wordt. Vanuit de traditionele hoek worden mannen, wanneer ze een lichte aantrekkingskracht voelen tot hetzelfde geslacht, onmiddellijk bestempeld als biseksueel of homoseksueel. Hierdoor is er voor mannen alleen keuze tussen homoseksualiteit, biseksualiteit en heteroseksualiteit. Het identificeren van ‘mostly straight’ is te danken aan de nieuwe generatie, ook wel de millennium generatie genoemd, die meer aandacht besteden aan de complexiteit van seksualiteit. (Savin-Williams, 2017)

De vraag wordt gesteld waarom jongere mannen de categorie ‘mostly straight’ zouden kiezen en daardoor dus niet de categorie van de heteroseksueel, die al geaccepteerd is. Williams wijdt dit aan het feit dat we graag onze categorieën simpel houden en daardoor de eigen complexiteit in een schaduwhoekje duwen (2017, p. 5). Ook antwoordden de jongvolwassen mannen dat de standaard-categorieën niet konden worden toegepast op henzelf. De vloeibaarheid hebben we nog niet aangehaald, maar deze speelt ook een rol voor ‘mostly straight’ mannen. Namelijk, zij zijn op seksueel of op romantisch vlak vloeibaar, wat wil zeggen dat ‘mostly straight’ men kunnen ingaan op romantische en seksuele triggers van dezelfde sekse, ondanks dat ze er initieel niet voor dezelfde sekse kozen. Williams haalt ook aan dat er weinig aandacht geschonken

wordt aan individuen die buiten de categorieën vallen. Doordat deze individuen buiten de categorieën vallen, en daardoor niet erkend worden in hun eigen bestaan. (Savin-Williams, 2017)

Williams zorgt met zijn werk voor een studie met mannelijke subjecten omtrent vloeibare seksualiteit, die in mindere mate in overeenstemming is met het onderzoek van Diamond (2008). Toch kunnen we een aantal bedenkingen opwerpen. Het onderzoek gaat niet om verschillende seksuele identiteiten zoals biseksualiteit of homoseksualiteit; de groep respondenten is kleiner dan in het onderzoek van Diamond en er is over een kortere periode geïnterviewd. Hierdoor verkrijgen we nog steeds geen duidelijk beeld over mannelijke seksuele vloeibaarheid. We kunnen dus spreken over een tekort aan informatie omtrent de mannelijke vloeibare seksualiteit. Het tweede aspect waarover we bedenkingen kunnen hebben is, dat Williams 'mostly straight' opwerpt als een nieuwe seksuele identiteit, en hierdoor is er duidelijk een verschil op te merken met het gedachtengoed omtrent vloeibare seksualiteit van Diamond. Diamond wil geen nieuwe seksuele identiteit of categorie ontwikkelen waarin gevoelens, aantrekkingen en gedrag in geplaats kunnen worden: ze wil net dat er meer aandacht wordt geschonken aan het in vraag stellen van de categorieën. Ondanks dat Williams via zijn werk individuen in contact wil brengen met een nieuwe gedachtegang omtrent seksualiteit, kunnen we het gevoel krijgen dat hij meer streeft naar een definiëring van seksuele gevoelens en aantrekking, waardoor Williams die 'mostly straight' weer in een bepaald hokje plaatst. Dat vormt een groot contrast met Diamond, die deze hokjesmentaliteit achterwege wil laten.

8.6.3. Geslachtsverschil in vloeibare seksualiteit

Diamond constateert in haar onderzoek dat er een verschil is tussen vrouwelijke en mannelijke vloeibaarheid. Ook Roy Baumeister haalt aan dat vrouwen een hogere plasticiteit hebben dan mannen. We zullen achterhalen of er al dan niet een gendersverschil is in seksuele vloeibaarheid.

In het onderzoek *Stability and change in sexual orientation identity over a 10-year period in adulthood* van Steven E. Mock & Richard P. Peilbach (2011) concluderen ze dat er geen geslachtsverschillen zijn in de verandering van de seksuele identiteit doorheen verschillende levensfasen. De data verzamelden ze aan de hand van andere onderzoeken, meer bepaald aan de hand van de National Survey of Midlife Development in the United States. Mock & Richard Peilbach hebben ontdekt dat de mannelijke homoseksuele identiteit stabiel is in vergelijking met de vrouwelijke homoseksuele identiteit. Desondanks dit toont dit onderzoek aan dat er geen geslachtsverschillen zijn in de veranderende seksuele identiteiten van heteroseksuele en

biseksuele mannen en vrouwen. Toch moeten we een aantal vraagtekens plaatsen bij dit onderzoek van Mock & Peilbach. Er is namelijk geen aandacht geschonken aan romantische aantrekking, in tegenstelling tot het onderzoek van Diamond. Diamond haalde aan dat de fysieke en emotionele aantrekking niet op dezelfde lijn liggen; doordat er verschillen zijn tussen de fysieke en emotionele aantrekking kunnen er verschillen in seksuele aantrekkingen naar individuen van hetzelfde geslacht of andere geslacht ontstaan. Ook heeft dit onderzoek van Mock & Peilbach geen rekening gehouden met individuen die zich niet relateren tot een seksuele categorie, terwijl Diamond dit wel doet in haar onderzoek. Ritch Savin-Williams haalt in zijn onderzoek '*Sexual orientation categories or continuum*' (2016) aan dat hij zich verzet tegen de categorische benadering van de seksuele identiteit. De data die verzameld worden omtrent seksuele identiteit moeten we vanuit een romantisch en seksueel continuüm begrijpen. Voor Diamond is het ook van belang dat we de data die worden verzameld in het onderzoeksveld van de seksuele oriëntatie en seksuele identiteit, vanuit het perspectief van vloeibare seksualiteit begrijpen.

Diamond zelf brengt vijf jaar later een genuanceerder beeld over het verschil in geslacht met betrekking tot vloeibare seksualiteit in een gastcollege aan de universiteit van Cornell (2013). Ze haalt aan dat ze ervan overtuigd was dat vrouwen in alle waarschijnlijkheid vloeibaarder zijn dan mannen, maar dat er door de uitkomst van de Salt Lake City Studie, verandering gekomen is in deze overtuiging. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat er veel meer overeenkomsten zijn tussen mannelijke en vrouwelijke vloeibaarheid dan eerder gedacht, waarbij vloeibaarheid niet zozeer specifiek is aan de vrouw maar wel als een algemene trek van de menselijke seksualiteit kan beschouwd worden.

Ook in haar onderzoek '*Sexual Fluidity in Male and Females*' concludeert Diamond (2016) aan de hand van verschillende onderzoeken dat seksualiteit in zowel mannen als vrouwen vloeibaar is. Diamond haalt aan dat uit de verschillende onderzoeken blijkt dat vrouwen meer vloeibaar zijn dan mannen. Toch is het moeilijk om uit het onderzoek van Diamond (2016) een betrouwbare conclusie te trekken over de verschillen tussen gender in vloeibaarheid. Om volledig zeker te zijn dat vrouwen en mannen even vloeibaar zijn, zullen we moeten wachten op een gelijkaardig longitudinaal onderzoek dat toegespitst is op mannen, om zo een beter beeld te krijgen over de mannelijke vloeibaarheid. Tot op de dag van vandaag is zo een dergelijk onderzoek, ondanks dat het werk van Ritch Savin-Williams dichtbij komt, nog niet uitgevoerd. Vloeibare seksualiteit komt bij zowel mannen als vrouwen voor, en we kunnen dan de vraag

stellen of het categoriseren van homoseksualiteit en heteroseksualiteit nog wel zin heeft, aangezien seksuele aantrekking zich toch op een continuüm bevindt. Diamond lijkt sinds het onderzoek naar vrouwelijke vloeibare seksualiteit, een genuanceerder beeld te hebben gekregen over de rol van geslacht. Eerst was ze ervan overtuigd dat er een verschil was in geslacht, maar jaren later heeft ze haar overtuiging wat daaromtrent aangepast.

8.7. Weg met homoseksualiteit als categorie?

Aan de hand van het onderzoek van Diamond (2008) hebben we kunnen constateren dat twee derde van de vrouwen tijdens het tienjarig onderzoek van seksuele identiteit zijn veranderd. Het categoriseren van seksualiteit en daardoor ook homoseksualiteit, kan niet de complexiteit van onze seksuele handelingen, fantasieën, gedrag, aantrekking, enzovoorts bevatten. *Moeten we afstappen van het categoriseren van onze seksualiteit en daardoor ook homoseksualiteit?*

We zullen dieper ingaan op de ethische implicaties die seksuele vloeibaarheid met zich mee kan brengen alsook op het nieuwe raamwerk dat het concept van vloeibare seksualiteit met zich meebrengt. Als eerste gaan we van start met het concept *unlabeled* want dit is de op één na populairste identiteit in het wetenschappelijk onderzoek van Diamond. De term *unlabeled* is een weerspiegeling van het concept van vloeibare seksualiteit aangezien het geen gebruik maakt van de seksuele categorieën. *Unlabeled* kan ons de mogelijkheid geven om af te stappen van het categoriseren van onze seksualiteit.

8.7.1. Unlabeled

Respondenten antwoordden dat ze niet hun eigenlijke homoseksuele verlangens terug in de kast opsloten, maar dat ze de identiteit die vasthangt aan labels opgeven omdat ze ondervonden dat de eigen seksualiteit niet kon ingevoegd worden in bestaande categorieën. Hierdoor waren de vrouwen ook sceptisch tegenover de arbitraire categorieën. De aantrekkingskracht naar zowel mannen als vrouwen speelde een belangrijke rol in de keuze voor het verwerpen van categorieën. De vrouwen die veranderd zijn van een lesbische identiteit naar een *unlabeled* identiteit realiseerden zich dat ondanks dat ze over het algemeen geïnteresseerd waren in vrouwen, ze niet in de toekomst konden kijken en dus niet de seksuele aantrekkingskracht tegenover mannen konden uitsluiten. Een andere reden die gegeven werd door de respondenten voor het opgeven van een seksuele categorie, was dat er een groot verschil bestaat tussen emotionele en fysieke aantrekkingskracht. De emotionele en de fysieke aantrekkingskrachten hoeven niet op dezelfde lijn te liggen. Er kunnen dus verschillen opduiken tussen de fysieke en

de emotionele aantrekkingskracht. Hierdoor is het voor sommige vrouwen moeilijk een categorie te kiezen en zich er comfortabel mee te voelen, er moet dan namelijk gekozen worden welke aantrekkingskracht (fysieke of emotioneel) de grootste invloed heeft op de seksuele identiteit. Voor vele van deze vrouwen bleek dat een moeilijke opdracht te zijn. Zo vertelde een correspondentente, Jen, dat: "Sometimes I worry that I will never settle down with anyone, because the way I feel about guys is mainly sexual, and the way if feel about women is mainly emotional." (Diamond, L., 2008, p. 77) Deze verwarring wordt veroorzaakt door modellen die claimen dat fysieke en emotionele aantrekking één zijn. Dit wordt veroorzaakt doordat deze traditionele modellen geen ruimte laten voor eventuele verschillen, ondervinden vrouwen dat er geen enkele categorie de unieke seksuele identiteit kan beschrijven. Alle heteroseksuele vrouwen in het onderzoek ervoeren ook een verschil tussen de fysieke en de emotionele aantrekking. Ieder van hen antwoordde dat ze in het verleden of in het heden een sterke emotionele band ervoerde met vrouwen. Dit geeft de aanzet voor nieuwsgierigheid naar affectie voor hetzelfde geslacht, ondanks dat de vrouwen er zeker van waren dat ze hetero waren. Onder de vrouwen die seksuele categorisatie aan de kant schoven voor het niet labelen van de eigen seksualiteit, werd er met grote aandacht naar de vloeibaarheid van seksualiteit gekeken. Dit was zo doordat de vrouwen het moeilijk vonden om zich in te beelden welke aantrekkingen en relaties ze zouden hebben in de toekomst, en ze een open houding aannamen. Andere vrouwen haalden dan weer aan dat de verdeling van homoseksualiteit en heteroseksualiteit niet in overeenstemming was met de gevoelens die ze ervoerden. Anderen wilden zichzelf niet categoriseren, omdat het dan zou overkomen alsof de seksualiteit de essentie vormde van het individu. Veel respondenten zien de seksuele categorieën niet als de essentie van de seksuele identiteit, maar eerder als een creatie van het sociale en het culturele. Vrouwen die de identiteit unlabeled op zich nemen, hebben niet enkel een genuanceerder beeld over seksualiteit maar hebben ook niet het gevoel dat ze onderdrukt worden door de seksuele categorieën. (Diamond, 2008)

We kunnen dus opmerken dat het door de complexiteit van seksualiteit moeilijker is voor sommige vrouwen om zich binnen een seksuele categorie te plaatsen. Er is een verschil tussen de emotionele en de fysieke aantrekking, en de vrouwen voelen een grote onzekerheden naar de toekomst toe op het vlak van de eigen seksuele aantrekking. Unlabeled vormt hier een alternatief voor doordat het afrekenet met de omliggende seksuele categorieën. We zouden dan kunnen aanhalen dat we inderdaad kunnen afstappen van homoseksualiteit als categorie.

8.7.2. Ethische implicaties van de vloeibare seksualiteit

In hoofdstuk acht, 'Implications of female Sexual Fluidity', haalt Diamond (2008) aan dat vloeibare seksualiteit bepaalde problemen veroorzaakt voor de rechten en de protectie van homoseksuelen en biseksuelen door de overheid, zoals (onder andere) het homohuwelijk. In de publieke ruimte krijgt homo- en biseksualiteit door verschillende films, tv-series, enzovoorts. Jongeren kunnen ook aan informatie komen die homoseksualiteit als normaal laat uitschijnen in de plaats van het te behandelen als een ziekte. Ondanks de welgemeende, goede bedoeling is homoseksualiteit als een model nog steeds problematisch omdat het niet de volledige diversiteit van seksualiteit kan beschrijven. Zo wordt seksualiteit in schoolboeken gedefinieerd als een gegeven dat vaststaat en niet kan veranderen over tijd. Ook wordt er geen verschil gemaakt tussen de emotionele en seksuele verlangens. (Diamond, 2008)

Een component van vloeibare seksualiteit die ons laat nadenken over de complexiteit van seksualiteit is het verschil tussen 'proceptivity' en 'arousability'. Dit brengt ook een aantal gevolgen met zich mee en we zullen hier dan ook dieper op ingaan. Zoals we al eerder hebben aangehaald, representeert 'proceptivity' verschillende seksuele oriëntaties, terwijl 'arousability' ontstaat door de verschillende omgevingsfactoren, relaties, culturele normen, enzovoorts. Doordat er verschillende combinaties mogelijk zijn tussen de 'proceptivity' en 'arousability', krijgen we een diversiteit aan verschillende seksuele mogelijkheden. Een voorbeeld hiervan is een lesbische vrouw die een same-seks (op hetzelfde geslacht) 'proceptivity' heeft, maar in een omgeving leeft waar er weinig opportuniteiten zijn voor same-sex aantrekkingen. Dit kan alleen verholpen worden door naar een omgeving te verschuiven die dit wel aanbiedt. In contrast met dit voorbeeld kunnen we een heteroseksuele vrouw aanhalen die een lage same-sex 'proceptivity' heeft maar die wel leeft in een omgeving die de opportuniteit biedt om in contact te komen met mensen van hetzelfde geslacht en die daardoor de 'arousability' verhoogt. Diamond haalt aan dat de vrouw alleen in deze context homoseksuele verlangens kan ervaren. Er is dus een verscheidenheid aan mogelijkheden van de manier waarop seksualiteit kan beleefd worden. Als we de categorieën zouden verlaten die mensen plaatsen in afgeleide hokjes op vlak van seksuele oriëntatie en verlangen, kunnen we honderden subcategorieën waarnemen die dan verschillende samenstellingen voorstellen tussen same-seks proceptivity en same-sex arousability. Het is nog wel belangrijk om op te merken dat individuen die over de grote meerderheid heteroseksueel georiënteerd zijn maar een extreme hoge same-sex arousability hebben, vrij schaars zijn. Dit is zo omdat de omgeving niet extreem

veel triggers kan veroorzaken die ervoor zorgen dat de heteroseksuele oriëntatie overheerst wordt. Het is gemakkelijk voor de omgeving om een impact te hebben op het individu als die dichterbij, zelfs een klein beetje dichterbij, leunt in de richting van homoseksuele aantrekkingen. Hierdoor brengt seksuele vloeibaarheid bepaalde implicaties met zich mee. (Diamond, 2008)

Het accepteren van vloeibare seksualiteit kan tegenstand met zich meebrengen omdat we ons afkeren van het seksueel determinisme en in de richting van een meer flexibele toepassing van seksualiteit gaan. Er zullen mensen zijn die de vloeibare seksualiteit accepteren omdat dit een andere manier van denken over mogelijkheden op vlak van de eigen individuele seksualiteit is, maar anderen zullen vloeibare seksualiteit weigeren, doordat ze bang zijn dat deze gedachtegang gebruikt kan worden door conservatieven tegen homo- en biseksualiteit. Daarom is het belangrijk om duidelijk te communiceren over wat vloeibare seksualiteit wel en niet is. We moeten volgens Diamond (2008) same-sex seksualiteit beter begrijpen zodat we de enorme diversiteit ervan kunnen vatten. Het communiceren over vloeibare seksualiteit is ook van belang volgens S. Hunt & E. Hunt (2018) omdat er nu al stigma's en consequenties zichtbaar zijn op vlak van vloeibare seksualiteit. Zij halen namelijk aan:

“Individuals sexually fluid are already victims of discrimination and sexism. Awareness is needed so that we may advocate for healthy public policy and greater acceptance of sexual fluidity as a multifaceted phenomenon.” (S.Hunt & E.Hunt, 2018, p.193)

Het is dus van belang dat, wanneer we de diversiteit achterhalen die gecreëerd wordt door vloeibare seksualiteit, we aandacht schenken aan de ethische gevolgen die eruit voortvloeien en we deze niet onderschatten. Savin-Williams (2016) haalt aan dat het promoten van een seksueel continuüm kan leiden tot een bredere acceptatie van seksuele minderheden. Desalniettemin zal vloeibare seksualiteit ook nog altijd tegenstand kennen vanuit anti-homoseksuele organisaties.

Dit zorgt ervoor dat er gevaar in schuilt om vloeibare seksualiteit te introduceren, vooral op het vlak van thema's zoals keuze en verandering. De voorstanders van rechten voor homoseksuelen en biseksuelen vergelijken seksuele oriëntatie met etniciteit. Met andere woorden houdt dit in dat individuen met homoseksualiteit worden geboren, waardoor er geen controle is over homoseksuele aantrekkingen. Het tegenargument vanuit de antihomoseksuele gedachtegang is dat seksuele oriëntatie niet te vergelijken is met etniciteit, maar dat het een eigen levenskeuze is waardoor homoseksuelen niet mogen genieten van legale protectie. Wanneer het concept van

seksuele vloeibaarheid wordt geïntroduceerd, kunnen seksuele minderheden in een hoek geduwd worden. Er kan worden geconcludeerd dat het toch een keuze is, waarvan de homoseksueel kan afstappen. Diamond heeft hier in haar werk reeds rekening mee gehouden, want het ervaren van de eigen vloeibare seksualiteit is niet hetzelfde als het kiezen van een eigen levensstijl. De respondenten in het onderzoek antwoordden dat ze geen controle hadden over de eigen seksualiteit en dat ze de veranderingen dus niet konden voorspellen. Toch maken we elke dag honderden keuzes die ons in ons dagelijkse leven indirect beïnvloeden in onze emotionele en seksuele ervaringen, maar dat betekent niet dat de uitkomst van de beslissingen strategisch en bewust gekozen zijn. We kunnen een gedeelte van de input veranderen, bijvoorbeeld door niet zich te associëren met bepaalde mensen maar zelfs indien we bepaalde elementen gaan weren of verzwakken, is het nog moeilijk om te weten of het ‘foute’ element al dan niet is uitgesloten. Vloeibare seksualiteit wilt dus niet zeggen dat het individu de eigen seksualiteit kan vormen aan de hand van eigen keuzes; want hoe meer we te weten komen over de verschillende seksualiteiten, hoe absurder het lijkt om zondermeer te suggereren dat we onze seksuele verlangens zomaar aan en uit kunnen zetten. (Diamond, 2008)

8.7.3. Een nieuw raamwerk

Diamond probeert een nieuw raamwerk aan te bieden. “This framework does a better job of representing and explaining variability not only in female sexuality but in human sexuality more general” (2008, p.237). Het model maakt een verband tussen seksuele verlangens en romantische gevoelens. Hierdoor heeft het model aandacht voor de interacties tussen mensen, alsook voor de omgeving. Echter, stelt het geen authentieke categorieën voor die als normaal beschouwd kunnen worden. We kunnen dus niet meer kijken naar fragmenten uit het seksuele leven van een persoon, want als seksualiteit echt vloeibaar is, moeten we kijken naar de transformaties doorheen het leven. Zo krijgen we een beter beeld van seksualiteit in het algemeen. Diamond haalt aan: ‘Perhaps our first priority, then, should be to study sexual-minority men over as long a period of time, and in as much detail, as I have followed women’ (2008: 245). Het categorisch model van seksuele oriëntatie is meer dan een wetenschappelijk model, want het kan globaler bekeken worden in die mate dat het dient als een meer totale kijk op seksualiteit. Door te kennen te geven dat seksualiteit vloeibaar is, betekent het dat wanneer het individu zeker is over zijn eigen seksualiteit, het individu een seksuele ervaring kan hebben in de toekomst, die volledig ingaat tegen zijn eigen seksuele identiteit. Diamond haalt aan dat de gemiddelde heteroseksueel waarschijnlijk niet denkt dat ergens in de toekomst zijn

omgeving, relaties en emoties kunnen zorgen voor een onverwachte liefdesaffaire met iemand van hetzelfde geslacht. (Diamond, 2008)

We koppelen nog eens terug naar de Kinsey Scale. Kinsey zelf maakt ook geen gebruik van categorieën in dit model, het was eerder een voorbeeld van een anti-categorisch model (Kinsey et al., 1949) Onderzoekers hebben daar, volgens Diamond (2008), misbruik van gemaakt doordat ze zijn anti-categorisch model wel in categorieën verdeelden. Dat bewijst volgens Diamond dat het moeilijk om af te stappen van seksuele categorieën.

Diamond wilt zodoende afstappen van de categorie van homoseksualiteit, want we kunnen volgens haar onze complexe seksuele ervaringen niet zomaar onderverdelen in categorieën. Ondanks dit moeten we de categorieën die onze seksuele oriëntatie benoemen niet afschaffen, maar wat wel moet gebeuren is een verandering in onze gedachtegang door te bemerken dat seksuele categorieën niet vaststaand zijn, maar dat er daarin wel verandering teweeg kan gebracht worden. Desalniettemin is het voor nu beter voor homoseksuele rechten om te verklaren dat categorieën vaststaande gegevens zijn. Vooral omdat dit de gemakkelijkste weg is tot acceptie van homoseksuelen. We moeten dus volgens Diamond niet stoppen met gebruik te maken van de seksuele categorieën. Ze zijn waardevol voor het maken van generalisaties over verschillende mensen en over verschillende seksualiteiten aangezien ze een betekenis hebben in onze westerse cultuur. (Diamond, 2013)

Diamond haalt nog aan dat de eerste generatie activisten aandacht besteden aan het publiekelijk spreken over de seksuele aantrekkingen maar dat het activisme zich de dag van vandaag zou moeten richten op de diversiteit van de verschillende ervaringen.

“Our slavish adherence to rigid and obviously ill-fitting models of sexuality makes certain amount of sense, on personal, scientific and psychological levels. The conventional model is easy to understand; it generates nice, clean predictions; it is political expedient; it provides psychologically comfort.” (Diamond, L., 2008, p. 259)

Uiteindelijk is dit alles niet voldoende om de waarheid te maskeren, namelijk dat de seksuele categorieën zich manifesteren in zowel mannen als vrouwen doorheen de verschillende fases in het leven. Daardoor mogen we volgens Diamond (2013) zeker niet overgaan tot de veronderstelling dat deze categorieën natuurlijke fenomenen zijn. Als laatste haalt ze aan dat LGBT-gemeenschap alleen rechten en acceptatie kunnen verkrijgen via het gebruik van categorieën, en dat is volgens haar problematisch. Dit haalt ook socioloog Plummer (ed. 1981)

aan. Het categoriseren heeft namelijk een verwoestende impact op onze ervaringen, omdat het niet alleen controleert maar ook domineert. En toch is het op dit ogenblik onmogelijk om ons voor te stellen dat de moderne mens zonder categorieën zou kunnen leven en vooral dat de homoseksueel zijn vrijheid zou kunnen verkrijgen hebben zonder het label.

Ondanks dat homoseksualiteit als categorie niet de complexiteit van seksualiteit kan bevatten, is het moeilijk om van deze categorisering af te stappen. Categorisering zorgt ervoor dat we de complexe wereld rondom ons kunnen begrijpen en heeft gezorgd voor de verwezenlijking van LGBT-rechten. Toch is het van belang dat we, ook wanneer we niet afstappen van de categorisatie van homoseksualiteit, deze categorie toch in vraag blijven stellen. Er zit waarde in de stelling van Plummer (1981) dat het categoriseren zorgt voor het structureren en ordenen van onze complexe wereld. Als we de complexe wereld willen achterhalen, moeten we ons ontdoen van de categorisering. We moeten voor ogen houden dat deze categorie niet als natuurlijk mag beschouwd worden en dat onze seksuele ervaringen, gedrag en aantrekking veranderlijk kunnen zijn doorheen het leven.

8.8. Beschouwing

Naar mijn mening kan vloeibare seksualiteit een mogelijk alternatief bieden voor het categoriseren van homoseksualiteit. Met het concept vloeibare seksualiteit houdt Diamond vast aan de invloed van de culturele contexten maar daarbij verliest ze de biologische processen niet uit het oog. Ik sta achter de idee van Diamond dat voor het merendeel van de vrouwen de seksuele identiteit niet een vaststaand, maar een veranderlijk gegeven is doorheen het leven. Dit is zo doordat er bepaalde triggers zijn, zoals de omgeving, relaties of gewoon kritisch nadenken over seksualiteit, die een verandering teweeg kunnen brengen in de seksuele identiteit. Het verschil tussen 'arousability' en 'proceptivity' zorgt ervoor dat we een verscheidenheid aan seksuele verlangens kunnen beleven. Daardoor ben ik ervan overtuigd dat de afgelijnde hokjes waar we de seksuele identiteit van een persoon perfect in moet passen, niet voldoende zijn om de complexiteit van seksualiteit te bevatten. Dit is ook duidelijk geworden door te bevragen waarom vrouwen van seksuele identiteit veranderen. Uit de antwoorden op deze vraag is gebleken dat het niet gemakkelijk is om de seksuele verlangens, gevoelens en gedragingen zo te af te meten dat ze in een bepaalde categorie geplaatst kunnen worden. Een vrouw die zich identificeert als heteroseksueel maar zich toch af en toe seksueel aangetrokken voelt tot vrouwen, zal zich toch identificeren als heteroseksueel doordat deze aantrekking niet frequent voorkomt.

Ik vind het van belang dat we stilstaan bij de limieten van Diamond haar onderzoek. Er moet ook aandacht besteed worden aan seksuele vloeibaarheid bij mannen. Afgezien van het onderzoek van Savin-Williams naar vloeibare seksualiteit bij mannen, is hier weinig onderzoek naar verricht. Het is dus op dit ogenblik moeilijk om definitief te besluiten wie meer seksueel vloeibaar is: de man of de vrouw. Het is dan ook nodig dat er in de toekomst verder onderzoek verricht wordt naar vloeibare seksualiteit.

Het concept ‘unlabeled’, dat zich baseert op vloeibare seksualiteit, kan er in de toekomst naar mijn mening voor zorgen dat de westerse maatschappij kan afstappen van het categoriseren. Toch is dit heden ten dage nog niet mogelijk omdat de westerse mens vasthangt aan het categoriseren van zijn seksualiteit en dus ook aan homoseksualiteit als categorie omdat het een gevoel van veiligheid en comfort teweegbrengt.

9. Conclusie

In dit onderzoek zochten we een antwoord op de vraag: “*Moet de categorie van homoseksualiteit in vraag gesteld worden?*” Dit doen we aan de hand van een kritische literatuurstudie omtrent drie thema’s namelijk: bevrijding, historische en cross-culturele perspectieven op homoseksuele handelingen en vloeibare seksualiteit.

In het eerste gedeelte van deze masterproef zijn we aan de hand van het werk van Foucault erachter gekomen dat de onderdrukking die wordt voorgesteld door de homobewegingen vanaf de jaren 70 en 80 alles behalve als een historische evidentie mag aangenomen worden. Vanaf de 19de eeuw wordt de seksualiteit onderworpen aan de medicalisering en hierdoor ontstaat het pathologiseren van homoseksualiteit als perversie. Er wordt niet minder maar meer gesproken over seksualiteit. Dit heeft als gevolg dat seksualiteit in een discours werd omgevormd. We hebben achterhaald waarom de westerse mens de onderdrukking en de bevrijding zomaar aanvaardt. Dit heeft te maken met de relatie tussen macht en seksualiteit. Macht beweegt onopvallend doordat de macht zich niet boven maar in ons beweegt. De macht bevindt zich in ons doordat we bepaalde gewoontes en normen internaliseren. Ook dwingt de macht ons tot spreken en hierdoor is de westerse mens doordrenkt met het thema van de bekentenis want we moeten bekennen wat onze diepste verlangens zijn. We hebben aangehaald dat het hedendaagse thema van ‘uit de kast komen’ kan gelinkt worden aan het concept van de bekentenis van Foucault. Doordat de homoseksueel uit de kast komt wordt hij of zij onderworpen aan de bekentenis. Dit wil zeggen dat de homoseksueel wordt gedwongen om zijn diepste verlangens te bekennen. Verder hebben we onderzocht wat het concept van heteronormativiteit inhoudt. We hebben ontdekt dat heteronormativiteit ontstaan is vanaf de 17de eeuw doordat de westerse mens vanaf dan werd gezien als een biologische soort. Deze biologische soort werd onverdeeld in heteroseksuelen die vanaf dan als de dominante norm werd bestempeld en homoseksuelen die de stempel van perversie kreeg opgeplakt. We hebben ondervonden dat deze heteronorm de dag van vandaag nog steeds aanwezig is, zoals het geval is in het (homo)huwelijk. Verder hebben we nog aangehaald dat er een ‘vorm’ van bevrijding is geweest.

In het tweede deel zijn we van start gegaan met het debat te bespreken tussen het sociaal constructivisme aan de hand van Weeks, Halperin, McIntosh en het essentialisme aan de hand van Boswell. We hebben ontdekt dat het sociaal constructivisme aanhaalt dat homoseksualiteit

als categorie een constructie is terwijl het essentialisme zegt dat het homoseksualiteit als categorie een reflectie van de essentie van het individu. Hierdoor wordt de persoon door het essentialisme gezien als een soort. Aan de hand van Weeks en Plummer hebben we aangehaald dat homoseksualiteit altijd vanuit een bepaald tijdperk en een bepaalde context moet bekeken worden. Daardoor zijn we dieper ingegaan op zowel historische als cross-culturele visies op homoseksuele handelingen. Vanuit de historische visies hebben we ontdekt dat er anders naar homoseksuele handelingen werd gekeken. We hebben ontdekt dat er bij de oude Grieken geen gebruik werd gemaakt van homoseksualiteit als categorie. Eerder werden homoseksuele handelingen benaderd vanuit de visie van de pederastie. In de middeleeuwen en de moderne periode werd op homoseksuele handelingen de stempel van sodomie geplakt. Sodomie verwees ook niet naar homoseksualiteit als categorie maar naar onnatuurlijke handelingen waar homoseksueel gedrag onder viel. We hebben casussen van non-westers visies op homoseksuele handelingen nader bekeken. Via het theoretisch kader van Maria Lugones hebben we de visie van non-westerse maatschappijen op homoseksuele handelingen voor dat het westen een impact kon hebben nader bekeken, alsook hun visie na de impact. We hebben zo ondervonden dat het westen met haar dominante heteronormativiteit een grote impact heeft gehad. Vooral het westen in impact kon hebben op de culturen die we besproken hebben, maakten deze culturen geen gebruik van homoseksualiteit als categorie. Hierdoor hebben we kunnen concluderen dat de verschillende visies op homoseksuele handelingen zowel cross-cultureel als historisch in het kader van het sociaal constructivisme passen en dat homoseksualiteit als categorie dus een constructie is.

In het derde en laatste deel gaan we dieper in op een mogelijk alternatief voor homoseksualiteit als categorie. Ondanks dat we ons aan de hand van de verschillende historische en culturele visies achter het sociaal constructivisme opgesteld hebben, hebben we toch kunnen opmerken dat het sociaal constructivisme geen enkele erkenning geeft aan biologische processen. We hebben aangehaald dat het alternatief zich tussen het sociaal constructivisme en het essentialisme moet bevinden en dat dit alternatief 'vloeibare seksualiteit' heet. Aan de hand van Diamond, waaraan we het concept van vloeibare seksualiteit te danken hebben, komen we erachter dat vrouwen veranderingen kunnen ervaren in de fysieke alsook in de romantische aantrekking naargelang verschillende fasen in het leven, naargelang verschillende omgevingen alsook naargelang verschillende relaties. We hebben ondervonden dat vloeibare seksualiteit een andere kijk kan bieden op het wetenschappelijk categoriseren van seksualiteit en

homoseksualiteit. We hebben het onderzoek van Diamond onder de loep genomen en hierdoor hebben we een aantal limieten van het onderzoek kunnen aanhalen. Zo haalde Diamond aan dat er een geslachtsverschil is in seksuele vloeibaarheid. Deze limiet hebben we weerlegd aan de hand van het onderzoek Mock & Peilbach (2011). Een andere limiet die we hebben aangehaald is dat Diamond geen onderzoek had gedaan naar de mannelijke vloeibaarheid. Dit hebben we aangevuld met het onderzoek van Williams. Als laatste was het onderzoek van Diamond op vlak van heteroseksuele vrouwen niet representatief genoeg. Verder hebben we ontdekt dat een verandering in de seksuele identiteit wordt veroorzaakt door triggers. Vloeibare seksualiteit beweert dat we veranderingen kunnen ervaren in de seksuele aantrekkingen maar doordat er een verschil is tussen de emotionele en de fysieke aantrekking, moeten vrouwen hun gevoelens afwegen om zich zo in te passen in de seksuele categorieën. Unlabeled kan ervoor zorgen dat we niet moeten kiezen tussen seksuele categorieën en dat we ruimte laten voor de vloeibaarheid van onze seksualiteit. Vloeibare seksualiteit kan ook ethische implicaties met zich meebrengen. Doordat er een verscheidenheid aan seksuele aantrekkingen mogelijk zijn, gaat vloeibare seksualiteit in tegen de deterministische visie over seksualiteit. Uiteindelijk zijn we erachter gekomen dat vloeibare seksualiteit een nieuw raamwerk kan aanbieden om naar seksualiteit te kijken. Ondanks dat dit een nieuw raamwerk kan bieden, is het moeilijk om van de seksuele categorieën af te stappen omdat deze zekerheid biedt voor de LGBT-gemeenschap.

De bevindingen die voortvloeien uit de hierboven genoemde thema's laten ons concluderen dat we homoseksualiteit als categorie niet alleen in vraag 'mogen' stellen maar dat we het eerder in vraag 'moeten' stellen. De resultaten van het thema van bevrijding overtuigden me ervan dat de homobewegingen die in de jaren 70 de bevrijding claimden, allesbehalve echte bevrijding gebracht hebben. Ik sluit mij dus aan bij de visie van Foucault, die aanhaalt dat we niet mogen spreken van bevrijding. We worden gedwongen om het continu te hebben over onze diepste verlangens en te spreken over onze seksualiteit. Ik heb proberen aan te tonen dat 'uit de kast komen' een gedwongen bekentenis is van onze diepste verlangens. De heteronormativiteit zorgt ervoor dat de dominante heteroseksualiteit de minderheden, zoals de homoseksuelen, in zijn macht houdt. We worden namelijk gedwongen om naar heteroseksuele standaarden te leven. Toch heb ik een nuance aangebracht in het thema van bevrijding doordat ik heb aangehaald dat er wel degelijk een 'vorm' van bevrijding is geweest.

Het tweede thema: de verschillende perspectieven om homoseksuele handelingen, heeft mij doen inzien dat we homoseksualiteit als categorie nog meer in vraag moeten stellen. Er bestaan

dus verschillende perspectieven om homoseksuele handelingen nader te bekijken. De westerse visie op het categoriseren van homoseksualiteit is daar maar één van. De westerse mens moet bewust worden van de dominante heteroseksuele categorisering van seksualiteit en de grote impact die deze visie heeft op andere culturen.

Het laatste thema: vloeibare seksualiteit, zorgt ervoor dat we homoseksualiteit als categorie in vraag moeten stellen doordat er een mogelijk alternatief voor het categoriseren van homoseksualiteit bestaat. Vloeibare seksualiteit biedt ons de mogelijkheid om anders over onze seksualiteit na te denken. Dit concept omvat een seksuele identiteit die niet vaststaat en dus veranderbaar is doorheen het leven. Ik ben ervan overtuigd dat vloeibare seksualiteit het hokjes-denken en daardoor het categoriseren van onze seksualiteit kan doorbreken en het de complexiteit van seksualiteit beter kan bevatten. Toch is het duidelijk geworden dat er weinig onderzoek verricht is naar vloeibare seksualiteit en meer specifiek naar mannelijke vloeibare seksualiteit. Daarom is verder onderzoek naar de vloeibaarheid van seksualiteit nodig. Heden ten dage is het volgens mij ook ondenkbaar om af te stappen van het categoriseren van onze seksualiteit. Ik heb doorheen mijn onderzoek namelijk gemerkt dat het categoriseren van onze seksualiteit voor de nodige rust zorgt en bovenal de seksuele minderheden de kans geeft om gelijke rechten te verkrijgen.

Ik zou nog graag aanhalen dat ik maar een fractie van de complexiteit van seksualiteit heb kunnen bespreken. Doorheen dit onderzoek is het duidelijk geworden dat de complexiteit van homoseksualiteit als categorie niet in een masterproef gevat kan worden. Hiervoor zou ik een veel groter en uitgebreider onderzoek willen uitvoeren. Ook heb ik gemerkt dat niet alleen de filosoof kan bijdragen tot het begrijpen van homoseksualiteit als categorie maar dat andere onderzoeksgebieden hier ook toe kunnen bijdragen. Het is dan ook van belang dat over het thema ‘homoseksualiteit als categorie’ niet vanuit aparte onderzoeksdomeinen benaderd wordt maar dat dit thema multidisciplinair onderzocht wordt, net zoals ik dit heb gedaan in deze masterproef. Deze masterproef sluit ik af door aan te halen dat de vanzelfsprekendheid van homoseksualiteit als categorie in de toekomst kritisch moet benaderd worden.

10. Bibliografie

Aldrich, R. (ed.) (1994). Gays and Lesbian Alliance, Peopling the Empty Mirror: the Prospects for Lesbian and Gay Aboriginal History. In *Gay Perspectives II: More Essays in Australian Gay Culture*. University of Sydney. pp. 1-62.

Baumeister, R. (2002). *Gender Differences in Erotic Plasticity: The Female Sex Drive as Socially Flexible and Responsive*. Volume 126 (3), pp. 347-374. DOI: 10.1037/0033-2909.126.3.34.

Baumeister, R. and Stillman, F. (2006). *Nature, Culture, and Sexes: Gender and erotic plasticity*. Sex and sexuality, Volume 3, pp. 343-359.

Boswell, J. (1989). Revolutions, Universals, and Sexual Categories. In: Duberman, M., Vicinus, M., and Chauncey, G., eds., *Hidden from history: reclaiming the Gay and Lesbian Past*. New York: Plume. pp. 17-37.

Butler, J. (1990). *Gender Trouble*. New York: Routledge.

Butler, J. (2000). *Gendertubulentie*. Amsterdam: Boom/Parrésia.

Butler, J. (2002). *Is Kinship Always Already Heterosexual*. Differences, pp. 1-44.

Calafell, B. and Nakayama, T. (2016). Queer Theory. In Jensen, K., Craig, R., Pooley, J. and Rothernbuhler, E., eds., *The international Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy*. pp. 1-5

Carton, A. (2006). Begeerte en gelijkgeslachtelijke intimiteiten in Azië. In Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, pp. 303-332.

Cass, V. (1979). *Homosexual Identity Formation: A theoretical model*. Journal of Homosexuality, Volume (4), pp. 219-235.

Çavaria, n.d., *Coming-out*. [online]. Available at: <https://Çavaria.be/coming-out> [Accessed 27 March 2019].

Clarke, V. (2003). *Lesbian and Gay Marriage: Transformation or normalization?*. Feminism & Psychology, Volume 4 (13), pp. 519-529.

- Cornell University. (2013). *Lisa Diamond on sexual fluidity of men and women*. [Youtube video]. Available at: <https://youtu.be/m2rTHDOuUBw> [Accessed 20 February 2019]
- Cowie, S. (2018). *Violent deaths of LGBT people in Brazil hit all-time high*. The Guardian, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/22/brazil-lgbt-violence-deaths-all-time-high-new-research> [Accessed 26 June 2019]
- Dankwa, S. (2009). *It's a Silent Trade; Female Same-Sex Intimacies in Post-Colonial Ghana*. NORA Nordic Journal of Women's Studies. Volume 17 (3), pp. 192-205.
- Declercq, M. (2014). *Het recht om homo te zijn*. Knack, Available at: https://www.knack.be/nieuws/belgie/het-recht-om-homo-te-zijn/article-opinion-143601.html?cookie_check=1561623908 [Accessed 5 May 2019]
- De Redactie (2019). *Russische censuur in film over Elton John: geen homoseksualiteit*. DeMorgen, Available at: <https://www.demorgen.be/tv-cultuur/russische-censuur-in-film-over-elton-john-geen-homoseksualiteit-en-geen-drugs~b030ec9d/> [Accessed 31 May 2019]
- Diamond, L. (2008). *Sexual Fluidity: understanding women's love and desire*. Cambridge: Harvard university Press.
- Diamond, L. (2016). *Sexual Fluidity in Male and Females*. Current Sexual Health Reports, Volume 8 (4), pp. 249-256
- Duggan, L. (2002). The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism. In: Castronovo, R. and Nelson, D., eds., *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics*. Dunham: Duke University Press, pp. 175-194.
- Foucault, M. (1975). *Discipline and Punish: the birth of the prison*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1976a). 'I. De wil tot weten '. In: *De geschiedenis van de seksualiteit*. Amsterdam: Boom, pp. 13-160.
- Foucault, M. (1976b). *The history of Sexuality: The will to Knowledge*. London: Pinguin.
- Foucault, M. (1983). Sexual choice, Sexual Act: Foucault and Homosexuality. In: *Michel Foucault, interviews and other writings 1977-1984*. London: Routledge, pp. 286-303.

Foucault, M. (1984). 'II. Het gebruik van de Lusten'. In: *Geschiedenis van de seksualiteit*. Amsterdam: Boom, pp. 165-413.

Giesecking, J. (2008). Queer Theory, In Parrillo, V., Andersen, M., Best, J., Kornblum, W., Renzetti, C., and Romero, M., eds., *Encyclopedia of Social Problems*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Gowing, L. (2006). Lesbiennes en 'lesbische-gelijkenden' in het vroegmoderne Europa, 1500-1800. In: Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, pp. 125-144.

Greef, K. (2019). *Botswana's High court Decriminalizes Gay Seks*. New York Times, Available at: <https://www.nytimes.com/2019/06/11/world/africa/botswana-ruling-criminalize-gay-sex.html?searchResultPosition=56> [Accessed 11 June 2019]

Halperin, D. (1990). *One hundred years of homosexuality*. New York: Routledge.

Halperin, D. (1995). *Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography*. Oxford: Oxford University Press.

Hergenmöler, B. (2006). De middeleeuwen. In: Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, pp. 57-78.

Hunt, S. and Hunt, E. (2018). *Sexual Fluidity: An Integrative Review*. European Scientific Journal, Volume 14

Hupperts, C. (2006). Homoseksualiteit in Griekenland en Rome. In: Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*, Amsterdam: Nieuw Amsterdam, pp. 29-56.

Karskens, M. (2012). *Foucault*. Amsterdam: Boom.

Kauth, M. (2000). *True Nature: A Theory of Sexual Attraction*. New York: Springer.

Kinsey, A., Pomeroy, W., and Martin, C. (1948). *Sexual Behavior in the Human Male*. London: W.B. Saunders.

- Kinsey, A., Pomeroy, W., Martin, C., and Gebhard, P. (1953). *Sexual behavior in the human female*, London: W.B. Saunders.
- Koolschijn, G. (2013). *Plato: Symposion Feest, Sokrate's verdediging, Kriton Sokrates in de cel, Faidon Sterfscène*. Amsterdam: Atheneaeum.
- Lugones, M. (2008). The Coloniality of Gender, In *Worlds & Knowledges Otherwise*, pp 1-17.
- McIntosh, M. (1968). *The Homosexual Role*. Social problems, Volume 16 (2), pp. 182-192.
- Mock, S. and Eilbach, R. (2011). *Stability and Change in Sexual Orientation Identity Over a 10-Year Period in Adulthood*. Archives of Sexual Behavior, Volume 41 (3), pp. 641-648.
- MVO. (2019). *Disney komt met eerste homoseksuele personage*. Demorgen. Available at: <https://www.demorgen.be/tv-cultuur/disney-komt-met-eerste-homoseksuele-personage~b06f5db2/> [Accessed 28 March 2019]
- Najmabadi, A. (2005). Beauty, love and sexuality. In *Women with Mustaches and Men without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity*. University of California Press. pp. 11-60.
- NBA. (2019). *Brunei voert doodstraf door steniging in voor homo's*. DeMorgen, Available at: <https://www.demorgen.be/nieuws/brunei-voert-doodstraf-door-steniging-in-voor-homo-s~bcb60a4a/> [Accessed 28 March 2019]
- Plummer, K. (ed.) (1981). *The making of the modern homosexual*. Londen: Hutchinson.
- Puff, H. (2006). Vroegmodern Europa, 1400-1700. In: Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam. pp. 79-102.
- Rizzo, D. (2006). Homobewegingen en de publieke sfeer na de tweede wereldoorlog. In: Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam. pp. 197-222.
- Robinson, B. (2006). *Heteronormativity and Homonormativity*. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies. pp. 1-3.

Savin-Williams, R. (2016). *Sexual Orientation: Categories or Continuum? Commentary on Baily et al. 2016*. *Psychological Science in the Public Interest*, Volume 3, pp. 37-44.

Savin-Williams, R. (2017). *Mostly straight: Sexual fluidity among men*. London: Harvard University Press.

Sevenant, A. (2012). Michel Foucault: een voortdurend proces. In: *De mythe van de seksuele identiteit*. Den Haag: Acco. pp. 132-146.

Sibalis, M. (2006). Mannelijke homoseksualiteit ten tijde van verlichting en revolutie. 1680-1850. In Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam. pp. 103-124.

Tang, E. (2019). *Here are the 30 countries where same-sex marriage is officially legal*. *Abc News*, Available at: <https://abcnews.go.com/GMA/Culture/27-countries-sexmarriage-officially-legal/story?id=56041136> [Accessed 26 June 2019]

Tamangne, F. (2006). Van sodomiet tot homoseksueel. 1870-1940. In: Aldrich, R., ed., *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam. pp. 167-196.

Taylor, C. (2017). *The Routledge Guidebook to Foucault's the history of sexuality*. New York: Routledge.

Van Raaij, B. (2018). *Eindelijk vrij in de slaapkamer: liberalisering homoseksualiteit is doorbraak voor gelijke rechten India*. *DeMorgen*. Available at: <https://www.demorgen.be/nieuws/eindelijk-vrij-in-de-slaapkamer-liberalisering-homoseksualiteit-is-doorbraak-voor-gelijke-rechten-in-india~b7840978/> [Accessed 17 mei 2019]

Weeks, J. (1981). *Sex, Politics and Society: The regulation of Sexuality since 1800*, 3rd ed. London: Routledge.

Wekker, G. (1999). *What's identity got to do with it? Rethinking Identity in Light of the Mati Work in Suriname*. *Female Desires*, New York: Columbia University Press, pp. 120-138.

